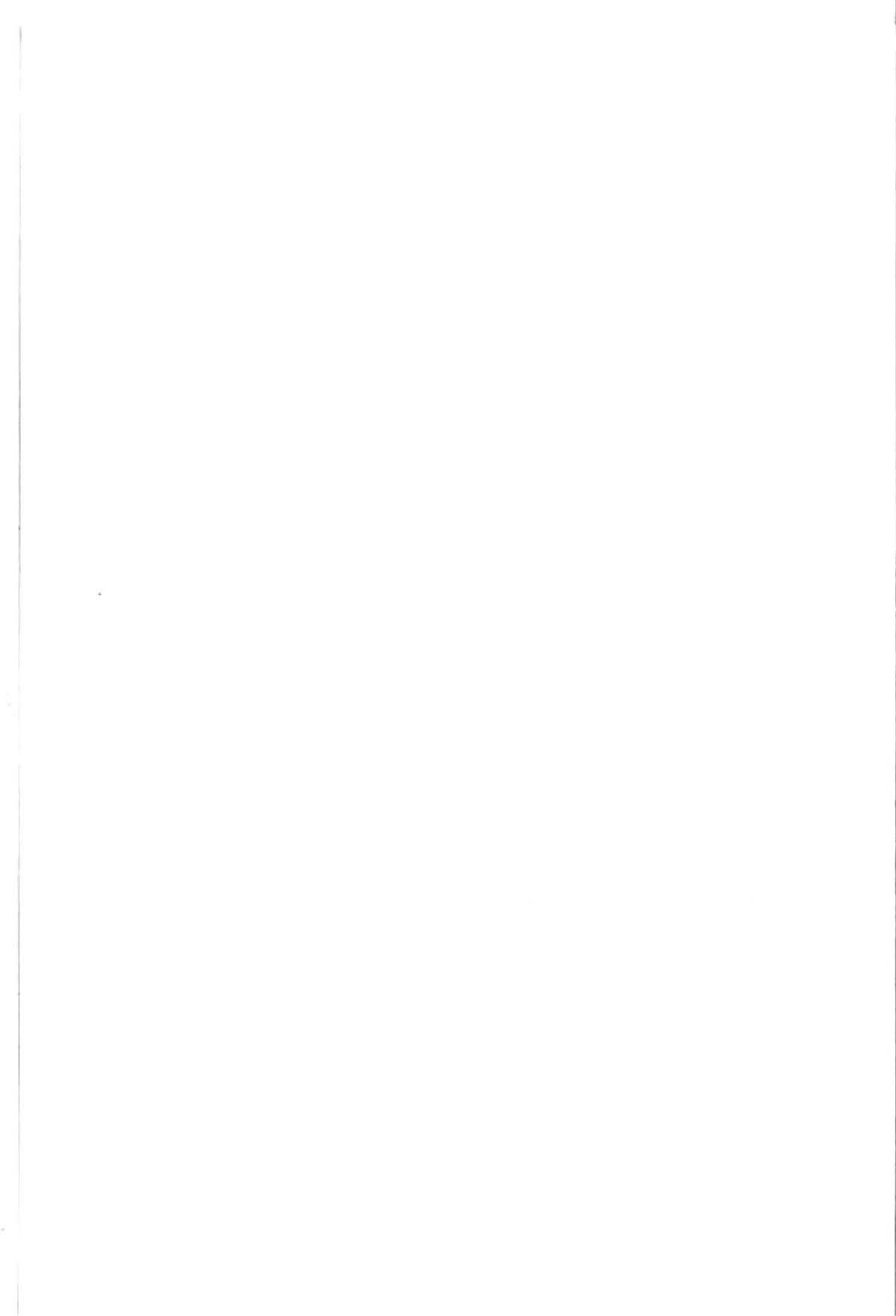

VOJENSKÉ ROZHLEDY

8/93

VYDÁVÁ MINISTERSTVO OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÝ TEORETICKÝ ČASOPIS ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

8

DRUHÝ (TŘICÁTÝ ČTVRTÝ) ROČNÍK

Veškeré články uveřejněné v časopisu *Vojenské rozhledy* vyjadřují výhradně názor autora k dané otázce. Nejsou oficiálním názorem velení Armády České republiky.

Redakce časopisu *Vojenské rozhledy*

K BRANNÉMU VĚDOMÍ SPOLEČNOSTI A ARMÁDY

Kategoriím branného vědomí společnosti a armády nebyla v nedávné minulosti věnována náležitá pozornost. Důvody pro to byly různé. Před listopadem 1989 byla úroveň branné připravenosti a branného vědomí obyvatelstva a armády ideologizována. Po listopadu 1989 byla naopak po určitou dobu problematika branného vědomí pomíjena a téměř přehlížena. Vývoj posledních tří let však řadu představ podstatným způsobem korigoval. Nejinak tomu bylo i v názorech na potřebnost a sociální roli armády i na vojenskopolitickou orientaci státu.

Branné vědomí existuje, rozvíjí se a působí jako relativně samostatný fenomén, který koexistuje s vědomím ekonomickým, politickým, právním, mravním, náboženským, ateistickým, ekologickým a podobně. Představuje historicky proměnlivý komplex představ, názorů, ideálů, hodnot a norem. Je orientováno na specifický moment - na brannou bezpečnost státu a úlohu ozbrojených a civilních složek v ní. Hlavní pozornost věnuje vojenství a armádě, a to v rozsahu, zaměření a intenzitě, které základním způsobem ovlivňují vztah civilní veřejnosti k nim a tím spoluutvářejí jejich společenskou roli. Posuzuje a hodnotí vojenství a s ním spjaté aktivity, zejména z hlediska jejich společenské nezbytnosti, smyslu a významu.

Branné vědomí se zaměřuje na skutečnost, stavy, potence a limity vojenství, které lze obecně postihnout, zejména v následujících kategoriích: brannost a obranyschopnost; armáda a její společenská role; vojenská služba - nezbytnost, charakter, specifika, zabezpečení; lidský a technický fenomén v soudobé armádě; odpovědnost společnosti za obranyschopnost, brannost a odpovědnost armády vůči společnosti.

Jeho role je v současném dění potenciálně velmi významná a nezastupitelná; nejví se však takovou. Vystupuje do popředí až v konfliktních vývojových obdobích, kdy se faktický stav brannosti státu stává prioritní.

FORMY BRANNÉHO VĚDOMÍ

Zásadní otázkou je problém existence a fungování branného vědomí. S nezbytným zjednodušením lze uvažovat o dvou základních formách jeho existence. Prvou představuje výlučně subjektivní, ideální reflexe brannosti a vojenství v myšlení lidí, která je jako ideální nepostižitelná a lze ji zprostředkovaně sledovat

pouze ve verbálních vyjádřeních a praktických postojích konkrétních jednotlivců k těm dílčím problémům brannosti a vojenství, jež se bytostně dotýkají především jejich individuálního života. Současně však branné vědomí existuje také ve svojí objektivizované podobě. Je vyjádřeno v příslušných politických stanoviscích, právních aktech a zákonech, mravních zásadách a hodnotových stupnicích. Svým proklamativním a normativním způsobem vymezuje společensky žádoucí vztah veřejnosti k brannosti a vojenství. **Objektivizovaná podoba branného vědomí** zpravidla představuje určitý ideál, kterého branná praxe zatím nedosáhla.

Subjektivní (ideální) a objektivizovaná (materializovaná, projevovaná a tedy i hodnotitelná) forma branného vědomí se vzájemně předpokládají, ovlivňují, ale také pro svoji bytostně rozdílnou povahu specifickým způsobem vylučují. V běžném životě je to patrné na rozporu mezi obecně platnými představami a nároky na branné vědomí a praxi obyvatelstva (armády) a faktickou neschopností konkrétních jednotlivců a sociálních skupin těmto nárokům ve společensky potřebné míře dostát.

Objektivizované branné vědomí přirozeným autonomním vývojem (podporované zejména oficiálními politickými, právními a mravními aktivitami) usiluje vřadit svoje představy, ideály, teorie, hodnoty a normy organičtěji do praktického života lidí a tím posílit státní obecný zájem. Jenže praktický život lidí je s celospolečenskými aspekty objektivizovaného branného vědomí konfrontován velice zprostředkovaně. Jednotlivec vnímá tyto vlivy spíše jako určité narušování svých práv a svobod nežli jako společenskou nezbytnost a motivaci k potřebnému vlastnímu aktivnímu a pozitivnímu postoji. Zpravidla se osobně nechce aktivně podílet na naplňování ideálů objektivizovaného branného vědomí a státní moci nezbyvá než použít méně vhodných, ale nezbytných donucovacích aktů. Tento proces rozporně ovlivňují i takové skutečnosti, jako jsou např. potřebná demokratizace života, názorová pluralita apod.

PROBLÉMY

Formování branného vědomí obyvatelstva a armády výrazně problematizuje předchozí, ale i současná společenská praxe. Nejsme zatím schopni správně definovat samotnou brannost státu jako potřebný stav společnosti, obranyschopnost a místo armády v tomto procesu, ale i ekonomické, politické a jiné předpoklady a limity. Odborné souvislosti těchto závažných otázek jsou často v neodůvodněné míře politizovány a získávají tak jiný, nepochybně méně funkční rozměr. Málo je respektována skutečnost, že branné vědomí jednotlivce plyne zejména ze skutečnosti, že se neformálně ztotožňuje s politikou, právem a morálkou daného státu.

Život každodenně nabízí rozmanité skutečnosti, které dokumentují, že **současná úroveň branného vědomí** (v subjektivní i objektivizované podobě) **neodpovídá soudobým nárokům na brannost státu**. Tento problém vystupuje naléhavěji tím více, čím výraznějšími se stávají předpoklady a limity státní suverenity a svrchovanosti. Je zřejmé, že žádoucí bude vyvážený a demokratický optimální stupeň brannosti, efektivně zabezpečované, která se nestane pro stát větší zátěží, než je objektivně nezbytné. Je zpochybňována funkčnost snah o neutralitu.

Do popředí stále jednoznačněji vystupuje požadavek vybudovat moderní, demokratickou a postupně profesionální armádu, což je nemyslitelné bez neformálního přínosu civilní veřejnosti.

Optimální cesta k pozitivnímu formování branného vědomí veřejnosti spočívá především na pravdivém poznání a přiznání skutečného stavu v této oblasti, protože v demokratické společnosti nelze spoléhat na možnost, že tento nezastupitelný fenomén lze v kritických obdobích posilovat dočasnými politickoadministrativními opatřeními a potom jej opět ponechávat vlastnímu živelnému vývoji.

Společnost potřebuje relativně velmi brzy dospět ke komplexnějšímu poznání faktu, že brannost státu je objektivně jeho nezastupitelným rozměrem a charakteristikou. Branné vědomí veřejnosti je pak potřebné chápat nejen jako výsledek a výraz faktického stavu brannosti, ale také jako faktor, který v závislosti na svém zaměření zásadním způsobem tento stav brannosti spoluutváří či deformuje. Problematické branné vědomí nutně "problematizuje" i samotnou brannost státu.

VZTAH K VLASTI A BRANNOSTI STÁTU

Základním předpokladem možného utváření branného vědomí se bezpochyby stává pozitivně orientovaný a postupně vyhraňovaný vztah k rodné zemi, vlasti, národnosti, státu, kde jednotlivec nejen přebývá, ale v souladu s vlastním přesvědčením chce plnohodnotně žít. Pozitivní vztah k vlasti utváří existenciální základ branného vědomí. Jednotlivec si začíná postupně a v různé míře uvědomovat spjatost vlastního života s vývojem a stabilitou společnosti, ve které žije.

V našich podmínkách se pozitivní vztah k vlasti a státu stává velmi závažným, a to za situace, kdy se obsahově výrazně problematizuje. Obtížně probíhá zásadní transformace společnosti. Tato skutečnost je obyvatelstvem přijímána nejednoznačně - souhlasně i s výhradami, s pozitivním očekáváním, ale i s obavami. Rovněž zahraničně politický vývoj vykazuje podstatné proměny směrem k nebylé stabilitě a křehkosti mezinárodních vztahů. Tím se do popředí dostávají otázky stability, srhovanosti, suverenity států včetně aspektů jejich brannosti a obrany-schopnosti.

Brannost naší společnosti přitom zdaleka není na požadované úrovni a branné vědomí je patrně vnitřně značně nejen málo konzistentní, ale i obtížně prochází stadiem sebehledání a sebeutváření. **Nezbytnost brannosti státu je sice verbálně přiznávána, ale převážně v obecné podobě a neosobně** - subjektivně aktivní vazby a postoje vůči ní jsou programově odmítány. **Často je tento problém zužován pouze na jeho vojenský rozměr** a je potom prezentován jako záležitost státní moci a armády. Pro společnost je v dané situaci otázka kvality branného vědomí a způsobů jeho fungování zásadnějším problémem, než je na první pohled zřejmé. Jeho aktivizace a posilování (jakkoli jsou samy o sobě problematické) představují vzhledem k reálnému vztahu prvořadý úkol, protože jedině adekvátní branné vědomí může působit jako přijatelný a funkční, syntetizující a aktivizační činitel zásadnějších přístupů, nezbytných k posílení brannosti demokratické společnosti.

Do popředí se dostávají zejména problémy obecných a specifických aspektů brannosti státu, její vnější a vnitřní souvislosti, rozměry a hlediska. Citlivou otázkou

je rovněž vztah brannosti a násilí, její vazby na lidská práva a svobody. Nelze obejít ani záruky a sankce, které demokratická společnost může při posuzování vztahu veřejnosti k brannosti státu uplatňovat.

Potřebná výraznější publicita v problémech brannosti státu a branného vědomí by měla být prioritně zakládána na objektivním a funkčním seznamováním veřejnosti s činnostmi rozhodujícími společenskopolitických subjektů, které jsou s branností státu profesionálně spjaty a za její stav společnosti odpovědný (vláda, branně bezpečnostní výbor parlamentu, rada obrany státu, příslušná ministerstva, armáda, policie atd.). Přijímaná opatření ve prospěch brannosti státu by měla výrazněji vcházet do povědomí lidí a pozitivně rozvíjet jejich branné vědomí. Lze toho dosahovat růstem rozsahu a kvality veřejné informovanosti, odpovědným rozhodováním v problémech brannosti státu, bez politikaření a stranických zájmů, prokazatelným posilováním brannosti státu v existenčně nezbytných souvislostech a momentech. Rostoucí požadavky na veřejnost (náklady, omezení, důsledky a dopady) by měly být trvalejšími zárukami stabilního a bezpečného vývoje.

VZTAH K VOJENSTVÍ A ARMÁDĚ

Patrně nejdůležitějším aspektem nezbytné zásadní přeměny branného vědomí veřejnosti jsou přežívající problémy ve vztazích k vojenství a armádě. Zmínku o brannosti státu jednotlivec přirozeně lomí, posuzuje a hodnotí skrze optiku subjektivního náhledu na vojenství a armádu. Výsledek takového přístupu je nasnadě - pasivně rezistentní až aktivně odmítavý vztah vůči nim. Navenek však takto nevystupuje, nabývá spíše podoby abstraktního, nezávazného, obecně přijímaného, rádobý antimilitantního a pacifizujícího postoje.

Adekvátnější reflexe soudobého vojenství, armády a jejich společenské role pro formování pozitivněji zaměřeného branného vědomí veřejnosti je nezastupitelná.

Branné vědomí veřejnosti se proto musí uvědoměle ztotožnit s faktem, že české vojenství a armáda jsou aktuálně potřebné fenomény pozitivního vývoje. Bez nich je existence státu nemyslitelná, na jejich kvalitě závisí do značné míry jeho další perspektivy a mezinárodní postavení. Rovněž by mělo být zřejmé, že vojenství a armáda se nemohou rozvíjet jinak než na úkor a ve prospěch společnosti současně. Na úkor, neboť se mohou rozvíjet jen ze společenských prostředků, které potom nutně chybí jinde, a ve prospěch, protože jsou předurčeny k ochraně státu a občanů.

Branným vědomím veřejnosti by měla organicky prolínat idea, že vojenství a armáda plní optimálně svoji roli potud, pokud se jim daří setrvat "nad" společenským děním. Absolutně nelze této pozice dosáhnout pro řadu limitů (společenské souvislosti a vlivy, korekce, vyspělost armády a schopnost sebereflexe). Čím však tato pozice bude výraznější, tím bude armáda pro společnost větším přínosem. Tento požadavek je dán nejen specifikami armády (organizace, strukturovanost, charakter činnosti, technická vybavenost, předurčení), ale i vzrůstajícími nároky zahraničního a vnitropolitického vývoje na odpovědné jednání armády při řešení aktuálních problémů. Je sice přítomna v kontextu jejich řešení převážně

potenciálně, avšak v zásadě nikdy není vyloučeno dílčí užití ozbrojené síly, pokud by přispělo k realizaci politických cílů a záměrů.

Optimální obsah branného vědomí veřejnosti by měl v sobě zahrnovat historicky pravdivé a komplexní poznání nosných a aktuálních problémů brannosti a obranyschopnosti státu, považovaných za existenčně prioritní celospolečenskou záležitost, ve které nezastupitelné místo přísluší vojenství a armádě. Vědomí těchto souvislostí a vazeb vytváří předpoklady k pozitivnímu a činnému přístupu ze strany veřejnosti. Umožní podmiňovat roli vojenství a armády i kvalitou a funkcí vztahu veřejnosti vůči nim, rozsahem a mírou občanského vědomí a odpovědnosti za faktický stav brannosti státu, ochotou a schopností občanů k její požadované úrovni uvědoměle a soustavně přispívat. Postupně bude spoluformovat společenské vědomí a mínění, ve kterém brannost státu, vyspělost jeho armády, její neformální podpora a kontrola ze strany veřejnosti a vzájemně maximálně odpovědné jednání obou budou chápány jako přirozené a nezastupitelné hodnoty demokratické společnosti.

Branné vědomí armády by potom v ideálním stavu mělo vykazovat politicky jednoznačnější a profesionálně vytržbenější teoretické zvládnutí problémů brannosti a obranyschopnosti státu, působícího společenskopolitického kontextu, vlastní role, možností a limitů. Nesporně by to vedlo k postupnému zvýšení společenského kreditu armády a vůči veřejnosti představovalo vstřícný krok v potřebném zlepšování vzájemných vztahů mezi společností a armádou.

Plukovník RNDr. Jaroslav M i r o v s k ý , CSc.

K INFORMAČNÍM SLUŽBÁM NA MINISTERSTVU OBRANY ČR

Ministerstvo obrany České republiky, podobně jako ostatní nově vznikající orgány státní administrativy, je vytvářeno jako moderní orgán řízení. Při zpracování složitých koncepčních materiálů prudce vzrůstají požadavky na kvantitu a kvalitu informačních služeb.

Základními východisky při konstituování Ministerstva obrany České republiky, která ovlivňují cíle a strukturu informačních služeb, jsou zejména:

- růst významu koncepčního řízení, jeho oddělení od řízení operativního a institucionalizace obou složek,
- důraz na pružnost systému řízení.

● **První východisko** determinuje organizační strukturu ministerstva a tím i strukturu jeho informačního systému. Informační systém přitom saturuje okruh koncepčního i operativního řízení.

● **Druhé východisko** - pružnost řízení je dána stálou potřebou operativní dělby funkčních kompetencí, pohotového uspokojování informační potřeby všech řídicích subjektů a jejich organizačních struktur v reálném čase. Z toho vyplývají požadavky i na pružnost informačního systému.

Vytvářený informační systém Ministerstva obrany ČR bude součástí státního informačního systému budovaného podle pravidel formulovaných Radou pro informatizaci při vládě ČR pro orgány státní správy.

Uvedené faktory, vedle požadavků na efektivnější poskytování informačních služeb, lepší využití technických, finančních a lidských zdrojů, ovlivnily vytvoření Centra řízení informačního systému ministerstva obrany (CRIS MO). Ve svých povinnostech má toto pracoviště, kromě jiného, **zabezpečovat funkci systémového integrátora** v oblasti informačních technologií na Ministerstvu obrany ČR.

Funkce systémového integrátora je na novém pracovišti chápána jako funkce dodavatele moderní informační technologie, který dokáže z technického a ekonomického hlediska optimálně integrovat různé části i velmi složitých komponent informační technologie a následných služeb.

Jako prvky technologického systému, ve většině případů chápaného jako počítačová síť (LAN - Local Area Network, MAN - Metropolitan Area Network, WAN - Wide Area Network), jsou považovány nakonfigurované servery, uživatelské stanice a ostatní hardware, aktivní síťové prvky, přenosové trasy, systémový software, případně i databázový systém, programové vývojové prostředí a zejména uživatelský software. Všechny prvky systému musí být správně zvoleny, optimálně strukturovány a sladěny do fungujícího celku s cílem maximální informační podpory určitého řídicího organismu. Za tyto funkce přebírá systémový integrátor ve vztahu k uživateli odpovědnost, která zahrnuje:

- analýzu informačních potřeb oddělení, sekcí a odborů Ministerstva obrany, vzhledem k jeho cílovému chování,
- návrh informačního systému v celém jeho komplexu,
- výběr technických prostředků (počítačů a komponent sítí),
- nákup, instalaci a oživení všech komponent technického řešení,
- výběr, nákup a instalaci databázového systému,
- zaškolení uživatelů,
- managing počítačové sítě (sítí),
- garance za inovaci hardware, software (upgrade hardware a software),
- dodávku uživatelských aplikací, a to nákupem nebo po vlastním vývoji ve vybraném vývojovém prostředí,

– celou škálu služeb zahrnující například poradenskou činnost, servis atd.

Služby systémového integrátora nezahrnují, a ani zahrnovat nemohou, sycení navržených a vyprojektovaných informačních systémů daty. Vytvářet informační bohatství organizace, to je v současné době hodnoceno jako vytváření strategické suroviny, a je povinností všech pracovníků organizace. Je ale nezbytné zabezpečit informační managing nad daty spravovanými v automatizovaném informačním systému.

Systémový integrátor, pracující ve prospěch orgánu státní správy, musí při řešení informačního systému respektovat standardy, formulované jako doporučení, pro projektovaný státní informační systém. Například Ministerstvo obrany nemůže být informačně řešeno odděleně, protože je součástí systému obrany státu, a proto musí být informačně úzce svázáno s orgány řešícími otázky: zahraničněpolitické, vnitřní bezpečnosti, hospodářství atd.

Je požadavkem většiny uživatelů, aby dodávka komplexního informačního systému, chápáného jako integrovaný komplex hardware, systémového software, databázového systému a zejména uživatelského software a návazných služeb, byla garantována jedním dodavatelem. To byl jeden z rozhodujících důvodů integrace několika méně výkonných informačních pracovišť Ministerstva obrany do jediného pracoviště (ČŘIS MO vzniklo k 1. 3. 1993). Svoji úlohu však sehrál i faktor neustálého úbytku špičkových odborníků v oblasti informačních technologií ze státní správy.

V oblasti lidských, odborně připravených zdrojů se musí systémový integrátor opírat o:

- schopné a výkonné manažery,
- schopné informační inženýry se znalostí (přehledem) moderních informačních technologií,
- odborníky pro CASE technologie tvorby projektů,
- programátory pro vývoj aplikačního programového vybavení,
- specialisty v oblasti počítačových sítí,
- soudobým potřebám vyhovující vývojové prostředí, jako základ pro vývoj konkrétních uživatelských aplikací,
- relační databázový systém s jazykem čtvrté generace (4GL),
- prvotřídní metodologii a navazující technologii projektování i programování,
- dodavatele - renomované formy v oblasti HW, základního software a sítí.

Téměř vždy jde o služby související s technickou péčí o hardware, včetně dálkového „monitoringu“, dále může jít o dálkovou správu a administraci informačního systému, i když, podle mého názoru, je tento stav v případě Ministerstva obrany a složitosti jeho informačního systému, řešením výhledovým.

Vzhledem k dlouhodobé spolupráci uživatele a systémového integrátora je na začátku naprosto nezbytné dobře a přesně specifikovat vzájemné vztahy, práva i povinnosti a po celou dobu řešení z obou stran dbát o jejich striktní dodržování. Pokud tomu tak není, účinnost spolupráce se výrazně snižuje.

Naprosto samozřejmou součástí práce systémového integrátora se musí stát profesionální hájení zájmů uživatele, a to od správného výběru dodavatele hardware a ostatních dodavatelů, přes informační analýzu, řešení aplikačního software,

etapovou implementanci ucelených částí řešení, až po zaškolení, předání a držení supportu celého řešení.

Vztah systémový integrátor - uživatel se musí chápat jako vztah partnerský. Systémový integrátor se dlouhodobě zabývá i důvěrnými záležitostmi svého partnera. V zájmu dosažení co nejlepších výsledků je prostě občas nezbytné, aby uživatel dal systémovému integrátorovi nahlédnout do „vlastní kuchyně“. Vzájemná důvěra a diskretnost jsou oboustranně nezbytné. Systémový integrátor se stává partnerem, který pomáhá řešit uživateli jeho problémy v rozsahu, který ani nelze explicitně definovat. Takovou úroveň služeb je ovšem nutno ocenit.

Je zřejmé, že existuje hranice, za kterou systémový integrátor uživatele suplovat nemůže. To se týká například personálního obsazení významných míst organizační struktury skutečnými odborníky. Neschopnost některých uživatelů osvojovat si nové přístupy se nepříznivě projevuje v době řešení a může také systémovému integrátorovi způsobit značné komplikace.

Dnes je již zřejmé, že jsou pryč doby zdoluhavého projektování a nekonečného zavádění „automatizačních úloh“, přičemž realizace a předání systému jako celku se ztrácí v nedohlednu. Musí být uskutečňovány ucelené části vyvíjené aplikace, a to v co nejrychlejší sledu. Jejich postupnost je dána potřebami uživatele, podmíněnými návaznostmi vždy po splnění nezbytných aplikačních předpokladů pro danou etapu z hlediska hardwarové platformy, systémového prostředí, ale z hlediska připravenosti datové základny a organizačních předpokladů.

Systémový integrátor musí mít k dispozici kvalitní vývojové prostředí pro danou oblast. Většinou požadované krátké realizační lhůty jsou v rozporu s individuálním řešením. Aplikační balík (balíky) však musí mít vlastnosti, které umožní jeho přizpůsobení uživatelským požadavkům a efektivní dopracování. Proto je nezbytné uplatnit silnou, špičkovou technologii projektování.

Systémový integrátor na Ministerstvu obrany pokrývá většinu funkcí vlastními kapacitami od analýzy, projekce přes programování, software-engineering, poradenství, školení a služby v LAN sítích. Součástí komplexní dodávky jsou nutně i prvky, které nelze vlastními silami zajistit. Samozřejmě jde o dodávky hardware, komponent sítí, ale i o řešení specifických záležitostí, jako jsou například rozhraní do jiných prostředí, třeba do informačních systémů jiných orgánů státní administrativy. Potom je zapotřebí obrátit se na toho pravého dodavatele, resp. konzultanta. Přitom je důležité brát v úvahu nejméně dva faktory:

① Umět si správně vybrat. Zvláště v současné dynamické situaci na našem hardwarovém a softwarovém trhu je nutno umět se orientovat. Pro lokální počítačové sítě na Ministerstvu obrany jsme se po výběrovém řízení orientovali na renomovanou firmu ICL z Velké Británie se zastoupením v ČR. (V zemích Evropského společenství jsou doporučeny firmy jako dodavatelé informačních technologií do orgánů státní správy. Patří mezi ně IBM, Hewlett Packard, DEC, ICL, Siemens-Nixdorf, Olivetti a šest dalších.)

② Dokázat přesně formulovat zadání, dodavatele kvalitně řídit a spolupracovat s ním, koordinovat jeho práci s ostatními dodavateli. Proto je nutno mít vlastní

kvalitní kapacity pracovníků s dostatečnou znalostí věcné problematiky a přitom s potřebným nadhledem a talentem pro koordinaci práce.

Pro svoji kvalitní práci potřebuje mít systémový integrátor k dispozici špičkovou technologii projektování a programování. Stejně tak důležité jsou implementační postupy v oblasti informačního inženýrství, aplikačního software, testovací a simulační nástroje pro zabezpečení co nejméně konfliktního průběhu realizace složitých řešení.

Celosvětovým trendem špičkových vývojových a projektových pracovišť je poskytovat uživatelům nejen informační technologii, ale celé řešení. To znamená dát uživateli řešení jeho problémů a přitom vycházet z cílového chování systému, vzít v úvahu organizační strukturu atd. Informační technologie je rozhodující částí řešení navrženého systémovým integrátorem.

Informační technologií se rozumí uspořádaná množina principů, metod a technik, pokrytá konkrétními hardwarovými a softwarovými nástroji - tedy technologií tvorby informačních systémů. Tato technologie slouží k tvorbě malých, středních nebo velkých projektů informačních systémů v průběhu celého životního cyklu projektu, od zadání až po předání uživateli, údržbu projektu a poskytování služeb.

Řešitel - systémový integrátor musí mít stále na paměti odpověď na otázku: „Pomůže navrhované řešení (nebo jeho část) k naplnění stanovených cílů, odvozených od cílového chování organizace?“ Z toho je zřejmé, že úspěšné uplatnění libovolné technologie je závislé na explicitně definované konzistentní množině cílů, která je v dané organizaci respektována jako prvořadé kritérium. Například, základním cílem integrované a koordinované činnosti Ministerstva obrany je zabezpečit žádoucí cílové chování systému obrany státu, zaručující jeho suverenitu a bezpečnost.

Metodologie řešitele při projektování systému se opírá o strukturovaný cílový přístup k návrhu systému s využitím prostředků CASE. To vše je propojeno na implementační fázi, která je pokryta vývojovým prostředím založeném na jazyce 4. generace (4GL) a relační databázi (RDBMS).

Špičkovou metodologií pro podporu projektování je například metodologie SSADM (Structured Systems Analysis and Design Methodology) britské firmy LBMS. V roce 1983 ji převzala britská vláda, spravuje ji státní organizace CCTA (Central Computer and Telecommunications Agency), a její použití se vyžaduje při zpracování projektů pro potřeby státní správy projektovými a vývojovými firmami. Metodologie SSADM se rychle rozšířila ve Velké Británii a Evropě v oblasti obchodu, finančnictví, ve státní správě i v průmyslu. Nyní, v období integrace západní Evropy, existuje silný trend standardizovat „evropskou“ metodologii na bázi SSADM.

Metodologie SSADM je velmi flexibilní a lze ji vhodně upravovat „na míru“ podle konkrétní situace. Metodologie má svoji strukturu.

◆ Struktura SSADM

A. Analýza.

1. Analýza stávajícího systému.
2. Specifikace požadavků uživatele.

3. Výběr technického řešení.

B. Návrh.

4. Návrh struktury dat.

5. Návrh procesů.

6. Návrh fyzické struktury.

Pro podporu analýzy a návrhu systému metodologií SSADM je doporučován prostředek Systems Engineer for SSADM. Tento (CASE) nabízí projektantům informačních systémů pomoc při analýze a návrhu systému. Zahrnuje například prostředky pro zpracování dokumentace, generátory do prostředí Oracle, Informix, DB2 a standardního SQL, generátory kompletního kódu libovolného jazyka 3. generace (3GL), například C, Pascal nebo ADA. Vývojový diagram metodologie SSADM je uveden na **obrázku**.

Co je to CASE (Computer Aided System Engineering), jakou podporu nabízí analytikům a projektantům informačních systémů?

Přínosy, vyplývající z nasazení prostředků CASE jsou značné, ale většinou obtížně měřitelné. Nejviditelnějším přínosem je lépe navržený aplikační software, který bude později vyžadovat méně údržby. Úsporou času na údržbě se dosáhne značného zvýšení produktivity.

Automatizace úvodních částí životního cyklu projektu vede k podstatnému zvýšení produktivity v dalších fázích vývoje. Pokud jsou analýza a návrh systému provedeny kvalitně, následná implementace a údržba jsou velmi rychlé. Ze zjištění, že odborníci zabývající se vývojem software stráví 70 % veškerého času údržbou programů, vyplývá, že otázka údržby představuje klíčový moment.

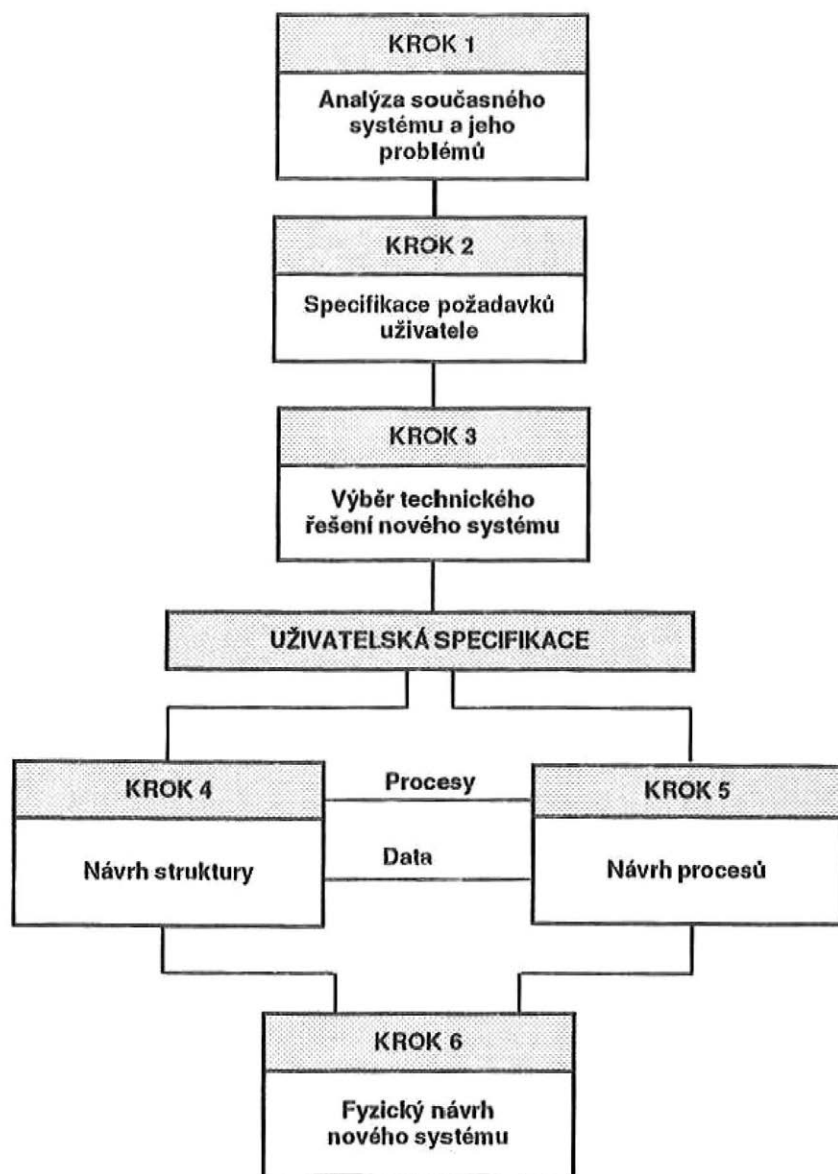
I když je vyvinutý a implementovaný systém bezchybný, je obvykle třeba po nějaké době provést některé úpravy vzhledem ke změnám v legislativě, zpracování, požadavcích uživatelů apod. Zde se opět uplatní výhoda použití CASE, neboť je k dispozici kvalitní dokumentace, se kterou může pracovat analytik i programátor, jenž systém sám neprojektoval.

Programy jsou kvalitnější také proto, že jsou menší a nemají žádné nebo jenom minimální překrývání ve funkcích. Navíc mohou uživatelé a analytici navrhnout alternativy řešení již v průběhu etapy návrhu systému. Vzhledem k tomu, že diagramy návrhu lze jednoduchým způsobem překreslit, je tento způsob navrhování a testování bezproblémový a většinou vede k programu s lepšími vlastnostmi pro uživatele.

Jedním z měřitelných přínosů jsou nižší požadavky na počet odborných pracovníků. Velké projekty většinou znamenají nárůst počtu odborníků - při nasazení prostředků CASE lze tyto požadavky do značné míry omezit. Zároveň se ale zvyšují nároky na profesionální zaměření analytiků, projektantů i programátorů. Analytici nevystačí jen s tužkou a papírem a programátoři s erudiicí psaní zdrojových textů programů, všichni musí navíc prakticky zvládnout technologii CASE.

V počátečních fázích návrhu systému se ve velké míře používá diagramů ve formě obrázků. Forma obrázků zlepšuje komunikaci mezi analytikem a uživatelem. Obrázky popíší systém daleko lépe než slova. Většina diagramů je jednoduchá, neboť zobrazují jeden pohled na systém. Navíc jsou diagramy hierarchicky uspořádány tak, že podrobnosti jsou uvedeny až na nižší, detailnější úrovni.

VÝVOJOVÝ DIAGRAM METODOLOGIE SSADM

Obr.

Přínosy vyplývající z použití vhodné metodologie a prostředku CASE lze shrnout do těchto bodů:

- * rychlejší vývoj systému,
- * snížení nákladů na vývoj,
- * vyšší kvalita vytvořeného systému,
- * levnější údržba,
- * konzistentnost,
- * méně chyb,
- * automatizace vývojového cyklu,
- * větší zapojení uživatelů,
- * opakované použití návrhu pro více projektů.

V současné době jsou kladeny stále větší požadavky na kvalitu dodávaného aplikačního programového vybavení bez dalšího růstu počtu analytiků a projektantů. Výběr konkrétního CASE je závislý i na výběru nejvhodnější metodologie.

Etapu analýzy existujícího systému lze rozdělit do několika kroků. První krok zahrnuje zjištění současného stavu. Je nutné co nejpřesněji vyjádřit, jaké technické zařízení (počítače, sítě) je využíváno, jak probíhají informační toky, jaké aplikace jsou k dispozici uživatelům a jaká data kdo, kdy a kde využívá. K tomu je třeba dále analyzovat náklady na provoz, komunikace, náklady personální, aby bylo možno později doložit ekonomické přínosy návrhu nového systému.

Druhým krokem je analýza a specifikace požadavků uživatelů. Je třeba prověřit potřeby jednotlivých uživatelů a uvést je do souladu s konečnými představami specialistů na zpracování dat a cílovým chováním organizace - Ministerstva obrany, jednotlivých odborů a oddělení. Při této práci se často objeví mnoho překvapivého, pokud ovšem nejsou specialisté pro návrh systému příliš zahleděni sami do sebe. (Když sami sebe přesvědčují: „Já přece i bez toho nejlépe vím, co uživatel potřebuje.“) Stále znovu se ukazuje, že mnoho věcí v organizaci „prostě už tak je“, nebo že „zpracování dat to už tak vyžaduje“, nebo že něco nebylo uděláno, protože „počítače to prostě neumějí“. Při analýze potřeb sestavují analytici celkovou datovou kostru, vypracovávají případnou strukturu komunikace s ostatními prvky organizační struktury ministerstva uvnitř i s vnějším okolím, zejména s Generálním štábem AČR a ostatními orgány státní administrativy.

Třetím krokem je koncepční fáze a výběr technického řešení nového systému. Navrhuje se takový koncept systému, který se v maximální míře snaží využít nynějšího technického vybavení (organizace „neztrácí“ své investice do hardware). V rámci tvorby konceptu nového systému se nejprve naznačí architektura technických prostředků, z níž budou vycházet jednotlivé prvky systému a jejich propojení. Dále jsou popisovány konkrétní přínosy na jednotlivých pracovních místech, čímž se názorně ukáže inovační síla navrhované investice.

Právě v této fázi působí největší problémy nedostatečné zkušenosti s komponentami hardwarového řešení a počítačových sítí. Často dochází k tomu, že se nepoužívají systémy, které jsou spolu stoprocentně slučitelné - kompatibilní, nýbrž jednotlivé komponenty se vyhledávají jen podle technických údajů výrobců.

Všechna proklamovaná „open“ platí často jen ve firemních reklamních materiálech. A hlediska, jako je například uživatelský komfort, se často úplně pouštějí ze zřetele.

Další velmi častou chybou je snaha získat všechny zkušenosti, přičemž je řešitel silně omezen časem. Výsledkem pak sice bývá bohatá pokladnice vědomostí o experimentálním provozu, která se však v reálné praxi zpracování dat téměř nedají použít.

Při výběru technického řešení se popisují i další kapacity a rezervy budoucího vývoje a také vzniká plán etapovité realizace. I zde má každé řešení řadu variant. Za pozornost stojí nejen skutečnost, že úloha byla technicky realizována, ale také s jakými náklady lze navrhovaný systém provozovat a udržívat.

Nejvíce lze uspořit v personální oblasti a přínos by se měl projevit zejména ve zvýšení kvality práce organizace jako celku. To jsou podstatné motivy pro inovace při existujícím trendu omezování lidských kapacit ve státní správě. Moderní počítačové sítě se systémy správy a s podporou síťového managementu umožňují řízení několika set uživatelů jediným pracovníkem - správcem sítě.

I počítačové sítě, od nichž se očekává dobrá práce, potřebují přes všechnu automatizaci ještě lidskou obsluhu. Řada operací se tak zjednodušila, že je může samostatně zvládnout i sám dobře zaškolený uživatel. Správce sítě se potom může soustředit na svou vlastní práci - na administraci sítě, její údržbu a také na její strategickou výstavbu.

Kroky 4. a 5. návrhu systému zahrnují návrh struktury dat a návrh procesů. Popisem procesů se v terminologii SSADM rozumí popisy vstupů a výstupů, formáty obrazovek, popisy dotazů, aktualizací atd.

Dekompozice systému v globálním návrhu, později v detailním návrhu zahrnuje popisy jednotlivých procesů, které jsou uloženy v systémové encyklopedii (repository) použitého prostředku CASE. Vzhledem k vlastnostem jazyka 4GL není nutné rozkládat do takové hloubky, jako při programování v programovacím jazyce nižší úrovně (například Cobol, Pascal nebo jazyk C). Hloubka rozkladu procesů na jejich podprocesy (počet úrovní) se přizpůsobuje konkrétním podmínkám a potřebám a bývá různá i v jednotlivých částech téhož modelu. Použití klasických metodologií by vyžadovalo podrobnou specifikaci bez implementačních úvah, a tím i vyšší časovou náročnost. Bez vhodně zvoleného propojení nástrojů CASE by to přirozeně nebylo možné.

Z dekompozice systému a specifikovaných procesů je přímo generována kostra diagramů datových toků, které popisují výměnu dat mezi procesy navrhovaného systému.

Cílem datové analýzy je vytvoření relačního datového modelu. Ten plynule vzniká z datového modelu systému rozšířením popisů vztahů o pravidla referenční integrity. I zde pomáhá CASE, jako například automatická podpora normalizace, a postupně projektanta vede až k vytvoření relačního datového modelu.

Publishing je prostředí pro tvorbu projekční a uživatelské dokumentace. Formou odkazů do systémové encyklopedie CASE lze velmi rychle generovat potřebné dokumenty. Ty se pak s každou změnou v modelu systému zcela automaticky aktualizují a dokumentace je tak vždy aktuální ve formě knižní publikace.

Některé CASE prostředky, jako například Systems Engineer, podporuje týmovou práci analytiků a projektantů v síti. To umožňuje rozdělit a řídit projekt v jednotlivých

částech a subsystémech spolu s jednoduchou komunikací a spojováním výsledků práce uvnitř týmu.

Etapa návrhu systému plynule přechází do implementační fáze pokryté aplikačním vývojovým prostředím, například Informix, založeném na jazyce 4GL a relační databázi. Databázové služby zajišťuje robustní, rychlá a bezpečná (z hlediska ochrany dat) relační databáze.

Pokusíme se shrnout, co popsaná technologie přináší řešiteli informačního systému a uživatelům na Ministerstvu obrany.

Pro projekční tým:

- optimalizaci použití nástrojů, a tedy minimalizaci časových a finančních nákladů,
- odlehčení od manuální rutinní práce a prostor pro tvůrčí práci a koncentraci na vlastní řešení,
- standardizované pracovní postupy,
- jednodušší komunikaci uvnitř projekčního týmu,
- aktuální a kompletní dokumentaci jako automatický doprovodný produkt celého projektu,
- modularitu a s ní modifikovatelnost řešení.

Pro uživatele:

- rychlé, kvalitní a dobře rozšiřitelné řešení,
- možnost dobře definovat své potřeby,
- klid - pocit, že řešení spěje dostatečným tempem ke svému cíli.

Pro řídicí pracovníky systémového integrátora:

- snadnější řízení týmové práce,
- vývoj složitých a jinak neřešitelných aplikací,
- snadné sdružování kapacit a dělbu práce.

Zavedení moderní automatizované technologie do vlastní projekční činnosti je bezesporu krok užitečný, není však zdaleka snadný. Klade to velké nároky na vytvoření profesionálního pracovního týmu. Bez zajímavosti není ani to, že s dodávkou efektivní technologie automaticky přicházejí i zakázky uživatele, které ji svou povahou vyžadují.

Konstituováním Centra řízení informačního systému Ministerstva obrany ČR byly vytvořeny předpoklady pro poskytování informačních služeb podle zásad práce systémového integrátora. Ten pro svoji práci potřebuje mít k dispozici a zvládnout moderní metodologii projektování podporovanou podpůrnými prostředky CASE. Jejich využití v praxi je aktuální zejména v dnešní době omezených finančních a lidských zdrojů a současně rostoucích požadavků na úroveň informačních služeb.

Literatura:

- Janda, J.: K základním funkcím a cílům resortu obrany a projektování jeho systému organizace a řízení, Vojenské rozhledy, mimořádné číslo 1992, Praha.
- Speciál CASE, kolektiv autorů, CHIP 5/1992, Praha.

PŘEKONÁ AČR ZÁTĚŽE A POZŮSTATKY MINULOSTI?

DILEMA SOUČASNOSTI – PŘÍSTUP K MINULOSTI

Ministr obrany České republiky vydal rozkaz č. 23 v němž jsou uvedeny zásady mimořádného hodnocení vojáků z povolání. Ve vztahu k obsahu úvahy na dané téma je možno využít té části zmíněného dokumentu, který se jí integrálně dotýká.

Citát: „V současném období, kdy se staví základy nové armády, od předchozí armády zcela odlišné posláním, velikostí, strukturou, ale zejména stylem práce a požadavky na kvalitu jejich příslušníků, nelze připustit, aby v ní nadále působili lidé, kteří svým jednáním prokazují neschopnost oprostit se od metod a stylu práce poplatných minulému režimu, nemají požadovanou vojenskoodbornou kvalifikaci nebo jejich vzdělání a předchozí praxe jsou v nové armádě nevyužitelné, zadané úkoly plní nekvalitně, jejich morální vlastnosti, kázeň a fyzická zdatnost nejsou na požadované úrovni.“

Tato úvodní část - citát z Rozkazu MO vystihuje podstatu toho, co mělo a mohlo být prováděno již v dřívějších letech. Vleklost a nerozhodnost v tom - jednat s vojáky z povolání diferencovaně, ale také jednoznačně a „na rovinu“ již v minulém období - zapříčiní zřejmě značné personální problémy s nimiž se armáda bude potýkat právě v současnosti.

Teprve nyní vznikne a vynikne problém - dilema - zda budeme transformovat armádu právě s těmi, kteří jsou skutečně optimálně „vhodní“, anebo zda právě ti nevhodnější již dávno „nestojí mimo její řady“.

SUBJEKTIVNÍ PODMÍNĚNOSTI „POZŮSTATKŮ“ MINULOSTI

V této úvaze je zvolen, trochu jiný úhel pohledu na proces transformace české armády než tomu obvykle bývá. Jde o zamyšlení se nad zátěží a pozůstatky minulosti, jimiž byla poznamenána nejen armáda, ale také, více či méně, každý její příslušník - subjektivní faktor.

Armáda jako ozbrojená instituce je nástrojem státu, jehož prvky jsou součástí politického systému. Ozbrojené síly vždy zaujímaly a budou zaujímat své specifické místo a poslání ve společenském systému. Se zřetelem k výsledkům revolučního zvratu roku 1989 se stal pro ni imperativem dalšího vývoje úkol - transformovat se ze stavu zpolitizované a indoktrinované armády minulého,

nedemokratického státu, v němž byla udržována po celých více než 40 let, v armádě demokratického státu, jakožto armádu odpolitizovanou a nadstranickou, demokraticky smýšlející. Armáda se musí stát nedílnou součástí demokratické společnosti. Bude se tak dít bez ohledu na proměnlivost výsledků voleb, různá hodnocení, na změny názorů, destruktivní kritiku, na invektivy vznášené vůči ní, více či méně vyjadřované objektivní, racionální až iracionální soudy o ní.

Přirozeně, že podrobnější analýza stavu a složení sociální struktury skupiny vojáků z povolání „převzatých“ po revoluci by napovídala více a sdělila mnohé. Společnost - spíše však sdělovací prostředky a politikové - napomáhali k utváření veřejného mínění, které vnímalo vojáky z povolání jako stejnorodou sociální skupinu - „věrných straně a státu“. Ve skutečnosti tomu tak jednoznačně nebylo a ani být nemohlo. **Společnost a stejně tak i armáda jsou sociálními systémy. Každý sociální systém - integrovaná entita - je vnitřně různě a obvykle složitě diferencován a to funkčně, strukturálně, vnitřně vztahově, generačně, tzn. také politicky, ideově, hodnotově, světónázorově a jinak.** I když byla a je armáda sociálním systémem sui generis (zvláštního druhu) a přesto, že to byla armáda nedemokratického státu a jím „budována“ ke „svému obrazu“, ve skutečnosti nemohla být, z hlediska objektivní podmíněnosti systémových znaků, ani homogenní, ani „jednotná“ a ideově „zocelená“. Takovou si ji představovali a chtěli mít představitelé stranickostátní oligarchické vládnoucí špičky. I oni svá přání vydávali za skutečnost. Bohužel, tato „přání“ dlouhodobě v minulosti šířená propagandou, do značné míry byla převzata do pohledů vnímání armády sdělovacími prostředky a stala se součástí povědomí veřejnosti, v němž v jisté míře setrvačně přežívají dosud.

Každý člověk - jednatel - lidská bytost objektivně „táhne“ k vnitřní svobodě. Vojáci z povolání nebyli a nejsou absurdními výjimkami; výjimečnými byli jen někteří, či řada z nich. Dokonce i mezi oněmi „výjimečnými“, kteří zaujali své funkce po r. 1968, byli tací, kteří víceméně formálně, ale o to více i razantněji, plnili zcela poplatné svoji - jinými očekávanou - roli, danou jim zaujímanou pozicí a služební funkcí.

Čím níže ve vojenské strukturální hierarchii funkci, tím méně bylo však uvedených absurdit. Tak jako vždy v současnosti, tak i v minulosti docházelo, i když nikoliv k okázalé a zjevné, přesto však k faktické diferenciaci postojů k širokému spektru problémů politického a společenského života. **Zejména mladší generační ročníky, nezatížené a nepoznamenané šokem z 68. roku, mravně a rozumově svébytnější, začínaly projevovat nekonformnost, znaky racionalismu, „vlastního myšlení a rozumu“.** Přesto i mladší generace vojáků z povolání začaly být postupně zasahovány marasmem a rozkladem husákovského systému. S tímto systémem se čím dál tím méně identifikovaly sociální mikroskupiny, které vstupovaly do armády v letech před anebo v době perestrojového období.

Spolu s poměrně značným nárůstem potřeb vzdělanosti vojáků z povolání a při infiltraci gorbáčovských idejí, začaly se šířit pocity ideologického neklidu a pochybování o správnosti cest a receptů na vývoj v reálsocialismu. Na těchto mladých ročnících se projevila negativně skutečnost, že společenskovědní připravenost a vzdělání byly v jejich přípravě přezírány a omezovány na minimum. Vzdor tomu byly však vedeny snahy o jejich soustavnou ideologickou indoktrinaci. Samo-

zřejmě, že ruku v ruce s tím působilo pronikání myšlenek a ideí demokracie „přes hranice“, docházelo k utváření vlastního myšlení, ke vzniku základů chápání podstaty vnitřní svobody, ale i ke snahám o osvojování si tvořivého systémového přístupu, které ve svém souhrnu a celistvosti působily protidogmaticky a antiideologicky. Vzepřít se však, to voják z povolání přece nesmí, neboť slouží proto, aby byl „oddán“ režimu.

Z řady uvedených důvodů a příčin **vojáci z povolání proto netvořili stejnorodou (homogenní) vrstvu, ale spíše názorově i hodnotově různě orientovanou a diferencovanou sociální skupinu.** Pozůstalostí a jakousi retardačně působící bariérou byla však skutečnost, že především tato mladá generace nacházející se ve střetu ideových antinomií (protikladností) stávala se ideově „prázdná“ a ideje demokracie přijímala přes antiideologický filtr, který si nasadila a osvojila v éře totality, jako svůj „obranný“ a ochranný reflex.

Tím spíše bylo třeba diferencovaného přístupu k nim. Nicméně nepopíratelnou a silně působící a vědomí limitující determinantou byly: vnitroarmádní přecentralizovaný režim, byrokratismem poznamenané způsoby a formy plnění úkolů, technokratický styl, metody a formy činnosti systému velení a řízení, přežívající a degenerující dualismus moci (pravomoci), které se výrazně a negativně odrážely v kvalitě hodnot mezilidských vztahů. I když tyto determinanty měly objektivně působící primární vliv a charakter, a voják z povolání byl jimi modifikován, a víceméně „utvářeno“ jeho vědomí, nevyvrací to, spíše potvrzuje, že byli jimi koneckonců poznamenáváni. Těmto rozporně působícím vlivům a procesům se ubránit nemohl, spíše jej poznamenávaly; dnes mu vadí jako pozůstatky minulosti.

Za zmínku stojí zamyšlení se nad procesem vývoje fenoménu - loajality vojáků z povolání - jejich postoje před volbami 1990 - a jejich přibližování se a identifikování s demokratickým režimem. O tom, zda důvěra k nim je zcela opodstatnělá či jen z části „zasloužená“, je možno si přiblížit a do jisté míry demonstrovat na jejich politické diferenciaci při sledování rozložení přiřazovaných volebních preferencí vojáků z povolání. Všeobecně je známo, a často petrifikováno, že vojáci z povolání v armádě představovali 82 % členství v KSČ.

Z přehledu výsledků výzkumu volebních preferencí je možno potvrdit, jak probíhal proces politické diferenciaci ve vědomí a orientaci vojáků z povolání v porevolučních letech. Tak například: KSČ se chystali volit v r. 1990 ještě 41 %, v roce 1991 již jen 13 %, v roce 1992, a to již jakožto Levý blok jen 7,5 %. Ostatní údaje o volebních preferencích, odvozené z výsledků výzkumů, potvrzují přirozenou tendenci, že i v armádě, pokud jde o politické zaměření vojáků z povolání, **dochází k přizpůsobení se politickému spektru občanské společnosti.** Preference přiřazované ostatním politickým stranám a hnutím vojáků z povolání v podstatě korespondují s rozložením volebních výsledků v rámci obou republik a byly již dříve publikovány.

Během posledních 3 let armáda - vojáci z povolání - se adaptovali do struktury volebních preferencí odpovídajících celospolečenským poměrům. Lze odvodit, že uvedené údaje a hodnocení naznačují existenci objektivních tendencí a procesů znamenajících potvrzení probíhající integrace vojáků z povolání do demokratické společnosti.

Vývoj za uplynulá léta prokázal, že dosažení cíle - nabýt kvality armády demokratického státu při naplňování principu její odpolitizovanosti - není a nebude jednoduchým procesem z mnoha důvodů. Rozbor všech problémů a souvislostí, ovlivňujících determinant, nemůže být obsahem jediného příspěvku. Po zkušenostech daných dosavadním poznáním lze však říci, že tento transformační proces, i když je vleklý, má některé analogické rysy a znaky s obdobím utváření naší armády při vzniku čs. státu v roce 1918. Stejně tak je obtěžkán některými znaky období z let 1948 a 1968. V jejím vývoji se současně objevují nové problémy, které nemají z hlediska jejich řešení v dějinách podobnost, neboť jsou zcela jiné kvality. Jedná se o výrazné početní snižování armády, o její územní redislokaci „spuštěnou“ již za federace, ale pokračující i po rozdělení státu, o budoucí strukturálně výstavbovou reorganizaci a vnitřní restrukturalizaci. V minulosti optimistické zvýrazňování a snaha po prosazení tendence k profesionalizaci, byly posléze doprovázeny útlumem, a to vše při velmi omezených ekonomických možnostech. Přitom se vycházelo z předpokladu, že čs. armádu bude možno politicky, sociálně a vojensko-odborně rekonstruovat z armády dosavadní. Právě o tomto transformačním předpokladu se vedly diskuse mezi různými politickými směry, avšak život si takové pojetí koneckonců prosadil, jako pojetí realistické.

Armáda, s ohledem na to čím prošla, co jí čeká, do čeho teprve vstupuje, a za podmínek, které jsou jí objektivně vytvářeny, se nachází v situaci, která nemá v našich dějinách obdoby. Především by mělo dojít k **odstranění strachu politiků z armády a strachu vojáků z politiků**. Právě proto nyní by mělo skončit ono několikaleté období sociálních nejistot, neklidu a pocitů politického odstrašování. V současné době nemá armáda jiných možností jak naplnit společností formulované cíle a očekávání, než začít mobilizovat, motivovat, aktivizovat člověka, využít lidský a sociální faktor v onom nejkonkrétnějším a nejkompexnějším pojetí. Vytvářet prostředí a podmínky k uplatnění svého subjekto-objektového postavení a působení v sobě a na sobě samé jako systému.

Proč si proto klást otázku směřující k tomu, zda armáda překoná zátěž minulosti a pozůstatky byrokratizovaných a ztechnokratizovaných přístupů. Stejně tak, zda existuje i nadále nebezpečí existence, vzniku recidivy, eventuálně co s důsledky technokratických přístupů a byrokratického myšlení v této bezprecedentní době? Má vůbec smysl se znepokojovat? Nejde o malichernost ve vztahu k tomu, čím má společnost i armáda i nadále procházet? Vzdor těmto možným zpochybňujícím otázkám stojí za to nad těmito problémy se zamyslet a když nic jiného, tak si je uvědomit, vnímat jejich potenciální i faktické nebezpečí, jejich reálné projevy a možné důsledky pro tvorbu AČR. A to právě proto a se zřetelem k tomu, o co lze v současné době jediné opřít proces transformace armády - o fenomén člověk - voják z povolání - občan demokratického státu - z hlediska naplnění a rozvinutí jeho profesionální vojensko-odborné a sociální role v systémovém pojetí při vnímání fungování armády jako opravdu zvláštního fenoménu demokratické společnosti.

Ani před revolucí, ani po ní nebyla provedena komplexní a hluboká analýza stavu armády, ale také fenoménu člověk - voják z povolání, rozhodujícího subjektu, který profesionálně vyrostl v podmínkách armády nedemokratického státu. Zcela přirozeně politickými činiteli byl odvozen předpoklad, že se s ním počítá (ani dříve po roce 1989, ale ani nyní v důsledku nízké prestiže není po jeho práci společenská poptávka). Vzdor této skutečnosti a na základě dané reality bude to právě on, kdo se stane rozhodujícím subjektem procesu další transformace armády. V daném případě, i když je to projev důvěry vůči této dnes již podstatně menší sociální skupině vojáků z povolání, je nutno si uvědomit některé zmíněné skutečnosti. Především je nezbytné přihlídnout k tomu, že půjde o obtížný proces překonání zátěže minulosti a reziduí starého myšlení v jejich vědomí. Z různých empirických poznatků, závěrů z výzkumných zpráv, ze sociologických šetření veřejného mínění, z analytickoteoretických úvah, lze odvodit některé charakteristické znaky, které se projevovaly a projevují retardačně ve služebním chování i při výkonu jejich vojenskoodborné i socioprofesionální role. O co jde a co překonávat zejména:

- jde o přežívající rozdvojenost vojenskoodborné a sociální stránky výkonu funkcí a to vzdor tomu, že jim byla po celá léta „systematicky“ vysvětlována a vštěpována nezbytnost osvojování si „tvůrčí metodologie marxismu-leninismu“. Výsledkem byla zpolitizovanost jejich činností a praktikování metod řízení a velení jako výraz toho, co se nazývalo uplatňování nedílné velitelské pravomoci na stranickém základě;
- osvojovali si komplex metod a prostředků zvládnutí situace při plnění úkolů vyúsťující ve filozofii myšlení - splnit úkoly za každou cenu. Tento pragmatismus naruby přerůstal v tendenci směřující k základům existence a rozvíjení dehumanizujících jevů; navykali si na stereotypní, rutinérské metody řídicí práce;
- stávali se produktem armády deformované zvláštní syntézou vlivů: totalitarismu, indokrinace, zjednodušeným pragmatismem, technokratiismem a byrokratiismem (v pejorativním významu slova). Stávali se pracovníky čekajícími na rozkaz; vykonávající jej se zvláštním druhem vlastního „tvůrčího“ přístupu. Tak, jak se odvíjel a degradoval totalitní systém v celé zemi, i jejich styl práce a myšlení nesl tuto pečeť. V armádě se učili být byrokraty, kteří ovládají technologii moci jako způsob řešení problémů a zvládnutí povolání. Jen výjimečně silní jedinci odolávali tomuto objektivnímu hektickému tlaku;
- vzdor masivnímu ideologickému působení komunistického režimu spojenému s členstvím v KSČ, nelze říci, že by se sociální skupina vojáků z povolání zcela identifikovala s její ideologií. Díky existenci vnitřních psychologických i racionálních bariér se v nich spíše vypěstoval jakýsi stav obranného a ochranného reflexu vůči ní. Projevovala se snaha vyhnout se angažovanosti v politických aktivitách komunistické strany soustředěním se na svoji odbornost. Přesto a koneckonců deformoval tento stav jejich vědomí svědomí. Do jisté míry zakládal podmínky ke vzájemné nedůvěře mezi lidmi, v člověka, a vedl k rozvíjení tendence jeho přezírání. Spolu s tím nechávali se „utvářet“ jako nástroj moci

reálného socialismu bez vlastní vůle, s nebezpečím oslabování až postupné ztráty vůle vlastní;

aniž si to v plné míře uvědomovali, objektivně se stávali součástí „nové třídy“ společnosti reálného socialismu. Proces konstituování této třídy se stal přirozeným produktem vývoje komunistických režimů. Pokud jde o armádu, tendoval k utváření a „modelování“ vojáka z povolání poslušného straně a státu. Tím se stávali vojáci z povolání, ať si to uvědomovali či nikoli, součástí mocensko-politických sil, které objektivně působily proti svobodě. Ve skutečnosti vývoj armády v období totality až na malé části na okraji sociálního spektra, objektivně produkoval **typ celkově vzdělaného manipulátora, technokrata, byrokrata** navykajícího si na osvojení převážně zjednodušené utilitární a pragmatické přístupů a metod práce úzce zaměřených, vždy a **za každou cenu, ke splnění stanovených úkolů a cílů**. Objektivně však vedl k tomu, že absorboval tak či onak psychologii této nové vládnoucí třídy;

- velmi výrazně se na nich projevilo psychologické klima éry normalizace. Během něho byli zpracováni ke zcela konformnímu postoji a chování. Stávali se pracovníky poučenými minulostí, zejména všemi událostmi, které se dějinně vzato nazývají dekapitací (hromadné stínání hlav, odstraňování z funkcí). Dekapitacemi procházeli v minulosti obvykle nejlepší příslušníci vládnoucí vrstvy našich národů. Procházeli jí, dnes to již víme, také celé generace naší armády;
- profil vojáků z povolání byl utvářen v podmínkách existence tzv. dualismu uplatňované moci. Rozdvojenost vojenskoodborné a politické stránky moci měla svůj základ v organizačně strukturální výstavbě armády a v přímém řízení armády ÚV KSČ. Souvisela s postavením velitelů na jedné a stranickopolitických orgánů a stranických organizací na straně druhé. Tento dualismus velmi výrazně poznamenal vzájemný vztah mezi dvěma funkčními strukturami, přičemž jim vtiskl pečeť jakéhosi trvalého napětí, vzájemného střehu a nedůvěry;
- zvláštním výrazem chování vojáků z povolání, který byl svéráznou reflexí a odezvou na požadavek odpolitizovanosti armády po revoluci a po převzetí politické moci, stala se tendence - známá již z minulosti - vyhnout se společenskopolitické angažovanosti a „ukrýt“ se v jednostranně pojmované odborné (vojenskooperační, taktické, technické i administrativní) činnosti. Bohužel, této tendenci napomohla do určité míry také skutečnost, **že na úrovni GŠ nebyly konstituovány funkce sociálního řízení**. Přesto za základní příčinu lze spatřovat odpor k politice, kterou vnímali, či se s ní seznamovali v deformované podobě;
- vojáci z povolání nebyli zvyklí na průniky vlivů civilních politických, občanských a jiných organizací, na jejich iniciativy a ingerence při řešení problémů armády. Výsledky sociologických výzkumů prokázaly, že na různé inektivy a kritická vystoupení vůči armádě za její minulost a politické chyby jejích největších představitelů, ze strany veřejnosti a sdělovacích prostředků, reagovali vojáci z povolání svérázným způsobem. V žebříčku hodnot u vojáka z povolání se proto - názory společnosti na armádu - dostaly až na poslední místo, i když se silným vnitřním motivačním napětím, znamenajícím stres. V daném případě sociální skupina - vojáci z povolání - řeší tento problém po svém, projevují svoji schopnost překonávat stresy, kteroužto nacvičenost si osvojili v minulém nede-

mokratickém a zbyrokratizovaném systému. Nicméně tento průnik civilních vlivů do armády a citlivost vojáků z povolání na tyto vlivy - rys, který není v mnoha jiných armádách tak silný - má nejen negativní, ale i pozitivní důsledky; svým způsobem je to odrazový můstek k občanství.

REALSOCIALISMUS – „NOVÁ TŘÍDA“ – SLÁBNUTÍ „POLITIKY“ – POSILOVÁNÍ „ODBORNOSTI“

Ve společnosti reálného socialismu docházelo k objektivnímu procesu srůstání zájmů byrokratického státního aparátu se stranickým aparátem a tedy ke vzniku zmíněné již nové třídy se všemi jejími charakteristickými znaky. Proces jejího etablování směřoval k etatizaci řízení celé společnosti. Realizátorem etatizovaného řízení se stala nová třída rekrutující se z personálního a institucionálního srůstání stranického a státního aparátu. Tato „třída“ zcela přirozeně produkovala, svému postavení ve společnosti odpovídající styl a metody řízení, čímž reprodukovala také sebe. Základem fungování všech státně politických mocenských struktur byl tzv. demokratický centralismus, který apriori posiloval centralismus, produkoval zbyrokratizované řízení, privilegoval technologii moci jako způsob manipulace a ovládání lidského činitele. Tím se tato nová třída stávala podstavcem i imanentní substrukturou totalitní moci, třídou „nasycenou“ mocí. Na tomto základě došlo ke vzniku a prosazení fenoménu - manažerské státně byrokratické pojetí vedoucí úlohy KSC, jehož působení nebyla ušetřena ani armáda.

V podmínkách armády dostával uvedený proces vzniku nové třídy jistou specifickou podobu a konkretizaci. Ve svých důsledcích se prosazoval jako relativní oslabování pozice „politiky“ ve prospěch apriorního posilování pozice „vojenské odbornosti“. Úloha stranických a stranickopolitických orgánů v armádě, tedy „politiky“, zejména v éře normalizace, byla „oslabována“ de facto. Od těchto orgánů a organizací se čím dále tím více očekávalo, aby sehrávaly roli spíše apologetů všech opatření, které realizoval subsystém vojenskoodborného - manažerského, čím dále tím více již deformovaného velení.

„Slábnutí“ postavení politiky (strany) a „posilování“ pozice velení (zkratkovitě řečeno vztahu politiky a vojenské odbornosti) v éře tzv. normalizace by bylo třeba analyticky zpracovat a zdokumentovat pro poznání a poučení se z historie. Přitom nepřehlédnutelným znakem uvedeného vývoje byla prosazující se tendence, že do volených stranických orgánů na všech až po nejvyšší stupně, byli voleni převážně velitelé. Pouze výjimečně byli voleni političtí pracovníci. Dále byla posilována tzv. nomenklatura v kádrové práci ve vertikálním rozměru a v centralizovaném smyslu. Docházelo k posílení pozice, významu a vlivu represivní složky v řízení a velení, ale i uvnitř struktur komunistické strany. Do volených kontrolních a revizních komisí KSC a za jejich členy byli voleni taktéž výrazněji velitelé. Tendence „slábnutí“ postavení stranickopolitických orgánů ve společnosti i v armádě byla do značné míry výrazem tendence k degeneraci a růstu nedůvěry úzké vládnoucí skupiny strany a státu vůči vlastnímu aparátu. Tato nedůvěra vyrůstala a byla reakcí na údajné selhání stranickopolitických orgánů a organizací v tzv. událostech roku 1968, ale také z procesů změn v SSSR od nástupu Gorbačova k moci.

VYÚSTĚNÍ MOCENSKY POJATÉHO TECHNOKRATISMU A PRAGMATISMU V POLITICKÉ „ČINY“ VELENÍ

Tendence k posilování pozice vojenskoodborných orgánů velení přerůstala v prosazování a silení zjednodušené technokratických, byrokratických, manažerských, manipulátorských, úzce pragmatických a odbornických přístupů, metod a forem práce. Promítala se do myšlení i chování příslušníků v této době existujícího subsystému řízení a velení armády. Bylo to nejvyšší velení, které dostalo v éře normalizace výrazné impulzy k posílení své pozice, zejména okázale vyjadřovanou důvěrou nejvyššího vedení komunistické strany.

Důkazem politické omezenosti, neprozíravosti, netaktičnosti, ztechnokratizovaného a zbyrokratizovaného vnímání političnosti a koneckonců zhroucení této „jejich“ politiky bylo chování nejvyšších vojenských funkcionářů před i v listopadové revoluci 1989. Sami sebe vmanipulovali do situace a pozice, v níž v rámci tzv. služebního postavení a horlivosti byli natolik iniciativní, že postupovali a konali za rámec úkolů, daných jim normalizačním zákonem (týkal se použití armády a vnitra a jejich ozbrojených složek při realizaci vnitřní funkce obrany).

Po revoluci rodící se občanská veřejnost měla být „uspokojena“ tzv. radikálními opatřeními: zrušením stranických organizací a stranickopolitických orgánů a propuštěním nejvíce zkompromitovaných vojáků z povolání - normalizátorů důchodového věku, kteří v době zvratu zaujímalí většinou nejvyšší funkce. Byl stanoven „viník“, promyšleně zvolena „cena obětí“ a ta předložena revolučně naladěné veřejnosti. Nikoho v té době ani moc „nebolelo“, že odešlo z armády kolem 10 000 vojáků z povolání spíše mladšího věku, a to z důvodů, které by si taktéž zasloužily sociologické analýzy. Ve skutečnosti to však znamenalo zmírnění vnitřního i vnějšího tlaku na zůstavivší „přeživší“ příslušníky ve velkých i jiných strukturách armády.

OBTÍŽNOST VÝCHODISEK TRANSFORMACE ARMÁDY DŘÍVE I DNES

Je nutno vyjít z předpokladu, že AČR bude zřejmě reálně možné rekonstruovat ze zbývajcí armády dosavadní. Tento závěr byl učiněn již dříve. Bylo tomu tak ještě v době, kdy sice mohla být, avšak nebyla provedena opatření za základě hluboké analýzy stavu armády tehdejší ČSFR. Na jejím základě by se bývaly mohly odvíjet již dříve předjímané racionální kroky transformace.

Proto je nyní nezbytné, současně se zřetelem k tomu, že člověk - občan - voják z povolání je a bude rozhodujícím subjektem transformace armády, vyslovit mu plnou, v některých ojedinělých případech třeba i podmíněnou důvěru. Znamená to vzít na vědomí, že začínáme provádět transformaci Armády ČR s těmi vojáky z povolání, kteří svoji tvářnost, osobnostní profil, způsob myšlení, styl práce, návyky, metody chování a řízení, začali již nově modifikovat a měnit v rozhodující fázi transformace armády po roce 1989 a jsou v produktivním věku vojenské kariéry. Lze mít za oprávněné tvrzení, že dnes převážné většině z nich není možno upřít snahu a vůli po ztotožnění se s duchem i respektem k ideálům revoluce, s utvářením právního státu, ztotožnění se s objektivními procesy zániku sousta-

vy reálného socialismu. Útoky na armádu, cílené na vojáky z povolání v podobě různých bezduchých invektiv, „kritických“ článků, úvah sdělovaných a publikovaných v některých sdělovacích komunikačních médiích neprospívají ani společnosti, ani armádě, stejně tak jako vzájemnému vztahu mezi nimi. Děje se tak často bez hlubší znalosti problémů života armády, vojáků z povolání a vyvolávají nedůvěru k nim. Pokud překračují meze objektivnosti a jsou výrazem neznalosti vnitroarmádních poměrů, jsou v tomto smyslu zcela neadekvátní, zavádějící a zcestné. Současným osobním problémem každého kdo chce sloužit - diferencovaně členěné sociální skupiny vojáků z povolání je - jak překonat v sobě zátěže minulosti a jak měnit sami sebe. Jen v rámci transformující se společnosti může být transformována také armáda. Má-li se stát rozhodujícím subjektem procesu transformace armády voják z povolání, musí transformovat také a především sám sebe. Apriorní a předpojatá nedůvěra v jeho schopnost mravní sebereflexe je špatným východiskem i brzdou jeho pozitivního „odrazu“ do AČR.

Na základě různých analytických dokumentů, výsledků zpráv z výzkumu, bylo možno odvodit některé znaky profesionální defektnosti zděděné z minulosti a přenesené do současnosti. Týká se to v různé i když diferencované míře celé sociální skupiny vojáků z povolání. Budou to však, a to přes všechny peripetie našeho vývoje, opět oni (a dlouho jiné mít ČR nebude), kteří rozhodujícím způsobem budou uskutečňovat proces současné transformace AČR, rozhodovat o jeho dynamice, kvalitě a celkové úspěšnosti. Budou to právě a především velitelé a náčelníci - realizátoři tohoto procesu. Jde o to, aby se stali v pravém smyslu slova jeho tvůrci i aktéry. I když i oni jsou objektivním i subjektivním produktem minulých poměrů, není jiné možnosti, než je získat, **poskytnout jim důvěru, zklidnit sociální klima a pomoci zejména mladým.** Je prokazatelné, že největším problémem jich samých je nedostatečná připravenost k vedení lidí, k umění realizovat metody moderního manažerství a participace. Proto do sféry jejich odborné přípravy, výchovy a vzdělávání je nezbytné napřít pozornost, zanechat více vzdělanosti v sociálních vědách, spolu se vštěpováním duchovních hodnot, idejí demokracie, humanity a občanství.

VYŠŠÍ STUPEŇ INTEGRITY PRÁVOMOCI I KOMPETENCÍ – JAKO ŠANCE

Velitelé, náčelníci, v podstatě všichni vojáci z povolání se dnes nacházejí v situaci, která je pro ně do značné míry nová. Nová v tom smyslu, že jsou vybaveni integrovanou komplexní pravomocí, mocí i kompetencemi, které vyplývají z jejich profesionální vojenskoodborné a sociální pozice a role. Jejich funkce jsou konečně integrálně komplexní a plně kompetentní (nedělí se se stranou, či strana je nekontrolovatelná). V podstatě koncentrují do výkonu svých funkcí moc „zákonodárnou“, výkonnou i „soudní“. Obtížnost situace uvnitř Armády ČR je však stále ještě taková, že **chybí vnitřní zpětná vazba v systému (procesuální vnitřněvazebný korektiv rozhodovacího procesu).** Je tomu tak proto, že dosud **nevznikla základna k realizaci působení integrované vnitroarmádní institucionalizované vojenské veřejnosti** v pojetí jakéhosi naplňování „vojákového občanství“. Něco, co by napomáhalo pozitivně a angažovaně i zevnitř armády jejímu vlastnímu transformačnímu procesu. Právě demokratická armáda by měla hledat cesty odpovídající

možnostem institucionalizovaného působení zpětné vazby v rozhodovacím procesu, jehož je velitel jednoznačným nositelem, tvůrcem, aktérem, realizátorem a garantem.

PERSONÁLNÍ A SOCIÁLNÍ ŘÍZENÍ – NOVÉ MOŽNOSTI

Po revoluci se zpočátku zdálo, že odborně profesionálním poradním, kompenzačním prvkem vnitroarmádního sociálního systému, působícího mj. také vůči přežívajícím dehumanizačním jevům, se stanou orgány výchovy a kultury, později transformované v orgány sociálního řízení. Bohužel, ani tehdy, ani dosud jejich nové kvalitativní poslání nebylo zcela pochopeno a dostatečně i formálně podepřeno. Všeobecně je známo, jakými peripetiemi tento zcela nový systémový prvek po revoluci 1989 v armádě prošel. Je možno konstatovat, že se stal nejdynamičtější působícím a rozvíjejícím se prvkem komplexního řízení. Život si vynucuje zahrnout do něho a systémově uspořádat i jiné činnosti vztahující se k člověku. Konstituovat a integrovat do něho i ostatní strukturálně fungující prvky tedy také (personalistiku, informatiku, duchovní službu, sociální právo) zabývající se člověkem jako subjektem a občanem, člověkem - systémem ve všech jeho dimenzích a humanitárních souvislostech. Dalo by se předpokládat, že konstituování vskutku integrovaného prvku personálního a sociálního řízení v komplexu personálních, sociálních a humanitárních věcí sehraje významnou profesionální úlohu při procesech transformace, ale i při překonávání zátěží minulosti. Vytvoří se tak integrovaná profesní základna jak působit specifickými metodami a prostředky nejen k eliminaci uvedených anomálií a defektivních znaků v komplexním řízení a fungování armády, ale i k systematickému rozvoji člověka - lidského faktoru. Tento systémový prvek by měl působit na proces kultivace vojáka - jednotlivce - subjektu - občana. Právě moderní pojetí personálního a sociálního řízení prostřednictvím soustavy specifických forem, metod a prostředků vedení a řízení lidí, by mělo napomáhat k odstraňování zmíněných negativních znaků myšlení minulosti. Jedním z jeho poslání je napomáhat ke změně profilu chování i stylu práce vojáků z povolání při naplňování pozicí a rolí ve vojenskoodborném i sociálním subsystému armády v duchu nabývání vědomí a osvojování si rozhodujících hodnot a znaků armády demokratického státu.

Je paradoxní, že právě tento po revoluci nově koncipovaný prvek, zaměřený k uplatňování a rozvíjení soudobého moderního pojetí řídicí práce, který napomáhal rozhodující měrou k transformaci armády do kvalitativně nového stavu - armády demokratického státu, se stal v minulých letech předmětem i objektem největších redukcí početních stavů, různých licitací kolem jeho struktur, formálního snižování prestiže a zmrazení jeho přirozené transformace do integrovanějšího celku. Jedním z optických sebeklamů byla skutečnost, že ve vědomí mnohých byl ze setrvačnosti pokládán za reziduum bývalých stranickopolitických orgánů, a to vzdor tomu, že jde o zcela novou kvalitu systémového prvku.

NOVÉ PARADOXY – NEBEZPEČÍ RECIDIV

Nicméně uvedený paradox se stal do značné míry výrazem i produktem nevládnutí síly moci, kterou je subsystém velení obdařen. Je vyjádřením dosa-

vadní nedostatečné připravenosti chápat nové dimenze potřeb a hodnot demokratické armády. Stává se potvrzením, že **nebyla dosud v potřebné míře pochopena úloha orgánů personálního a sociálního řízení ani jejich působení ve sféře sociálně humanitárních věcí v armádě.** Je symptomem přežívání setrvačnosti a povrchnosti v nazírání na nové jevy a potřeby, výrazem dosavadní profesionální nepřipravenosti k novým moderním racionálním přístupům. **Přezírání či nedoceňování úlohy tohoto prvku v systému mohlo by se opětovně stát zdrojem recidiv v pokračování nebo i k novému vzniku hole manažerského technokratického a byrokratického způsobu myšlení, a to v následném období utváření AČR.**

V současné době recidivy uvedených přístupů by se mohly projevovat v několika závažných skutečnostech:

- v odmítání a nezájmu o využití teprve nyní integrovaných orgánů personálního a sociálního řízení v systému řízení a velení; na úrovni Generálního štábu v neuznávání tohoto kvalitativně nového prvku jako nedílné součásti systému;
- v nepochopení potřebnosti transformace orgánů personálního a sociálního řízení do integrovaného celku armádního organismu ve všech úrovních, a to jako odborného prvku, který napomáhá změně stylu a metod lidského činitele ve vojenskoodborném i sociálním subsystému;
- v odporu či ve vlažném vztahu k rozvíjení výchovy a vzdělávání zaměřených k odstranění deficitu ve společenskovední připravenosti vojáků z povolání k vedení lidí, k seznamování se, vnímání a ztotožnění s idejemi občanství, demokracie, humanity, duchovních hodnot, právního státu a všelidských hodnot;
- v procesu snah po degradaci prvků a struktur armádního systému (početních stavů, podceněním výchovy a vzdělání, rozvoje vědy a kultury) zabývajících se člověkem bez zřetele ke stejným či podobným podmínkám a funkcím v jiných srovnatelných demokratických armádách.

Nicméně s ohledem k uvedeným příčinám přežívajících jevů, tendencí a podob dědictví minulosti, je třeba zabránit při jejich překonávání projevům živelnosti, subjektivismu, voluntarismu a spekulativnosti působících jak uvnitř armády, tak i různým jejích podobám prostupujícím z venku. Při rozhodování o všech otázkách a problémech transformace současné armády je třeba maximální obezřetnosti a prozíravosti, zejména v práci s člověkem, v důvěře k němu. Je nutno vyvarovat se toho, aby tak náročný a neobyčejně důležitý a významný proces utváření demokratické armády byl pokažen a zkalen neprofesionalitou a zpolitizovanými realizačními kroky a zájmy. Aby, namísto podpory tendence směřující ke zvýraznění role člověka - vojáka - občana - rozhodujícího subjektu - se prosadily tendence boje za přežití kohokoliv, poškozování jiných, přezírání sociálně politických aspektů transformace a skutečných zájmů armády. **Dlouhodobé udržování stavu sociálního neklidu a napětí může vést k dalším nežádoucím odchodům talentovaných jedinců, k etablování a přežívání neschopných na úkor schopných**

a perspektivních, navozovat podmínky k porušování etických hodnot a mravních principů, k projevům nových dehumanizačních jevů.

CO DODAT?

Právě nyní v současné době, kdy se staví základy AČR, která by se měla kvalitativně odlišovat od armády totalitní, a to myšlením, stylem práce, velikostí a strukturou, jde o to, aby jí napomáhali transformovat lidé, kteří mají vůli, morálku i schopnost tento úkol realizovat.

Proces transformace československé armády do Armády České republiky z neblahé minulosti, přes současnost do budoucnosti musí tedy mít odpovídající axiologický rozměr. Musí být realizován s přihlédnutím k vysokému morálnímu kreditu, který si armáda také sama musí a bude utvářet. Vycházejme a ctěme zásadu, že co je morální nyní, bývá také racionální, ekonomické a smysluplné i pro budoucnost, a tudíž před dějinami obstojí se ctí.

Major Dr. Štefan Daničs, CSc.

CÍLE ZAHRANIČNÍ POLITIKY A BEZPEČNOST

Raymond Aron ve svém monumentálním díle „Paix et Guerre entre les nation“ (Mír a válka mezi národy) uvádí tři cíle zahraniční politiky, které motivují státy: **SÍLA, IDEJE a SLÁVA**. Všechny tři jsou zásadní, ale jejich význam je proměnlivý v konkrétním historickém čase, a proto vždy jeden z nich vystupuje do popředí při řízení zahraniční politiky státu. Nás bude zajímat zásadní proměna těchto cílů na pozadí politického zemětřesení, které rozrušilo bipolární strukturu mezinárodního prostředí studené války a dopady na bezpečnost.

▲ **SÍLA**. Od vestfálského míru roku 1648 hledají vznikající národní státy vzájemnou rovnováhu sil. Po nacionalistické, ideologicky podložené expanzi napoleonské Francie, poskytoval soulad Evropy rovnováhu moci, jež bránila vzniku kontinentální války téměř po celé století. Po první světové válce opomněla Versailleská mírová smlouva zahrnout Německo do nově vyváženého řádu, a následující dvacetiletá krize vedla k ničivému zanedbávání role (vojenské) síly

v mezinárodních vztazích mnoha zeměmi. Studená válka přinesla rovnováhu strachu s důrazem na roli vojenské (jaderné) síly.

Dnes je stále vojenská síla důležitým faktorem politiky, ale ve srovnání s léty konfrontace Východu a Západu je nyní její role diametrálně odlišná a prožívá svoji devaluaci. Příčiny měnícího se významu vojenské (jaderné) síly v zahraniční politice jsou následující:

- a) inovace a hromadění jaderných zbraní kulminovalo v době tzv. "overkillu" čili „přezabití“ (kdy bylo pro každého pozemšťana připraveno několik dávek jaderné smrti) a nasazení vojenské jaderné síly k dosažení politických cílů se rovnalo hromadné sebevraždě; dnes vojenská jaderná síla přestala plnit funkci racionálního a reálného nástroje zahraniční politiky a je využívána jako potenciální nástroj politiky neboli plní psychologicko-politickou funkci ve formě hrozby, nátlaku, manipulace apod; zjednodušeně řečeno, vojenská jaderná síla má v zahraniční politice jenom takový význam, jaký jí přičítá bázlivá, v překonaných vojenských kategoriích myslící politická reprezentace nejaderného státu, neboť tato síla je ve skutečnosti nepoužitelná; je možné konstatovat, že jaderné zbraně plní funkci jakési bezpečnostní pojistky státu či koalice, jež je vlastní;
- b) vojenská konvenční síla nadále plní funkci reálného nástroje zahraniční politiky (viz. Perský záliv), ale je zpravidla nasazována jen jako krajní politický prostředek, kdy jsou vyčerpány možnosti diplomacie; rovněž se ukazuje, že konvenční vojenská mašinerie vyvinutá za studené války velmi málo při řešení konfliktů etnických a občanských (viz. Jugoslávie) a je zcela bezmocná vůči globálním problémům lidstva (narušení světového ekologického systému, různá pandemická onemocnění, prohlubující se rozpor mezi „pomalými“ a „rychlými“ ekonomikami atd.);
- c) v nově strukturovaném rámci mezinárodních vztahů postrádá vojenská síla svoji dominující roli, i když nepřehlídíme její hodnotu jako obranné síly při hájení suverenity, územní integrity a nezávislosti daného státu; přesto je možné konstatovat, že ve středoevropském regionu má vojenská síla jenom takový zahraničněpolitický význam, jaký ji přizná soused;
- d) éra nadvlády dvou supervelmocí je sice nad námi, ale v rámci mezinárodních vztahů neztratily kategorie konfliktu, expanze, dominance, závislosti a vazalství svou váhu a aktuálnost; dnes už moderní velmoci sice nesledují tradiční cíl expanzivní politiky, a to vojenské obsazení cizího území, ale používají mnohem „jemnější“ druh expanze, neboli místo vojenské síly nasazují SÍLU HOSPODÁŘSKOU; jinými slovy nepraktikují zahraniční politiku dělových člunů, ale prostě marketing; už ne tanky za úsvitu, ale dálkové nákladní automobily, které dnem i nocí překračují státní hranice; takto vznikající vazalství nemají formu smluv o přátelství a spolupráci, ale podobu dlouhodobých obchodních smluv, licenčních poplatků a kreditových linií; expanzivní energie všech úspěšných západních společností se již delší dobu intenzivně a nevybíravě projevuje v hospodářství, ve vědě a kultuře, symboly této rozpínavosti se staly dominující myšlenkové trendy a špičkové technologické inovace.

Hospodářská síla a sociální soudržnost států jsou tedy dnes v mnohém lepším měřítkem rovnováhy sil. Nepřítomnost či skoro konec ozbrojeného konfliktu totiž nevylučuje silnou konkurenci mezi USA, Japonskem a západní Evropou, mezi Francií a Německem, nebo mezi postkomunistickými zeměmi. Zahraniční politika a dosahování zahraničněpolitických cílů jsou nyní více spjaty s domácí ekonomicko-sociální životaschopností jednotlivých států.

Postkomunistickým zemím za těchto podmínek nejde ani zdaleka o to opět se zapojit do světového hospodářství, ale i o to, jak rychle se to podaří, a především na jaké úrovni. Chce-li být český stát více než levným trhem pracovních sil, kde se vyrábí polotovary z ruských surovin pro západní výrobce, kteří je zušlechťují a dále prodají zpět, chceme-li být více než časem ošlápnutým prahem brány k Východu, neměli bychom ztrácet čas, ale zásadním způsobem přehodnotit chápání bezpečnosti, kterou jsme dosud definovali převážně ve vojenských kategoriích. Bezpečnost samozřejmě nikdy nebyla omezena pouze na ochranu územní integrity vojenskými prostředky. Obsahovala také příznak politické suverenity, včetně ekonomických, právních a kulturních svobod. Současná internacionalizace, ne-li globalizace těchto aspektů, klade v politickém rozhodování důraz na **nevojenské stránky bezpečnosti**.

▲ **IDEJE.** Oblast idejí prošla rovněž zásadními změnami. Spolu s hrozbou komunismu, jako přitažlivé ideologie dávno mrtvého, je pryč i síla, která hrozila Evropě a světu násilným vnucením této ideologie. Vzrostl počet evropských států, které dodržují demokratické zásady zahraniční politiky. Francis Fukuyama spatřuje v pádu komunismu **konec dějin ideologií**, neboť západní liberální demokracie nemá jako společensko-ekonomická doktrína žádné soupeře. Podle něj triumf liberalismu je zřejmý především z naprostého vyčerpání všech životaschopných systémových alternativ společenského vývoje. Toto naprosté vítězství liberalismu jako univerzální ideje má pokračovat i na poli ekonomickém (vytvořením konzumní společnosti) a politickém (vytvořením demokratické formy vlády na celém světě).

Nicméně demokratičtější svět, respektující spíše společné než rozdílné hodnoty, by měl mít tendenci k politické integraci nebo alespoň zaručit obecná pravidla a zásady mezinárodního práva, se dnes podle této logiky nevyvíjí. Silné **národní hodnoty** (náboženství, sociálně-ekonomický systém, kultura apod.) mají dnes v mnoha zemích přednost před myšlenkou demokratické mezinárodní společnosti. V oblasti střední a východní Evropy to má za následek silící proces balkanizace, který má tyto hlavní příčiny:

- a) myšlenka národního sebeurčení přitahuje lidi v postkomunistických zemích, neboť se cítí být po rozpadu bipolárního světa ztraceni a pro základ nové kolektivní identity neexistuje nic hmatatelnějšího, než je společný jazyk, barva pleti, bydliště nebo náboženství;
- b) uplatnění práva národa na sebeurčení až do vytvoření vlastního státu nabízí zdánlivý smysl příslušnosti a významuplnosti, což je potom ztělesněno v mocenských symbolech, jako je ústava, vlajka, hymna a pas;

- c) někteří chápou nezávislost svého národa jako existenční podmínku dalšího vývoje a jsou ochotni za tuto nezávislost položit i život; silně to koresponduje s myšlenkami britského historika Arnolda Toynbee, že kult suverenity se stal nejvyšším náboženstvím lidstva, jehož bůh si vyžaduje lidské oběti;
- d) v neposlední řadě je využíváno faktu, že právo na sebeurčení národa je zakotveno v nejrůznějších smlouvách a dohodách, včetně helsinských - kde mimo jiné sehrálo svoji pozitivní úlohu.

Souboj mezi komunistickými a demokratickými idejemi je možná za námi, ale jsou jiné, zejména **nacionalistické myšlenky** jdoucí proti integraci a vyvolávající politickou fragmentaci. Ti, co dnes oslavují definitivní vítězství západní liberální demokracie, by si měli uvědomit, že tato glorifikuje individuum, potřebu úspěchu, intelekt a proceduralismus, ale na druhé straně zanedbává potřebu bezpečnosti, emoce a heroizmus. A člověk je přece jenom více než racionální individuum orientované na dosahování cílů v souladu s formálními procedurami. Je třeba si představit život bez trochy heroizmu, vášně a radosti spojené s příslušností ke skupině, a proto je pravděpodobné, že záhy budeme svědky **zrodu nové ideologie útočící na liberalismus** a stvrzující takové hodnoty, jako je skupinová solidarita, pocit bezpečnosti, potřeba exprese a heroizmu. Je logické, že tyto ideje by našly i svůj výraz v zahraniční politice daných států, což by zároveň zkomplikovalo sdílení společných zájmů v oblasti evropské stability a bezpečnosti.

▲ SLÁVA a VELIKOST. Tento třetí cíl zahraniční politiky musíme brát v kontextu doby, kdy psal Raymon Aron své dílo, která byla spojena se silnou politickou osobností Charlese de Gaulla. Přes veškeré skeptické pohledy na nynější francouzskou slávu a velikost je zjednodušující a zavádějící chápat tento třetí cíl zahraniční politiky jako staromódní nacionalismus.

Nacionalismus sám o sobě není nic špatného. Zdravá dávka může sjednotit zemi i podpořit její sebedůvěru v jednání s vnějším světem. Avšak reakce na dlouholeté popření každého slavného okamžiku a historické velikosti národa znásobené rostoucí netrpělivostí z ekonomických nedostatků a oživenou národnostní agresivitou může lehce vyvolat silné emoce a nacionalistické výbuchy. Takovýto vývoj, pokud není upokojen, může vyústit v katastrofu nejen doma, ale i mimo státní hranice, čímž se destabilizuje bezpečnostní situace daného regionu.

I v době studené války byl pocit národní identity a sebedůvěry vždy v zahraniční politice přítomen. Na Západě nemuselo být toto cítění silné a výrazné, neboť málokdo pochyboval o slavné minulosti těchto zemí, a proto se kurz spolupráce a integrace prosazuje i přes současné obtíže. Rovněž na Západě se nevyskytují velké národnostní bouře. Samozřejmě i zde dochází k určitému národnostnímu jiskření, např. pro USA to byla reakce na válku ve Vietnamu. Či naopak, úspěšné operace na Falklandech a nedávno skončená válka v oblasti Perského zálivu ukázaly, jak rychle reaguje potlačené národní cítění na projev slávy a velikosti v zahraniční politice státu. Ve východní a střední Evropě byla slavná minulost a velikost národů důsledně popírána a národní cítění bylo nejen potlačováno, ale i tvrdě potíráno jako politická a ideologická deviace. Hledání vlastní identity v evropském postkomunistickém prostředí uvolnilo mocné soupeřící síly. Národy

hledají odpovědi na obtížné a citlivé otázky svého dalšího vývoje: Jaké místo mají v současném světě? Mají být nezávislým státem založeným na národní síle a sociální soudržnosti? Mají se stát nezávislou součástí západního společenství? Nebo mají být rovnoprávným partnerem středoevropského či východoevropského uspořádání? Zvláště obtížná je situace v postkomunistických zemích s mnohonárodním obyvatelstvem, kde může být národní cítění dotčeno nejen frustrací v řízení zahraniční politiky, ale také a daleko silněji etnickými spory a nenávistí, jež mohou přesahovat sousední hranice.

Zřejmé převládání, ne-li primárnost domácí politiky by bylo vítáno, pokud by pokračoval proces demokratizace Evropy. Avšak "demokratizace moci na národní úrovni posiluje rozptýlení moci na evropské úrovni", čímž je hledání společných hodnot při vytváření celoevropského bezpečnostního systému ztíženo a zároveň se objevují nové nevypočitatelné determinanty v zahraniční politice národních aktérů.

Literatura:

- Aron, R.: Paix et Guerre entre les nations. Paris, Calmann-Lévy 1961.
- Fukuyama, F.: The End of History? National Interest č. 16/1989.

Plukovník Ing. Egon Kratochvíl

ORGANIZAČNÍ STRUKTURA JAKO SYSTÉM

Má-li mít úvaha na téma uvedené v titulku význam, sluší se nejdříve odpovědět na otázku, zda lze považovat organizační strukturu za systém.

Chápeme-li systém jako „účelově definovanou množinu prvků a množinu vazeb mezi prvky existujícími, které spolu určují jejich vlastnosti, chování či funkce jako celku“, pak nahlédneme, že organizační struktura uvedené definici **vyhovuje** a lze na ni tudíž pohlížet jako na systém, kterému se zpravidla přiřazuje označení **organizační**.

To proto, že na libovolné organizační struktuře poměrně snadno rozpoznáme její:

- prvky, tvořené organizačními místy (složkami),

- **vazby**, určující vztahy (podřízenosti, nadřízenosti, kooperace, podpory...) mezi organizačními místy,
- a **cílové funkce** (funkční náplně jednotlivých organizačních míst), sledující vzájemné účelné působení prvků spojených vazbami.

Specifickou vlastností organizačních systémů je to, že se nikdy nevytvářejí samy pro sebe. Jejich existence je nutnou podmínkou pro funkci systémů řízení. V důsledku toho má **kvalita organizačního systému přímý vliv i na kvalitu řízení.**

MODEL ORGANIZAČNÍHO SYSTÉMU

Skutečnost, že libovolná organizační struktura je systémem, znamená, že při řešení úloh spojených s jejich vytvářením, hodnocením či změnou, můžeme využít existujících, obecně platných systémových nástrojů. Jedním z nich jsou **modely**, umožňující poznávat kvalitativní vlastnosti organizačních systémů a řešit jejich uspořádání. Pokusím se naznačit základní charakteristiku jednoduchého modelu organizačního systému, který lze použít jako vodítko při vytváření nových, resp. inovaci stávajících organizačních struktur.

Nosnou částí organizačního modelu je vertikála, představující hierarchické propojení organizačních míst, realizujících tyto hlavní funkce, a to:

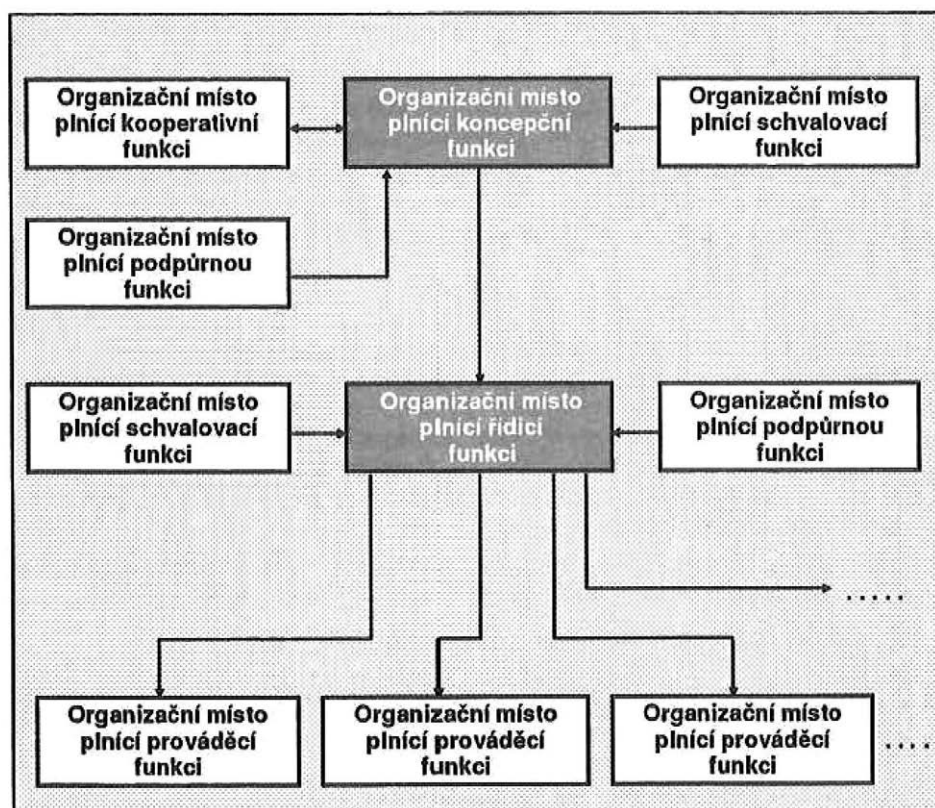
- * **koncepční** (plánovací), definující požadované cílové stavy,
- * **řídící**, ovlivňující uskutečňování definovaných cílových stavů (zpracované koncepce, plány) účelným působením na objekty řízení, tj. na organizační místa, zabývající se,
- * **prováděcí** (výkonnou), realizující stanovené cíle.

Na tuto vertikálu navazuje zpravidla několik horizontál, znázorňujících organizační místa, věnující se dalším funkcím jako jsou např. funkce **podpůrné, rozhodovací** (schvalovací), **kooperativní** atp.

Charakteristickým rysem takto pojaté organizační struktury je vzájemné oddělení organizačních míst podle druhu převážně vykonávané funkce. To umožňuje jak účinné uskutečnění vytyčených cílů, tak i objektivní kontrolu toho, zda a jak je těchto cílů dosahováno. Tím se dovršuje nezbytná zpětná vazba mezi jednotlivými typy organizačních míst.

Toto oddělení nelze ovšem chápat doslova. Každé organizační místo v sobě obsahuje, kromě „hlavní“ funkce, do jisté míry i funkce ostatní. Prolnutí není na závadu, pokud je „vedlejších“ funkcí využíváno pouze k realizaci funkce hlavní. Např. organizační místa, zabývající se především řízením, musí plnit do jisté míry i funkci koncepční, projevující se nutností zpracovat záměr, jakým bude řídící funkce uplatňována. Obsahuje i určitý podíl funkce prováděcí, vyvolaný nutností prakticky uskutečňovat účelné působení tohoto organizačního místa (subjektu řízení) na řízené složky (objekty řízení).

Základní schéma modelu organizačního systému je znázorněno na **obr. 1.**

Obr. 1

PRAKTICKÉ VYUŽITÍ

Korektnost dalšího postupu vyžaduje odpověď na otázku, do jaké míry lze uvedené principy využít v praxi. Naléhavost této otázky umocňuje navíc skutečnost, že právě nyní začne praktické ověřování nové organizační struktury, a to jak MO, tak i armády nově vzniklé České republiky. Nová organizační struktura by měla jednak napomoci při odstraňování překonaných nánosů, zděděných po bývalé Čs. armádě, jednak vytvořit podmínky pro účinné řízení Armády ČR, jako moderní armády demokratického státu.

Pokusím se aspoň naznačit, jak by se dalo při tomto ověřování využít popsaného modelu organizační struktury, popř. i některé z obecných systémových metod.

Základní premisou by mohla být koncepce, přiřazující makroorganizační strukturu základní řídicí činnosti podle schématu:

- správní část MO	⇒	koncepční činnost
- generální štáb	⇒	řízení vojsk
- velitelství a štáby vojsk	⇒	výcvik a výkon vojenské služby.

Tento přístup odpovídá popsanému organizačnímu modelu. Nezaručuje však ještě, že navržená organizační struktura bude optimální i na ostatních rozlišovacích úrovních. To je dáno především tím, do jaké míry se zásady správné tvorby organizačních struktur uplatní na nižších rozlišovacích úrovních (tj. úrovní s vyšší mírou podrobnosti). Právě tam se totiž vytvářejí konkrétní organizační místa (složky) a jejich funkční náplně. Ukažme si to na dvou příkladech z oblasti informatizace.

◆ Příklad č. 1

Předpokládejme, že se v organizační struktuře MO vytvoří složka, pověřená zpracováním koncepce informatizace resortu.

Chyby se nedopustíme, pokud do funkční náplně této složky zařadíme:

- formulaci politiky informatizace resortu;
- ovlivňování státní politiky v oblasti informatizace z hlediska obrany státu;
- koncipování výzkumu a vývoje v oblasti informatizace z hlediska potřeb zabezpečení obrany;
- zpracování koncepcí v oblasti využívání simulačních modelů, modelů pro strategické plánování a modelů válečných her;
- uplatňování informatizace při tvorbě a inovaci organizačních struktur resortu MO;
- posuzování a účast na zpracování záměru výstavby telekomunikační infrastruktury armády;
- zpracování pojetí vytváření a využívání centrální databáze MO.

Prohřešili bychom se však proti zásadám správně vytvářené organizační struktury, kdyby v pracovní náplni této složky bylo:

- řízení výstavby informační infrastruktury resortu,
- realizace vazeb na státní informační systém (SIS),
- uskutečňování interoperability s armádami jiných států,
- definice celoarmádních standardů v oblasti informatiky,
- bezpečnost v oblasti zpracování dat.

Tyto činnosti, jsou obsahem **řídících** funkcí zajišťujících uskutečnění přijatých záměrů, a proto do koncepční složky nepatří. Navrhovaná složka by pravděpodobně neměla ani dost sil a prostředků, ani tak vysoké pravomoci, aby mohla řízení realizace uvedených úkolů **zabezpečit**. Musí však zpracovávat **koncepci výstavby informační infrastruktury, koncepci návaznosti informačního systému na SIS a koncepci dosahování interoperability Armády ČR s armádami jiných států**.

Vlastní **zabezpečení realizace** patří již někomu jinému. V tomto případě složce, pověřené řízením informatizace.

Problematickou **celoarmádní závazných standardů**, a to nejen v oblasti informačních technologií, by se mělo zabývat speciální organizační místo, tak jak je to obvyklé v každém větším podniku.

Složka věnující se koncepci informatizace by nejspíše nebyla schopná tuto problematiku v požadovaném rozsahu zvládnout.

Obdobná situace je i v oblasti **bezpečnosti dat**. Jde o rozsáhlou a komplikovanou problematiku, kterou musí řešit specializované pracoviště. Navrhovaná

koncepční složka by se měla touto oblastí zabývat pouze v rámci zpracovávaných koncepcí.

◆ Příklad č. 2

Je nasnadě, že řada složek nově navrhované organizační struktury bude potřebovat k úspěšné realizaci delegované **koncepční**, popř. **řídící** funkce zázemí, poskytující jí potřebné informace, podklady a východiska.

Předpokládejme, že se za tím účelem zřídí samostatné organizační místo nazvané např. **ústřední databáze**. Pokud bude funkční náplní této databáze *tvorba, aktualizace a zpřístupňování dat* pro potřeby jednotlivých složek MO, je vše v pořádku. Databáze bude plnit důležitou **podpůrnou** funkci. Pokud bychom však rozšířili její funkční působnost např. o činnosti typu:

- řešení organizačních, datových a technických otázek automatizačních služeb na MO, nebo

- realizace programu informatizace státní správy, dopustili bychom se chyby. Uvedené činnosti jsou v prvním případě předmětem složky, zabývající se **prováděcí** funkcí, zatímco v druhém případě se jedná o funkční náplň složky s převládající funkcí **řídící**. Došlo by ke vzájemnému směšování různých funkcí, uskutečňovaných za jiným účelem, než je podpora převládající funkce organizačního místa, a to je nežádoucí. Ústřední databáze, má-li dobře plnit to, co se od ní očekává, se musí zabývat výhradně funkcí **podpůrnou**.

Je zřejmé, že stejným způsobem lze analyzovat organizační místa s převládajícími **řídícími**, popř. **prováděcími** funkcemi. Přidržíme-li se již zmíněné oblasti informatizace, znamená to vytvoření organizačního místa, které bude pověřeno **centrálním řízením** procesu informatizace a **odpovědností** za realizaci zpracovávaných a schválených koncepcí v praxi.

Důraz na centralizaci řízení není v tomto případě samoučelný. Zkušenosti z dosavadního způsobu řízení např. informatizace či logistiky prokázaly, že decentralizované řízení, doplněné rozložením finančních prostředků mezi řadu materiálních hospodářů, je **neefektivní, nevhodně využívá finanční prostředky, neumožňuje účinnou kontrolu, vede k nekompatibilitě, roztržkám, střetávání zájmů a ke stavu, kdy není jasné, kdo za co odpovídá**. Analýzou funkčních náplní složek organizační struktury a dosažených výsledků, zděděných po bývalé Čs. armádě, lze toto tvrzení snadno dokázat.

Nyní jde o to, nedopustit se stejných chyb i při vytváření organizační struktury Armády ČR.

Na konec ještě krátce o možnostech tzv. **integračních metod** ze souboru metod pro řešení úloh na systému, kterou lze využít jak při návrhu, tak při prověřování organizačních struktur.

Podstatou metody je analýza souboru incidenčních matic, vytvářených pro jednotlivé rozlišovací úrovně zkoumané organizační struktury. Řady matic představují jednotlivá organizační místa, sloupce pak činnosti, tvořící funkční náplně těchto organizačních míst, seřazené podle typu činnosti (koncepční, řídící, prováděcí, podpůrné, schvalovací atd.). Nulová hodnota prvku matice znamená, že činnost

není součástí funkční náplně složky. U nenulových prvků matice označuje hodnota prvku **typ činnosti**, který je součástí funkční náplně příslušné složky.

Analýzou takto vytvořených matic lze vyhodnotit jednak případné duplicity, jednak konzistentnost funkčních náplní jednotlivých složek z hlediska jejich vzájemného nesměšování.

	f1	f2	f3	f4	f5	f6	f7	f8	f9	f10	f11
S1	K								P		P
S2		K									
S3				K						P	
S4		K			R						
S5							R				
S6								P			
S7						R					
S8			K								P

a

Legenda:

Si = organizační složka

fi = funkční náplň

	f1	f2	f3	f4	f5	f6	f7	f8	f9	f10	f11
S1	K	K	K								
S2				K							
S3					R	R					
S4							R				
S5								P			
S6									P		
S7										P	
S8											P

b

Typ činnosti:

K = koncepční činnost

R = řídicí činnost

P = prováděcí činnost

Obr. 2 Příklad incidenčních matic znázorňujících vztah organizačních míst a jejich funkčních náplní

Princip metody je zřejmý z **obr. 2**. Incidenční matice na **obr. 2a** je příkladem nekonzistentní organizační struktury. Rozptýlenost nenulových prvků téže hodnoty po celé ploše matice dokazuje, že základní funkce nejsou soustředěny do samostatných organizačních míst, ale že dochází k jejich vzájemnému promíšení, což **nevytváří předpoklady pro účinné řízení a fungování**. Existence více než jednoho nenulového prvku v některých sloupcích matice indikuje duplicitní činnosti.

Matice na **obr. 2b** je naopak příkladem **dobře navržené organizační struktury**. Nenulové prvky téže hodnoty vytvářejí ohraničené skupiny, svědčící o dosažení požadované homogenity funkčních náplní jednotlivých složek.

K vytváření a vyhodnocování incidenčních matic lze s výhodou využívat počítačových programů zpracovaných pro tento účel.

* * *

Cílem tohoto článku je poukázat na obecně platné systémové zásady, jejichž aplikace objektivně zvyšuje účinnost systémů (v tomto případě organizačních struktur), při jejichž vytváření jsou použity. Výstavba Armády ČR bude v příštích letech vycházet z přijaté Koncepce výstavby AČR do roku 1996, jejíž součástí je i nová organizační struktura. Nelze vyloučit, že ověřování nové organizační struktury

ry v praxi přinese potřebu změn a úprav. Domnívám se, že respektování uvedených systémových principů přispěje k tomu, aby případné změny byly vedeny správným směrem.

* * *

Na konec ještě krátkou poznámku k uvedeným příkladům. Jejich smyslem bylo jednak přiblížit uváděné zásady čtenáři, jednak ukázat na význam vytváření organizačních míst, vyznačujících se systémovou „čistotou“ svých funkčních náplní.

Podplukovník doc. Ing. Josef Šiller, CSc.

SOUČASNOST A BUDOUCNOST VOJENSKÝCH VĚD

Ozbrojený konflikt a válka, tyto artefakty naší civilizace, se postupně vyvinuly v natolik složité mechanismy, že bylo nutné začít je zkoumat vědeckými metodami. Jednak aby mohly být vůbec pochopeny ze společenského a vojenskotechnického hlediska, jednak aby byly dostatečně funkční jako prostředky dosahování politických cílů. K tomu se v naší armádě utvořila kategorie „vojenských věd“, jejichž předmětem zkoumání se staly problémy přípravy vojsk a jejich použití v ozbrojeném střetnutí.

Vojenské vědy prošly určitým vývojem. Tak jako u ostatních vědních disciplín se zde postupně vytvořila jejich metodologie a rozvinuly metody zkoumání procesů boje a operace. Vojenské vědy ovšem měly a stále ještě mají svá specifika. Po dlouhou dobu náležely ke skupině věd popisných, které jsou jakýmsi opakem věd ryze exaktních. Počet používaných vědeckých metod byl omezený, dominovala analýza a syntéza verbální a grafické povahy. Teprve v 60. a hlavně 80. letech, v souvislosti se zaváděním výpočetních prostředků, se začal prosazovat exaktnější charakter vojenských věd, kdy byly stále více využívány matematické metody k řešení problémů. Řada algoritmů popisujících boj a činnost vojenských systémů byla sice známa již mnohem dříve, především jako metody operační analýzy, ale teprve se zavedením nových počítačů bylo možné je snadněji aplikovat k řešení konkrétních vojenských problémů.

Metodologie vojenských věd je ovlivněna skutečností, že v oblasti vojenství existuje jen velmi málo jevů a procesů, o kterých lze něco tvrdit s jistotou. Většina procesů ozbrojeného konfliktu je více nebo méně neurčitá, případně náhodná. Lze o nich v lepším případě pouze prohlásit, že určitý stav nastane s jistou pravděpodobností. Neurčitost každého boje a každé operace je tím větší, čím menší jsou možnosti získávání informací o případném protivníku, což je právě případ Armády České republiky (AČR).

V období omezování vojenských rozpočtů se pro všechny moderní armády stávají klíčovými nástroji k udržení spolehlivé obrany, **modelování a simulace**. V podmínkách AČR se rozvoj a aplikace těchto metod provádí stále neefektivně. Doposud neexistuje žádná odpovídající instituce pro daný účel. Například v Akademii národní obrany Polské armády jsou v tomto podstatně dále, v rámci školy mají vybudováno Centrum informatiky, které se systematicky zabývá tvorbou mate-

matických modelů podle požadavků vědeckopedagogických pracovníků a výzkumných týmů v jednotlivých oblastech vojenských věd.

Komplikovaná situace v metodice vojenských věd byla také jedním z důvodů, proč bylo, a v řadě případů stále ještě je, pohlíženo na vojenské vědy s určitým despektem. V naší armádě k tomu přistupovaly navíc další okolnosti. Československá vojenská věda se často omezovala pouze na určitou interpretaci teorií vytvořených jinde. Četné byly případy nesprávného vztahu teorie a praxe - v praxi vojsk byl určitý postup stanoven nebo odněkud převzat a teprve potom pro něj hledala vojenská věda teoretické zdůvodnění. Závěry vojenského vědeckého výzkumu, které nepodporovaly nezřídka voluntaristické doktrinární cíle a představy, nebyly akceptovány. Přísně se sledoval „ryze materialistický“ charakter používaných metod, všechny jen trochu odlišné postupy riskovaly označení jako idealistické.

Nemůžeme ovšem všechno minulé jednoznačně odsoudit. Československá vojenská věda určitých úspěchů dosáhla a dnes lze na co navazovat.

Změnou politických podmínek na přelomu 80. a 90. let se podstatně změnila i podmínky pro rozvoj a pěstování vojenských vědních oborů. Potenciálně nejvýraznější pozitivní vliv se očekával od demokratizace vědy a rozvoje široké spolupráce se zahraničními institucemi. Skutečností je, že tyto možnosti nejsou doposud plně využity. Nezanedbatelnou překážkou je přitom nedostatečná jazyková připravenost řady našich vědeckých a vědeckopedagogických pracovníků. Jedním z důvodů je i skutečnost, že v armádách západních demokratických států je vojenský výzkum organizován poněkud odlišným způsobem než v našich podmínkách.

V Armádě České republiky se vojenský výzkum uskutečňuje ve vojenských výzkumných ústavech a na vojenských vysokých školách. Na rozdíl od technických oborů se těžiště výzkumu v oblasti vojenských věd přesunulo do vojenských vysokých škol.

Na každé vysoké škole je vědeckovýzkumná činnost plně oprávněná a nezastupitelná. V učitelském sboru jsou soustředěny vědeckopedagogické kapacity a výzkumné aktivity mají výrazný vliv i v přípravě a výchově studentů:

- formují osobnost, především intelekt studenta;
- obohacují poznání každého jedince;
- podílí se na jeho jazykovém rozvoji;
- jsou spjaté s pracovním rozvojem studenta;
- formují do jisté míry též jeho morální profil.

Pokud chceme zajistit vzdělání a přípravu vojenských profesionálů pro současný a budoucí svět způsobem srovnatelným s přípravou civilních studentů, nemůžeme opomenout kontakty studentů s vědeckou prací, které jsou na civilních vysokých školách běžné. V neposlední řadě i pro vědeckovýzkumného pracovníka má pozitivní inspirační význam trvalý kontakt se studenty a možnost konfrontování svých názorů, teorií a výsledků vědecké práce v procesu přípravy studentů. Existence vysoké školy bez vědeckého výzkumu vede nutně k její degradaci. V případě vojenských vysokých škol není toto tvrzení nijak samozřejmé, zejména při srovnání s armádami NATO.

Armády západních demokratických států žádný zvláštní institut vojenských věd neznají. Vojenské vysoké školy těchto států jsou zaměřeny zpravidla mnohem více pragmaticky, jako učitelé na nich působí důstojníci z praxe, bez větší pedagogické a vědecké průpravy, kteří se po době několika málo let vracejí k vojskům a jsou nahrazováni jinými. Jde o jeden z mnoha rozdílů mezi naší armádou a armádami NATO, do kterého usiluje Česká republika vstoupit. K tomu na okraj stručnou poznámku. Těžiště těchto rozdílů skutečně zřejmě nespočívá v odlišných systémech výzbroje a velení, nýbrž v rozdílných přístupech k řešení otázek výcviku vojsk, přípravy velitelů a štábů, v odlišném vojenském myšlení, tedy v tom, co bychom mohli nazvat „vojenskou kulturou“. Právě v ní spočívají základní překážky rychlého postupu AČR směrem k NATO. Nelze přitom jednoznačně říci, co bylo na jedné nebo na druhé straně lepší, případně horší. Například právě v **otázkě vojenských věd by byla nutná hluboká analýza k prokázání opodstatněnosti způsobů jejich existence nebo neexistence**. V rámci zemí NATO se vojenský výzkum samozřejmě také provádí, pouze pod jiným označením a většinou na jiných institucích, často i civilního charakteru. **Bez systematického zkoumání problémů ryze vojenské a vojenskotechnické povahy, nelze dnes pomýšlet na větší úspěch v případném ozbrojeném střetnutí.**

Rozvoj vojenské vědy vyžaduje určité základní podmínky. První a nejobtížnější je **podmínka materiálního a finančního zabezpečení vojenského výzkumu**. Zde se začíná osvědčovat uplatňování grantového systému, kdy prioritním vědeckým úkolům jsou přidělovány, lze říci určitou konkurzní formou, grantové finanční prostředky.

Druhou důležitou podmínkou je personální zabezpečení vědecké práce. Talentovaných pracovníků, kteří jsou ochotni tvrdě a intenzivně vědecky pracovat, rozhodně není v AČR nazbyt. Navíc současná situace v armádě nevytváří dostatečně motivující prostředí, ve kterém by především mladí lidé byli ochotni po večerech studovat, učit se jazykům, osvojovat si vědecké metody řešení problémů, pronikat do tajů informatiky, a tak se připravovat na vědeckou dráhu. Pozitivní tendencí je, že se začíná dařit překonávat „senioritní princip“, kdy stáří bylo považováno za rozhodující faktor pro zastávání vyšších funkcí a pro získávání vědeckých a pedagogických titulů a hodností. Vědeckého vrcholu se dnes v mnoha vědeckých oborech dosahuje ve věku okolo 30 let. Vojenské vědy přece jenom vyžadují zkušenosti z vojenské praxe i na vyšších stupních velení, proto jsou určitou výjimkou. Optimální věk pro nejproduktivnější vědeckou práci je zde, podle mého soudu, 35 až 45 let. V těchto souvislostech je vhodné též připomenout, že vědecká práce vyžaduje nejen kvalifikované vědecké pracovníky. **Řešení většiny současných vědeckých úkolů je nutné provádět týmovým způsobem**, což ovšem nespočívá pouze v tom, že vytvoříme skupinu vědců pracujících na společném úkolu. **Vědecký tým potřebuje i určitou podporu - administrativní, materiální a další.** V podmínkách AČR zpravidla nejsou do týmů zařazováni žádní nositelé těchto podpůrných funkcí a vědeckí pracovníci musí řešit řadu úkolů, pro které žádnou vědeckou kvalifikaci nepotřebují.

Třetí podmínka spočívá v potřebě určité míry svobody pro vědeckou práci. Rozvoj vědních oborů vojenských věd není v tomto žádnou výjimkou. Na školách k tomu postačí důsledné respektování akademických svobod. Ovšem i zde není

problém zcela jednoznačný, nutnost účelného využívání finančních prostředků a požadavky velení armády na řešení určitých problémů, vytvářejí pro svobodu vědeckovýzkumné činnosti určité meze.

V případě vojenských vysokých škol existuje ještě **čtvrtá podmínka**, správné měření práce vysokoškolského učitele a celé školy. Existuje sice norma pro počet hodin odpracovaných v rámci vědeckovýzkumné práce, nicméně při rozhodování o existenčních otázkách (např. úprava počtu tabulkových míst) je doposud stále uplatňováno v podstatě jediné kritérium - plnění stanovené pedagogické normy výuky, které nijak nebere v úvahu práci učitele odvedenou ve vědecké činnosti.

Význam vojenského vědeckého výzkumu v současnosti stoupá v souvislosti s potřebou řešit množství nových úkolů ve zcela změněné bezpečnostní situaci států a národů po rozpadu blokové vojenské struktury v Evropě, ale i v celém světě. Jako aktuální problémy lze dnes označit následující:

♦ **Doktrinální otázky**, které v podmínkách studené války měly relativně dlouhodobě stabilní řešení. Nyní, v dynamicky se vyvíjejícím světě, je nutné tyto otázky trvale zkoumat a případně přehodnocovat v kratších časových údobích.

♦ **Krizový management**, jehož úkolem je zkoumat možné hrozby pro bezpečnost státu a formulovat určitý souhrn zásad pro řešení krizových situací, které mohou dnes nebo v budoucnu nastat a jež mohou mít podobu od rozporu mezi státy, přes neozbrojený konflikt, konflikt s použitím síly, až po válku mezi státy. Variant a forem konfliktů může být mnoho, a pro každý takový případ je nutné znát jak efektivně reagovat a jakým způsobem použít ozbrojených sil.

♦ **Použití a zabezpečení vojsk** v podmínkách nově vytvářené organizační struktury AČR, v různých podmínkách bojové činnosti. Nejde pouze o použití útvarů a svazků přímo v operaci, nýbrž o podstatně širší otázky a souvislosti, které nejsou buď vůbec anebo dostatečně propracovány - nasazení vojsk v mírových operacích, použití armády v boji proti terorismu, odstrašení potenciálního protivníka apod.

Zatímco v dobách studené války mohla oblast vojenství existovat relativně samostatně, s vývojem závislým pouze na technologických a ekonomických možnostech státu, je v současné době zajišťování bezpečností složitější úkol. Zřetelnější je mnohem intenzivnější interakce armády s veškerým jejím okolím. **Vojenský vědecký výzkum musí i z těchto důvodů zahrnovat širší oblast zkoumání a mít interdisciplinární charakter.** Současná oborová struktura již novým podmínkám a požadavkům nevyhovuje. Nynější vědní obory vojenských věd jsou:

- ① Obecné problémy vojenství.
- ② Operační umění a všeobecná taktika.
- ③ Operační a bojové použití druhů vojsk, speciální technické a týlové zabezpečení.
- ④ Teorie velení.

Pro nové vojenskobezpečnostní prostředí jsou Fakultou velitelskou a štábní Vojenské akademie v Brně navrhovány následující vědní obory:

1. Řízení obrany státu.
2. Řízení a použití vojsk.
3. Ekonomika obrany státu a vojenská logistika.

Návrh předpokládá, že v oboru **řízení obrany státu** budou zkoumány otázky a problémy krizového managementu při zajišťování bezpečnosti státu, vojensko-politické aspekty obrany státu, výstavba ozbrojených sil a otázky vojenské strategie.

Vědní obor **řízení a použití vojsk** by byl zaměřen k řešení problémů výcviku vojsk, velení vojskům a na jejich bojové a operační použití za různých okolností.

Třetí vědní obor - **ekonomika obrany státu a vojenská logistika**, je koncipován jako zcela nový. Předmětem jeho výzkumu se předpokládají problémy ekonomického zabezpečení obrany státu, jakož i vytvářené vojenské logistiky, zahrnující všechny záležitosti zabezpečení vojsk v míru a za branné pohotovosti státu.

Od vědeckopedagogických pracovníků, ke kterým se také počítám, lze těžko očekávat, že by roli vojenských věd do blízké budoucnosti zpochybnili. Domnívám se však, že existuje mnoho objektivních argumentů podporujících jejich další rozvoj. Ty základní a podstatné jsem se pokusil v článku vymezit. Pokud bude vojenská vědeckovýzkumná práce organizována efektivně a podaří se odstranit některé uvedené problémy managementu vojenskovědecké práce, lze očekávat výrazný přínos pro zajišťování bezpečnosti našeho státu, i pro určitou schopnost konkurence AČR v mezinárodním měřítku.

Plukovník prof. Ing. Karel N o v o t n ý, CSc.

VĚDECKÁ ČINNOST V PODMÍNKÁCH NAŠÍ ARMÁDY

Při řešení problematiky výstavby armády jako hlavního garanta bezpečnosti státu proti každému vnějšímu ohrožení musí sehrát **rozhodující úlohu vojenská věda**. Je to dáno, jak vyplývá z historie, tím, že v žádné oblasti lidského konání

není efektivní praxe možná bez teorie a teorie bez uplatnění v praxi je neplodná, zbytečná. Spojení produktu vědy - teorie s praxí v každé, zejména však v současné době vědeckotechnického rozvoje, je hnacím motorem pokroku. Věda je tak nejdůležitější a rozhodující silou, tvůrcem efektivních technologií každé lidské činnosti. K zajištění jejich aplikací je třeba, aby vědecká fronta svými představiteli byla zastoupena v orgánech, které cílevědomě určují směry rozvoje jednotlivých oblastí lidského konání a také organizují a řídí jeho realizaci.

Vývoj, jímž celá Evropa včetně naší republiky, v posledních letech prošla a stále ještě prochází, význam vědecké činnosti pro obranu samostatnosti a celistvosti státu zejména v oblasti vojenského umění ještě více zdůrazňuje. Naše praxe však dokazuje něco jiného jak v obsazování vědeckých pracovišť, tak v pozornosti, která je věnována jim i jejich výsledkům. Intuitivní řešení a zbožná přání nejsou pro řešení problémů nikdy nejlepší formou či vstupem. Tím méně tomu je v současných podmínkách, kdy je třeba vyvodit a rozpracovat teorii, odpovídající nastalým změnám v postavení a situaci naší republiky. Výsledkem nevědeckého přístupu mohou být jen zbytečné finanční, morální a materiálové ztráty. Myslím, že naše staré přísloví "dvakrát měř, jednou řež" neztratilo nic na své aktuálnosti tím méně v současných podmínkách naší armády.

CÍL VOJENSKÉ VĚDY

Cílem vojenské vědy, by podle mého názoru, mělo být:

- podílet se na vypracování soudobým podmínkám odpovídající bezpečnostní politiky a její vojenské doktríny,
- vytvořit předpoklady pro zajištění mírového života, samostatnosti a celistvosti státu a v případě potřeby je také realizovat,
- vypracovat zásady použití armády v podmínkách nevojenských ohrožení republiky,
- vypracovat koncepci obrany republiky a zásady použití armády při vojenském ohrožení státu a z toho vyplývající požadavky na její složení a organizační strukturu,
- v dalším průběžně rozvíjet formy a způsoby plnění úkolu obrany státu v souladu s rozvojem vědeckotechnického poznání a jeho možným uplatněním v rámci armád potenciálních protivníků a v závislosti na ekonomických možnostech i vlastních.

Těžiště vědecké práce v armádě musí být ve vypracování teorie realizování bezpečnostní politiky a vojenské doktríny republiky. Na obou, zejména na tvorbě bezpečnostní politiky, bude armáda především **spolupracovat s ostatními oblastmi činnosti státu - resorty.** Úloha armády bude v tom, že jako hlavní odstrašující síla potenciálního protivníka před napadením a v případě jeho uskutečnění také rozhodující profesionální garant a realizátor obrany republiky bude navrhovat koncepci obrany státu a z ní vyplývající opatření

a požadavky na ostatní resorty, vytvářející podmínky pro efektivní celospolečenské - všeobčanské odrazení agrese.

Při tvorbě vojenské doktríny je armáda zejména vzhledem ke svému poslání rozhodující silou. Vojenská doktrína musí odrážet především možnosti armády vzhledem k stanoveným jí cílům a úkolům, ale také vytyčovat úkoly pro její zabezpečení ostatními resorty a jejich další úkoly plněné ve prospěch obrany státu a jeho obyvatelstva. Vojenská doktrína nebude reálná, pokud v ní obsažené principy budou vycházet ze zbožných přání a intuice a ne ze skutečností dané možnostmi, zejména ekonomickými, a pravděpodobných trendů vývoje okolí, které je třeba brát při organizaci obrany státu v úvahu.

Výchozími předpoklady pro návrhy opatření k zajištění obrany budou zejména podrobné, vysoce kvalifikované analýzy variant možného ohrožení a napadení naší republiky, alespoň orientační možnosti způsobů jejich zahájení a vedení potenciálním protivníkem a z toho vyplývající požadavky na přípravu státu jako celku k odrazení a likvidaci případných vojenských i nevojenských ohrožení, včetně možných úkolů pro jednotlivé resorty.

Hlavní pozornost vědecké práce v naší armádě musí být zaměřena především **na rozvoj teorie vojenského umění jako jediného vědního oboru, kterým se kromě armády nikdo jiný nezabývá.** Je tomu tak tím spíše, že současná mezinárodní situace a trendy jejího vývoje, zásadní změna mezinárodního postavení naší republiky, její geostrategická poloha, prostorový rozsah území, ekonomické možnosti, snižující se počty naší armády a stanovené počty limitované techniky vyžadují vypracovat jim odpovídající teorii organizování, přípravy a vedení obrany republiky.

Současně s tím je si třeba uvědomit, že **cílený rozvoj teorie vojenského umění k vypracování efektivní technologie vedení bojové činnosti, to znamená zásad vedení obrany, maximálně využívající parametrů již zavedené, případně vylepšené bojové techniky a dalších již existujících podmínek, se může v současné době stát nejekonomičtější způsobem řešení bezpečnosti naší republiky.** Změny, k nimž v posledních letech došlo, dosah soudobých prostředků ničení a vysoká manévruschopnost vojsk si novou technologii i přímo vynucují. Skutečnost, že povedeme bojovou činnost na vlastním území, umožňuje připravit se na vedení všeobčanské obrany státu dokonale již v míru a dokonce ve variantách. Přitom lze plně využít jak důkladné znalosti obranných a ochranných vlastností terénu, tak parametrů existující bojové techniky, hlavně jejich účinků, dosahu a mobility. Uvažovat přitom nadále v intencích druhé světové války není reálné. Stejně tak nelze počítat v nejbližších deseti letech ani s akceschopností evropského bezpečnostního systému či naším členstvím v účinné koalici. Je proto třeba **vytvořit teorii novou, odpovídající soudobým podmínkám a perspektivně nejbližších deseti let. Tak definitivně skoncovat s dosavadním jakýmsi zlepšovatelem hnutím toho, co dosud platilo, ovšem za zcela jiných podmínek. Totéž platí také při využívání zkušeností a poznatků druhých armád. Je to dáno především geostrategickou polohou, situací a možnostmi naší republiky.**

K FILOZOFII A METODOLOGII VĚDECKÉ PRÁCE V NAŠÍ ARMÁDĚ

Vzhledem k uvedeným určujícím vstupním činitelům, zejména ekonomickým možnostem, bude mít velký význam správná volba směru vědeckého bádání, stanovení soustavy cílů různých úrovní a tím také posloupnosti při jejich dosahování. Cíle, jichž má být řešením každého vědeckého úkolu dosaženo, musí odpovídat nebo vycházet z naší platné vojenské doktríny a plně odrážet trendy vývoje vědeckotechnického poznání a změny, k nimž ve faktorech, které je třeba brát v úvahu, došlo. Pokud není brán v úvahu pravděpodobný vývoj, daný vědeckotechnickým poznáním a jeho možným využitím v armádách, patří takto vypracované a rozvíjené teorie vedení bojové činnosti minulosti. Z této skutečnosti vyplývá nutnost trvalého sběru informací o vývojových trendech jednotlivých faktorů a jejich soustavné vyhodnocování, průběžné informace o řešených vědeckých úkolech, včetně uveřejňování také jejich i dílčích výsledků a jejich reflektování v dalších současně řešených vědeckých úkolech. Náplní vědecké práce v armádě musí být rozpracovávání zjištěných vědeckých zákonů, z nich vyplývajících zákonitostí a zásad na konkrétní podmínky a stanovení správné metodologie k cílevědomému, organizovanému a všestranně efektivnímu jak teoretickému řešení, tak využití v praxi. **Sebelepší závěry bez včasné realizace ztrácejí** na svém významu s dobou, která uplyne do jejich aplikace v praxi a konvergují k nule.

Jak formulace, tak realizace vědeckých poznatků vyžadují úzkou spolupráci vědecké fronty - jejich institucí s pracovišti z praxe. Řešení vědeckých úkolů, které nemají význam pro praxi armády, nebo mohou být řešeny v rámci jiných resortů, je třeba vzhledem k omezeným finančním prostředkům z armády vypustit. Zejména je to účelné v případech, kdy řešení problematika nemá dostatečně širokou základnu ani v armádní praxi a tím ani v možnosti kvalifikovaného personálního zabezpečení jejich řešení. Potřebné podklady - vstupy pro řešení úkolů mají v tomto případě v podstatě svůj původ mimo armádu a mimo ni také zpravidla směřují i vypracované závěry - výstupy. Lze proto předpokládat, že obdobné úkoly jsou mimo armádu také řešeny za daleko příznivějších vstupních, personálních, materiálních a ostatních podmínek.

Základní metodou řešení vědeckých úkolů musí být **systémová analýza vzájemně souvisejících jevů** a z toho vyplývající závěry. V praxi to znamená postupovat od obecného a již daného k zvláštnímu - novému. Jednotlivé úrovně řešení problematiky je třeba volit tak, aby z nich vyplývajících závěry byly současně vstupy pro řešení úkolů nižších úrovní. Tomu také musí odpovídat stanovení cílů a jejich hierarchie. Z hlavního cíle a poslání armády musí vycházet cíle dílčí.

Při formulaci a řešení vědeckých úkolů a jejich cílů musí platit princip teorie stroju. V praxi to znamená, že vojenské vědecké úkoly první úrovně je třeba stanovit z jednoho centra, jímž by, podle mého názoru, měl být Generální štáb jako garant a hlavní realizátor obrany republiky v praxi. Řešit problémy po odbornostech bez vzájemných souvislostí a vazeb může být příčinou jejich praktické nevyužitelnosti nejen v dané době, ale také později vzhledem k jejich zastarání. Kromě toho se ztrácí kontinuita, provázanost a komplexnost řešení a tím také věrohodnost a průkaznost formulovaných závěrů. Nerespektování systémového přístupu

v **jednotlivých úrovních - krocích** je příčinou toho, že dříve či později se systémovost a ze zákonů ozbrojeného zápasu vyplývající **principy začínou prosazovat samovolně až v praxi**. Zpravidla to má za následek další finanční výdaje a především zaostávání teorie a tím následně také z teorie se odvíjející praxe. Kromě toho takový způsob znamená mrhání řešitelskými kapacitami, které bylo možno využít účelněji a efektivněji.

Podle konkrétních možností je třeba **určit také dobu na realizaci jednotlivých kroků řešení**. Tím zajistit průběžné řešení úkolu a vyvarovat se zmatků a nedůvěry, vyvolaných průběžně prováděnými, často ne dostatečně a kvalifikovaně zdůvodněnými a proto v podstatě povrchními a intuitivními změnami. Kvality a životaschopnosti řešení úkolu v praxi se dosáhne tím, že **na konci každého z kroků provedou řešitelé spolu se zadavateli jeho vyhodnocení**, včetně závěrů sloužících jako vstupy pro další plánovaný krok a jiné řešené úkoly. V závislosti na tom bude docházet ke konkretizaci původně obvykle šířeji stanovených cílů následného kroku.

Při omezeném finančním rozpočtu na armádu má systémová analýza zvlášť velký význam. Jen při jejím respektování lze totiž stanovit objektivně reálné **úkoly, které pro armádu z možností ohrožení republiky vyplývají** a které také nikdo jiný neřeší a ani řešit nemůže vzhledem k svému zaměření. Současně je třeba stanovit pořadí úkolů.

ZABEZPEČENÍ KVALITY A OBJEKTIVITY VĚDECKÉ ČINNOSTI

Zabezpečení potřebné úrovně vědecké práce a **určující úloha jejich výsledků pro praxi a přípravu velitelského sboru armády i vojsk** vyžadují vybudovat k tomu **potřebná pracoviště**. Mimořádnou pozornost je třeba věnovat **výběru pro ně vhodných pracovníků**. Jejich kvalitám a schopnostem vysoce tvůrčí, často až mravenčí práce, jejíž konečné výsledky budou nezřídka časově značně vzdálené, **bude odpovídat úroveň a formulace našich předpisů i dalších norem**, zabývajících se technologií vedení ozbrojeného zápasu. Ve svém důsledku se kvalita předpisů promítne do úrovně připravenosti armády. Dosavadní praxe ukazuje, že zatím ne ve všech případech je tato realita reflektována. Nelze nadále setrvávat v tom, že **místa vědeckých pracovníků jsou obsazována teprve až po obsazení velitelských a štábních funkcí nebo dokonce slouží jako jakási „záchranná síť“**. Ne každý se dokáže přeorientovat z interpreta již existující teorie na jejího tvůrce. Ne každý má schopnost oprostit se od daného - od toho, co je vžité a vyvodit na základě důkladné analýzy okolí řešeného problému a jejího vyhodnocení objektivně platné závěry a ty pak jednoznačně a srozumitelně formulovat.

Vedle zřízení potřebných vědeckých pracovišť a jejich kvalitního personálního naplnění je třeba také **respektovat jejich tvůrčí vědeckou nezávislost**. Jimi předkládané, z hluboké analýzy vycházející závěry je nutno náročně kriticky posuzovat, ale na základě toho a jejich případného dopracování také přijímat jako objektivně dané. Partnerem vědeckých pracovišť při **projednávání výsledků řešení a schvalování musí proto být zadavatel a jeho poradní kolektivní orgán**.

Jen tak lze zbavit konečnou formulaci závěrů řešení vědeckých úkolů nánosu operativy a současně získat časový předstih teorie před praxí.

Pokud vzhledem ke konkrétní situaci není možno vyvozené závěry aplikovat najednou v plném rozsahu, je třeba zvolit uvážene nejvýhodnější postup k jejich uplatnění v praxi dílčími kroky po částech.

V souvislosti s požadavkem spojení teorie s praxí a závislosti praxe na teorii je účelné podřídit vědecká pracoviště tomu, pro koho pracují, kdo jim formuluje zadání vědeckých úkolů, průběžně hodnotí postup řešení a jejich výsledků využívá. Přitom musí platit relativní samostatnost a nezávislost pracoviště na operativních požadavcích vojsk. Řešení takových úkolů nemůže být hlavní náplní žádného vědeckého pracoviště.

K udržení předstihu a kontinuity teorie s potřebami praxe se jeví účelné, aby **představitel vědeckého pracoviště byl členem poradního orgánu** toho, komu je pracoviště podřízeno. To současně umožní dávat včas impulzy k formulaci vědeckých úkolů, seznamovat s předstihem nejvyššího představitele armády s trendy v rozvoji teorie vojenského umění, postupem řešení, a na případné připomínky podle potřeby včas reagovat v řešených vědeckých úkolech.

Vzhledem k řešení vědeckých úkolů v celé šíři problematiky obrany republiky, včetně jednotlivých vojenských odborností, se jeví účelné dislokovat pracoviště pro rozvoj vojenského umění v Brně. To je jednak vzdaluje od případné operativy a vytváří podmínky pro jeho nezávislou a tvůrčí práci, jednak umožňuje, ukáže-li to potřeba a šíře řešeného problému, využívat kateder a zařízení VA, zejména vědeckoinformačního pracoviště. Současně to vytváří podmínky k tomu, aby příslušníci vědeckého pracoviště mohli své názory konfrontovat s příslušnými odbornými katedrami a přednášet vybrané problémy ve výuce postgraduálních kurzů. Začlenit vědecké pracoviště do VA by znamenalo jeho odtržení od zadavatele úkolů a potřeb praxe. Současně by vytvářelo nebezpečí zapojení pracoviště do operativy a potřeb akademie, zejména výuky a úkolů, které budou VA ukládány vedením armády.

K zajištění objektivní a kvality řešených úkolů je třeba umožnit **osobní výměnu poznatků, zkušeností a informací o trendech rozvoje teorie vojenského umění** mezi pracovníky vědeckých pracovišť a pracovníky obdobných organizací armád vyspělých demokratických států. Jak ukazuje praxe, zatím tomu tak není. To neodpovídá významu vědecké práce a její potřebě mít dostatek kvalitních, pokud možno úplných vstupů pro řešení vědeckých úkolů a rozvoj vojenského umění jako celku. Neodpovídá to ani nutnosti předstihu rozvoje teorie pro praxi armády v souvislosti s plněním úkolů při obraně republiky.

S novými vědeckotechnickými poznatky, vývojem mezinárodní situace a tím také změnou místa a úlohy naší republiky v Evropě se mění a i nadále budou měnit možnosti a obsah úkolů obrany naší samostatnosti a celistvosti. Vědecká činnost v armádě musí proto být, stejně jako v ostatních oborech lidské činnosti, **průběžnou a určující činností pro praxi**. To vyžaduje zastoupení vědecké fronty

zejména z oblasti vojenského umění v poradních orgánech ministra obrany a náčelníka Generálního štábu.

Vzhledem ke změnám, k nimž v posledních letech došlo, trendům mezinárodního i vědeckotechnického vývoje, je třeba při zajištění samostatnosti a celistvosti republiky věnovat prvořadou pozornost především vypracování efektivní technologie obrany státu, jejímu zvládnutí velitelským sborem i vojsky a všestranné přípravě k její aplikaci v praxi.

Význam vědy pro lidské konání a civilizační úroveň lidstva vyjádřil již na přelomu 15. a 16. století **Leonardo da Vinci**, když řekl: „Ti, kteří se zabývají prací bez vědění, jsou jako námořníci stoupající na loď bez kormidla a bez kompasu, kteří nikdy neví s jistotou, kam plují.“

Plukovník doc. Ing. Arnošt V r a n ý , CSc.

SYSTÉM DALŠÍHO VZDĚLÁVÁNÍ DŮSTOJNÍKŮ V ARMÁDĚ ČR

Důležitým faktorem, který bude ovlivňovat kvalitu fungování cílového modelu Armády České republiky v souvislosti s profesionalizací, je bezesporu celkový systém vzdělávání vojenských profesionálů všech kategorií.

Příprava vojenských profesionálů je tedy úkolem, jenž by měla řešit vojenská vzdělávací soustava jako organická součást vzdělávacího systému státu.

Nedílnou složkou vojenské vzdělávací soustavy by měl být **systém dalšího vzdělávání důstojníků Armády České republiky.**

URČENÍ A STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA SYSTÉMU

Tento systém by měl navazovat na předcházející základní vojenskoprofesionální vzdělání, poskytující vybraným občanům státu kvalifikaci pro profesní kariéru důstojníka z povolání a výkon velitelských funkcí na nižším taktickém stupni.

Z hlavních okruhů činností vojenské vzdělávací soustavy by měl především zabezpečovat:

- přípravu důstojníků pro výkon středních a vyšších funkcí a jejich další vzdělávání v průběhu jejich profesní kariéry

- vojenskoprofesionální přípravu a další vzdělávání důstojníků v záloze pro výkon funkcí v rozvinuté armádě v období branné pohotovosti státu
- přípravu pracovníků státní správy a soukromých společností, zabývajících se otázkami obrany státu
- potřebnou vědecko-výzkumnou činnost (základní a aplikovaný výzkum) v oblasti vojenských věd ve spolupráci s ostatními výzkumnými pracovišti armády (civilního sektoru).

Jeho hlavním úkolem by měla být příprava vojenských profesionálů - důstojníků pro výkon velitelských a štábních funkcí od stupně prapor (oddíl) výše.

Mimo své hlavní určení by měl umožnit také specifickou přípravu civilních odborníků - pracovníků státní správy i soukromého sektoru v oblasti realizace branné politiky státu.

Systém dalšího vzdělávání by měl být **systémem otevřeným, umožňujícím koncipovat různé varianty profesních kariér**, odpovídající schopnostem uchazečů o profesní kariéru důstojníka a požadavkům Armády České republiky.

Systém by měl účelně a funkčně sjednocovat dvě základní tendence, specifikované ve vývoji požadavků na profesní přípravu důstojníka:

- tendenci, vyjadřující nároky na **všeobecnou úroveň** vzdělání důstojníka, odpovídající moderní industriální společnosti, preferující manažerskou složku v obsahu profese důstojníka a respektující možnosti uplatnění důstojníka na trhu pracovních sil po ukončení jeho profesní kariéry v armádě
- tendenci potřeby **specializace**, dané vnitřní strukturou armády a specifikou činností jednotlivých druhů vojsk.

Pro organizaci vzdělávání důstojníka v uvažovaném systému by měly být limitující následující faktory:

- stupeň profesionalizace armády,
- reálná potřeba přípravy důstojníků na střední a vyšší funkce, určená strukturou armády, charakterem profesních kariér důstojníků a personálními podmínkami služby v armádě,
- skutečnost, že pro naplnění úkolů, kladených na budoucí armádu s počty okolo 65 000 osob je nutné připravovat důstojníky této profesionalizované armády, zastávající funkci na určité úrovni velení, přiměřeně jejich předpokládanému zařazení v armádě, mobilizačně rozvinuté za branné pohotovosti státu.

MOŽNÁ STRUKTURA SYSTÉMU

Systém by měl být tvořen těmito **podsystemy**:

- a) akademických kurzů tří stupňů
- b) kvalifikačních kurzů

- c) zdokonalovacích kurzů
- d) účelových kurzů.

Podsystém akademických kurzů by měl být základem dalšího vzdělávání důstojníků v průběhu jejich profesní kariéry. Měl by poskytovat potřebnou kvalifikaci pro výkon středních, vyšších, ale i nejvyšších velitelských (štábních, logistických) funkcí, specifikovaných v tabulkách počtů armády odpovídajícím číselným kódem vzdělání. Základy tohoto podsystému jsou vytvářeny od roku 1991.

Jeho součástí by měly být akademické kurzy (1. stupeň), vyšší akademické kurzy (2. stupeň) a vyšší akademický kurz Generálního štábu (nejvyšší - 3. stupeň).

▲ **Akademický kurz (1. stupeň)** by měl být určen k přípravě velitelů (štábních důstojníků) v organizačním modelu Armády ČR, jehož základem je brigádní systém pro výkon funkcí na stupni prapor (u některých druhů vojsk na stupeň brigáda).

Měl by navazovat na základní vojenskoprofesionální vzdělání, kvalifikující důstojníky pro výkon funkcí na nižším taktickém stupni (četa, rota) a připravovat uchazeče s potřebnou praxí na tomto stupni.

▲ **Vyšší akademický kurz (2. stupeň)** by měl být určen k přípravě velitelů (štábních důstojníků) pro výkon funkcí na stupni brigáda (u některých druhů vojsk na operační stupeň).

Měl by navazovat na akademický kurz (1. stupeň) a připravovat uchazeče s potřebnou prací na stupni prapor.

▲ Vrcholným stupněm dalšího vzdělávání vojenských profesionálů - důstojníků by měl být vyšší akademický kurz Generálního štábu, kvalifikující důstojníky pro výkon nejvyšších funkcí v Armádě ČR a řídicích funkcí na operačním stupni velení (armádní sbor) a vojenských součástech Ministerstva obrany ČR.

Do tohoto typu kurzu by měl být prováděn přísný výběr uchazečů po potřebné praxi ve funkcích na stupni svazku (nebo vyšší). Měl by být univerzální pro všechny druhy vojsk armády.

Jeho účastníci by měli být připravováni zhruba ve čtyřech základních tematických okruzích, zahrnujících:

- oblast bezpečnostní politiky státu, strategie a koncepce rozvoje ozbrojených sil,
- oblast řešení krizí a zabraňování konfliktům,
- oblast plánování, vedení a řízení operací k obraně teritoria státu,
- oblast řízení přípravy ozbrojených sil v míru.

Akademický kurz a vyšší akademický kurz (1. a 2. stupeň) by měl být z hlediska trvání koncipován maximálně jako jedenáctiměsíční.

Optimální délka vyššího akademického kurzu Generálního štábu by měla být předmětem dalšího posouzení. V dnešním modelu je rovněž dvousemestrální (11 měsíců). Vzhledem k analýze délky a obsahu obdobných stupňů vzdělání ve vojensky významných zahraničních armádách by bylo účelné uvažovat o třise-

mestrálním studiu (délka do 18 měsíců), včetně intenzivní výuky západního světového jazyka a složení potřebné jazykové zkoušky.

MOŽNÉ DOPLNĚNÍ SYSTÉMU

Vzhledem k tomu, že studium v podsystemu akademických kurzů je výběrové a zahrnuje pouze část především řídicích funkcí na stupních velení od praporu výše, je nutné zvážit i způsob přípravy důstojníků pro výkon funkcí na těchto stupních velení, na kterých nebude předepsáno absolvování akademického (vyššího akademického) kurzu (nebo kurzu GŠ).

Jeví se účelné doplnit systém dalšího vzdělávání důstojníků o podsystem kvalifikačních kurzů.

Kvalifikační kurzy by měly sloužit pro přípravu důstojníků v průběhu jejich profesní kariéry na ty typy velitelských a štábních funkcí, kde není požadováno absolvování některého typu akademického kurzu, ale které vyžadují doplnit vojensko-profesionální vzdělání o další poznatky, potřebné k výkonu těchto funkcí, rozšířit jeho všeobecný rozhled a důstojníka tak pro uvažovanou funkci kvalifikovat.

Z hlediska struktury Armády ČR bude nezbytné uvažovat o třech základních typech kvalifikačních kurzů: kurzu důstojníků štábu praporu, kvalifikujícího důstojníka pro nižší taktický stupeň, dále štábního kurzu, kvalifikujícího důstojníka pro vyšší taktický stupeň (brigáda) a štábního kurzu, kvalifikujícího důstojníka pro operační stupeň. Jejich délka by neměla zpravidla přesahovat tři měsíce.

V systému dalšího vzdělávání důstojníků bude také nezbytné řešit periodické doplňování všeobecných a vojenskoprofesionálních znalostí důstojníků v souladu s vývojem operačně-taktických a technických poznatků.

K tomu by měl být určen podsystem **zdokonalovacích kurzů** pro důstojníky, kteří v době 5 - 7 let v průběhu své profesní kariéry neabsolvovali některý typ akademického nebo kvalifikačního kurzu, jsou kvalifikováni pro funkci, kterou zastávají a nepočítá se u nich ještě s odchodem do poměru mimo činnou službu.

Tento podsystem by měl být také určen pro další vzdělávání důstojníků v záloze, zejména těch, se kterými se počítá s předurčením pro vyšší funkci v rozvíjené armádě než byla funkce, kterou absolvovali během základní vojenské služby. Tato otázka bude zejména aktuální u velitelů a štábních důstojníků vojsk územní obrany.

Zdokonalovací kurzy by z hlediska délky měly být koncipovány jako krátkodobé v délce několika týdnů.

Podsystem účelových kurzů by měl zahrnout všechny ostatní krátkodobé kurzy, připravované a prováděné podle momentální potřeby. Jde například o kurzy k zvládnutí nově zaváděné techniky.

Dále bude v souladu s postupnou profesionalizací armády a snižováním jejich počtů nutno řešit, se změnou proporcí univerzální a specifické složky dalšího vzdělávání důstojníků, i otázku integrace specializací oborů studia cestou rozšíření společného studijního základu v rámci studijních oborů. Jejich vývoj by měl odpovídat předpokládanému členění sil a prostředků Armády České republiky.

Tomuto předpokládanému členění by měla odpovídat struktura budoucích třech, případně, vezmeme-li v úvahu specifiku letectva a integrované PVO, čtyřech studijních oborů systému dalšího vzdělávání důstojníků.

Specifikací společného základu všech těchto oborů a společného základu jednotlivých oborů se pak mohou vytvořit předpoklady pro integraci specializací uvnitř oborů a odstranit tak chronický neduh dalšího vzdělávání důstojníků, přílišnou specializaci jejich přípravy podle druhů vojsk.

* * *

Specifické požadavky na charakter a obsah systému dalšího vzdělávání důstojníků vyžadují pak existenci **zvláštního školicího zařízení, orientovaného na problematiku řízení obrany státu.**

Toto zařízení by mělo zabezpečit **komplexně** další vzdělávání důstojníků Armády České republiky a jejich přípravu na výkon funkcí na vyšším taktickém stupni (útvár, svazek) a operačním stupni, včetně vrcholové přípravy v kurzu důstojníků GŠ, jednak v systému akademických kurzů a kvalifikačních kurzů pro tyto stupně, ale i v podstatné části zdokonalovacích kurzů.

Obdobná školicí pracoviště tohoto typu existují ve všech vojensky významných armádách.

Základy tohoto systému dalšího vzdělávání důstojníků jsou prakticky vytvořeny na Fakultě velitelské a štábní Vojenské akademie v Brně a od 1. září 1992 jsou ověřovány v otevřených akademických kurzech 1. stupně a nově koncipovaném vyšším akademickém kurzu Generálního štábu, v jehož rámci ukončili letos úspěšně studium i dva důstojníci armády SRN a jeden důstojník armády Francie.

(návrh)

MOTIVACE A VÝUKA DOSPĚLÝCH

Motivace jako přípravná fáze výchovně-vzdělávacího procesu je obzvláště důležitá při práci s dospělými, kteří se po různé dlouhé době od ukončení studia znovu vracejí do školních lavic. Vzdělatelnost dospělého závisí na jeho ochotě k učení a tato ochota předpokládá zájem. Pozitivní motivace nepomáhá tvořivé samostatnosti a je tím větší, čím intenzivnější bude anticipace očekávaného úspěchu této činnosti.

Lidé si vždycky uvědomovali specifické zvláštnosti jednotlivých úseků svého života, ať už na ně pohlíželi z hlediska tělesných či psychických znaků nebo sociálních aspektů. Potřeby společenské praxe, rychlost vědeckého i sociálního pokroku s sebou přináší i nezbytnost existence člověka vysoce vzdělaného, samostatného, s tvůrčím přístupem a schopnostmi rychle a správně se adaptovat. Růst vzdělanosti tedy vede i k novému pojetí výchovně-vzdělávacího systému, ze vzdělání omezeného určitou věkovou hranicí se postupně vyvinula potřeba celoživotního vzdělávání. Vyrůstá úloha osobnosti člověka, jeho schopnost sebevýchovy, vlastního rozvoje a sebevzdělávání. Problematika celoživotního vzdělání je tedy dalším výsledkem ekonomických změn, kterými naše společnost prochází. *„Dospělý jedinec je neustále ve složité interakci se svým prostředím, a proto se vyvíjí a přebudovává ve svých vlastnostech po celý život. Vývoj dospělého člověka je především výsledkem aktivního rozhodování, zásahů a postojů individua. Dospělý není vývojem pasivně formován, ale aktivně, vědomě se ho spoluúčastní, takže jeho život je vědomým tvůrčím procesem.“*⁽¹⁾

Je třeba přihlídnout k tomu, že do školních lavic dnes znovu usedají jako posluchači i absolventi vysokých škol po různé dlouhé době od ukončení studia. Proces racionální výuky dospělých nás tedy nutí brát v úvahu zásady androgogiky. Naši posluchači si totiž přicházejí v rámci postgraduálního odborného nebo speciálně zaměřeného studia cizích jazyků nejen zvýšit své dosavadní znalosti, ale i prohloubit samostatný, kritický a tvůrčí přístup k práci.

U některých posluchačů jazykových kurzů musíme předem počítat s tím, že je třeba znovu obnovit a vyvolat již zapomenuté vědomosti, které mnozí z hlediska dosavadní praxe nepovažovali za potřebné, vzbudit jejich uvědomělou a trvalou pozornost v hodinách jazykové výuky a počítat i s tím, že ne pro všechny bude zcela samozřejmé, že se budou chtít naučit bez výjimky vše, co jim bude předloženo. Proto je z hlediska jejich nejbližšího životního cíle velice důležité vyjasnit i fakt motivace.

Motivace je jako přípravná fáze výchovně vzdělávacího procesu velice důležitá při práci s dospělými, kteří se vrací do školy za několik let po jejím absolvování. Posluchači totiž vzhledem ke své praktické orientaci jednoznačně očekávají od každé vyučovací jednotky prohloubení své profesionální přípravy. Proto výuka cizího jazyka musí akceptovat především **sepětí obsahu vyučovacího předmětu s dosavadní služební praxí a pracovním zařízením posluchačů a formovat v nich přesvědčení nejen o možnostech, ale o nutnosti se dále vzdělávat.**

Posluchači ve věku nad třicet let s oblibou vysvětlují své slabší výsledky tím, že již nemají vhodný věk k učení a že jim „už učení nejde“. Na základě měření inteligence v různém věku došli odborníci k postulátu tzv. adolescencního minima. Podle této hypotézy inteligence až do dovršení adolescence stoupá, přibližně do čtyřiceti let zůstává na stejné úrovni a potom pomalu klesá. Snížení kvality se projevuje zejména při prověřování znalostí časově omezenými testy: jde tedy o sníženou internost vzruchu a útlumu centrální nervové soustavy zejména v oblastech, které jsou méně používány. Pokud tedy přijdou posluchači ve své služební praxi málo do styku s cizojazyčnými texty a materiály, jedná se v jazyce o zapomínání ve velkém rozsahu. Z psychologického hlediska je třeba obnovit dočasné spoje, na něž potom navážeme dalším studiem. Schopnost zapamatování, která s postupujícím věkem klesá, nelze v žádném případě ztotožňovat se způsobilostí se učit, protože ta na bázi logiky naopak trochu stoupá. Proto se také při studiu odborných textů objevují lepší výsledky. Značnou roli zde hraje i profesionální paměť, která člověku, jenž jinak zvláštní paměť nevyniká, umožní dobře si vybavit vše, co s jeho pracovní a služební činností souvisí.

Téměř ve všech interpretacích učení se zdůrazňuje, že proces učení je podstatně ovlivňován motivací nebo že dokonce bez motivace k němu nemůže vůbec dojít. Velmi zajímavá je např. myšlenka Lorfové a Rosenfelda, kteří uvádějí, že „*nabývání vědomostí je vedle osvojování znalostí vždy problémem motivace. Každé duševní osvojování určitých skutečností, nějakého látkového komplexu, každý proces určení vůbec, předpokládá přiměřenou pohotovost účícího se člověka. To znamená, že věcné obsahy, kterým se má naučit, musí prožívat jako osobně významné, jako účelově zaměřené, nebo jako povinný cíl.*“⁽²⁾

O významu motivu pro proces učení žádný psycholog nepochybuje, ale samy pojmy „motivace“ a „motiv“ bývají vykládány velmi rozdílně a jejich definice si zčásti odporují, což plyne především z rozdílných filozofických koncepcí autorů. Na rozdíl od teoretických výkladů koncepcí motivace jako výrazu „účelně působících vnitřních potřeb a zájmů“ člověka a na rozdíl od mechanistickomaterialistických koncepcí, které se spokojují s představou vnějších pudů a „*tlaku zvnějšku*“, dnes většinou vycházíme ze skutečnosti, že pojem motivace může být postižen jen z hlediska dialektické jednoty a vzájemného působení vnějších a vnitřních podmínek a z hlediska rozporů, které v aktivní činnosti člověka neustále nově vznikají a musí být řešeny.⁽³⁾

Jaký zastává k problematice motivace postoj Rubinštejn? Jeho přístup lze shrnout do tří myšlenek.

- * 1. Motiv jako podnět je příčinou jednání, ale aby se jím stal, musí být nejprve sám formován. Proto nelze motivy nikdy pojímat jako nějaký začátek.
- * 2. Motivy jsou právě tak určovány úkoly, do nichž je člověk zapojen, jako jsou úkoly určovány motivem.
- * 3. Motivy lidské činnosti jsou neobyčejně mnohostranné. Vyplynávají z různých potřeb a zájmů, které se vytvářejí ve společenském životě.⁽⁴⁾

Dále Rubinštejn poukazuje na skutečnost, že u člověka dochází k učení tehdy, když uložené úkoly nejen pochopí, ale také vnitřně přijme. Stejně tak i Bogojavlenskij a Mečinská na základě průzkumů a výzkumů docházejí k závěru, že pozitivní motivace učení přispívá k rozvíjení tvůrčí samostatnosti a motivace pro určitou aktivitu v učení je tím větší, čím intenzivněji je očekávaný úspěch této činnosti anticipován.⁽⁵⁾ V literatuře je také často zdůrazňován fakt, k němuž došli psychologové na základě výzkumů vývoje učení: „**Věk je pro efektivitu učení věcí vedlejší. Vzdělanost dospělého závisí na jeho ochotě k učení.** A tato ochota se učít určuje podstatnou měrou i způsobilost se učít. Učení a studium dospělých musíme podporovat, a proto je třeba, aby učitel pomohl posluchačům co nejlépe a přitom ekonomicky studovat. I dospělým je nutné občas připomenout, že při studiu cizího jazyka:

- je účelné zachytit podstatná fakta písemně a umět správně pracovat s učebnicí,
- rozumové učení je efektivnější než mechanické,
- kolektivně probírané vědomosti se stávají aktivními a lze je snadněji reprodukovat,
- pro osvojování slovíček a textů je vhodnější doba učení večer, protože zapomínání je v podstatě útlumem a ten je vyvolán novými dojmy, kterých bývá před spaním méně,
- je zapotřebí naučit se hned zpočátku správnou metodu, neboť vžitá návyky a dovednosti se zpětně velmi obtížně mění,
- věnovat učení dostatek času podle individuálních rozdílů a zejména v počáteční fázi není vhodné zbytečně spěchat.

Vzhledem ke specifické formě osvojování cizího jazyka, kterou představují jazykové kurzy pro příslušníky armády, je třeba věnovat zvláštní pozornost tzv. instruktivnímu učivu. Smyslem instruktivního učiva je naučit posluchače učit se. „*Způsob úspěšného učení je velmi individuální, ale seznámení se se způsoby, které se osvědčily, dá každému žákovi možnost orientace a pomůže mu se vyhnout se chybám, jako např. založit učení se cizímu jazyku na nácviku slov bez pravidel jejich spojování, učit se gramatickým pravidlům bez následného užívání tvarů ve smysluplných celcích, nedoučování, tj. spokojování se s pouhou mluhovou představou místo pevné znalosti založené na porozumění. Patří sem poučení o pozitivním vlivu společného vnímání sluchem, zrakem s připojením pohybu (např. zapisování), poučení o práci s textem, jak vnikat do jeho obsahu, jak se předem na porozumění připravit. Poučení o možnostech zdokonalování znalosti cizích jazyků je velmi významné pro samostatné učení.*“⁽⁶⁾

Měli bychom se snažit, aby dospělý nemusel zbytečně plýtvat časem a silami nebo byl ohrožen neúspěchem, s nímž se může při neplánovitém učení setkat.

Činnost člověka je vždy osobní činností a zaostávání za požadavky, kladenými na dospělé v rámci zvyšování jejich kvalifikace v podobě studia cizího jazyka, je provázeno selháním celé psychofyzické osobnosti, ne pouze jednotlivých funkcí. Snažíme se proto využít úspěchů posluchačů v jedné jazykové dovednosti pro psychické posílení v dovednosti jiné a nepřipravovat jim zbytečně stresové situace, jejichž odeznívání nutně poznamenává následující činnost.

Literatura:

- [1] Homola, M.-Petřková, A.: Psychologie dospělých. OP, Olomouc 1985, s. 57 - 58.
- [2] Lorf, M.-Rosenfeld, G.: Pedagogická psychologie ve vzdělání. In.: Psychologie v našem životě. Berlín 1966, s. 128.
- [3] Löwe, H.: Úvod do psychologie učení dospělých. SPN, Praha 1977, s. 40.
- [5] Rubinštejn, S. L.: Základy obecné psychologie. Moskva 1964, s. 694 - 695.
- [6] ibid., s. 160
- [7] Zielke, W.: Jak racionálně studovat. Svoboda, Praha 1984.
- [8] Střížová, A.: K otázkám perspektivního modelu vzdělávání a výchovy v dalších cizích jazycích. In.: Pedagogika, 1982, č. 3, s. 320.

Plukovník Ing. Svatopluk Veselý, CSc.

PROGRAM MEZINÁRODNÍHO VOJENSKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ IMET PRO ARMÁDU ČR

Dne 8. 6. 1993, v rámci doprovodného programu výstavy vojenské techniky - IMET 93, přednesl zajímavou přednášku pan pplk. William S. McClure z Úřadu vojenské pomoci při Úřadu přidělnce obrany USA v České republice. S jeho svolením a využitím poskytnutých materiálů zveřejňujeme pro rozšíření informovanosti veřejnosti její podstatnou část.

International Military Education and Training - IMET je americkým vojenským školicím programem financovaným USA s cílem zabezpečit:

- studium důstojníků cizích armád a zahraničních civilních zaměstnanců státní správy ve Spojených státech amerických,
- vysílání mobilních výcvikových skupin do zahraničí k zabezpečení školení na místě,

– pomoc s programy výuky angličtiny.

Jde o celoroční program, kterého se účastní přes 130 zemí. Ročně je do Spojených států amerických vysláno 5000 studentů, kteří navštěvují 2000 různých kurzů na 150 školách. Mezi důležité faktory tohoto programu patří možnost studia zahraničních studentů spolu s americkými studenty, možnost využívat stejné studijní materiály a skutečnost, že zahraniční studenti musí vyhovět stejným normám.

Vláda Spojených států, na základě schválení Kongresu, sponzoruje tento program proto, aby účinně pomohla při výcviku budoucích vedoucích funkcionářů Armády České republiky, podporovala profesionalismus, vybudovala a dále rozvíjela bilaterální vztahy mezi americkou a českou armádou. Současně chce napomáhat ke zlepšení úrovně managementu v oblasti vojenství, usilovat o dodržování lidských práv a poskytnout možnost lépe porozumět Spojeným státům a americkým institucím.

Program IMET se začal v ČSFR uskutečňovat v roce 1991 a byla na něj pro tento rok vyčleněna částka 75 000 dolarů. Na základě poskytnutí prostředků měli první důstojníci možnost odjet do Spojených států studovat na vojenských školách a absolvovat různé účelové kurzy. Po rozpadu ČSFR byl rozdělen i program IMET. Úřad vojenské pomoci při Úřadu přidělnce obrany USA v naší republice realizuje program jen pro Armádu České republiky. Pro zbytek roku 1993 je zabezpečen částkou 360 000 dolarů. Pro rok 1994 se předpokládá vyčlenit prostředky ve výši 500 000 dolarů.

Pro studenty z České republiky je určena řada výukových a školících programů, a to např.:

- **Management zdrojů** vojenské obrany zaměřený na přípravu vojenského rozpočtu, metody dlouhodobého plánování a přidělování zdrojů, vztahy mezi armádou a vládou.
- **Příprava vojenských lékařů** v oblasti ošetřování raněných a nemocných v bojových podmínkách, řízení logistiky zdravotní služby, objasnění základů vojenského preventivního lékařství a administrativy.
- **Řízení systému logistiky** v oblastech zásobování, týlového a materiálně-technického zabezpečení a modernizace v ozbrojených silách.
- **Výuka angličtiny** pro studenty a učitele angličtiny. Tato výuka je nezbytná, protože všechny kurzy jsou v angličtině.
- **Další programy.**

Pro velitele a štábní důstojníky jsou organizovány **zdokonalovací kurzy** jednotlivých druhů zbraní pro stupeň pluk. **Vysoké školy velitelské i štábní** a **vysoké válečné školy letectva a pozemního vojska** jsou určeny pro velitele a štábní důstojníky středních a vyšších stupňů velení. Organizovány jsou **poznávací zájezdy do Spojených států**, při kterých se vojenští a civilní představitelé Ministerstva obrany seznamují se způsobem a metodikou výcviku a školení v americké armádě. Vojenské akademie letectva v Colorado Springs a pozemního

vojska ve West Pointu poskytují možnost dlouhodobého studia mladším uchazečům, kteří velmi dobře hovoří anglicky a mají matematické nadání. **Mezinárodní konkurence je velmi silná vzhledem k omezenému počtu míst.** Letos byl do West Pointu přijat první uchazeč z České republiky.

Na Vojenské akademii v Brně působil dvoučlenný tým školící učitele angličtiny v metodice její výuky. Tento tým zahájil činnost v srpnu 1992 a ukončil ji v červenci 1993. Významně se podílel na přípravě více než 220 studentů. V rámci programu jazykové výuky bylo poskytnuto vojenské akademii velké množství učebních pomůcek a učebnic a byly instalovány dvě jazykové laboratoře.

Úřad vojenské pomoci při Úřadu přidělení obrany USA úzce spolupracuje s výcvikovým a školícím střediskem v Komorním Hrádku, kde probíhá **výuka podle americké metodiky.**

Programu IMET se během krátké doby fungování zúčastnilo mnoho českých studentů a představitelů civilní správy. Do současnosti bylo do USA vysláno ke studiu 50 důstojníků. Z uvedeného počtu 16 dokončuje studium. 11 důstojníků odjede ke studiu do konce října 1993. Ke studiu do Spojených států jsou vybíráni důstojníci, kteří jsou perspektivní pro službu v Armádě České republiky.

Americká i česká vláda poskytují programu IMET velkou podporu. Úkolem Úřadu vojenské pomoci při Úřadu přidělení obrany USA v České republice je spolupracovat s Ministerstvem obrany na výběru kvalifikovaných uchazečů o studium v USA. Úřad vojenské pomoci je specializovanou institucí pro tento program a jedinou svého druhu v zemích bývalé Varšavské smlouvy.

Plukovník doc. Ing. Karel P i c h l, CSc.

JAKÁ JE VŠEOBECNÁ VZDĚLANOST UCHAZEČŮ O STUDIUM NA VOJENSKÉ AKADEMII V BRNĚ

MOTTO:

„I pro vojsko platí to, co platí pro nás ostatní všechny, že vědění je moc; vzdělání, poznání, vědomosti dají vojákům vliv a moc. Vědomosti a poznání nejen vojensko-technické, nýbrž i všeobecné vzdělání jest našemu vojsku třeba“

„Má-li naše vojsko býti schopné života a bezpečné životem, musí mít nejlepší vojenské vzdělání.“

T. G. Masaryk

"Dnešní důstojník, dnešní voják není nikdy dost vzdělán, nikdy dost připraven, nikdy hotov. Platí-li tudíž dnes všude v občanském životě, že demokracie žádá věcnost, odbornost, schopnost, vzdělanost, platí to v nejvyšší míře pro demokratickou armádu, pro demokratického důstojníka a poddůstojníka."

Dr. Ed. Beneš

* * *

S odstupem více jak padesáti let (kdy byly uvedené řádky zveřejněny) vyniká nadčasovost myšlenek T. G. Masaryka a Dr. E. Beneše - prvních dvou prezidentů ČSR, mj. prezidentů s pozitivně vyhraněným vztahem k armádě, což nelze říci o všech jejich nástupcích - o vzdělání a vzdělávání důstojníků naší armády.

Není to ještě tak dávno, kdy v naší republice platilo, že každý důstojník musí mít vysokoškolské vzdělání. Byl to rozporný požadavek, jehož realizace armádě i společnosti činila (ze známých důvodů) značné potíže; potíže hlavně pro nízkou atraktivnost vojenského povolání, způsobenou celou řadou faktorů, zejména nedoceňováním postavení armády ve společnosti, vysokou náročností vojenského povolání s neadekvátním ohodnocením i nedostatečným sociálním zabezpečením (ve srovnání se světovým standardem) apod.

Snaha vojenských škol po naplnění citovaného principu, umocňovaná nevhodnou kádrovou politikou ze strany tehdejšího FMNO, vedla k tomu, že byli do škol přijímáni velkou měrou průměrní a podprůměrní uchazeči. Ti jednak převážně považovali vojenské povolání za nouzové či dočasné řešení - v rozporu s proklamováním vojenského povolání jako celoživotního povolání - a dále pak nesplňovali základní kritéria vzdělanosti (viz citát), kladená na budoucí vojáky z povolání, resp. důstojníky.

I když vojenské školy dělaly se studujícími v pravdě základy, nemohly nikdy dohnat všechny mezery v jejich základním či středním vzdělání a přirozených schopnostech uchazečů. Tyto skutečnosti byly všeobecně známy, a tak se negativní postoj společnosti k armádě ještě prohluboval. S názorem, že v armádě slouží jenom líní, neschopní a nevzdělaní důstojníci, se ve společnosti mnohdy setkáváme dodnes.

POŽADAVKY NA BUDOUCÍ VOJÁKY Z POVOLÁNÍ

Společenské změny po listopadu 1989 umožnily (zejména VVŠ) formulovat požadavky na uchazeče o vojenské povolání zcela nově. Tím se mimo jiné začaly postupně vytvářet nutné předpoklady pro přípravu kvalitativně odlišných absolventů VVŠ, v duchu potřeb nově budované armády demokratického státu. Proto také vedení Fakulty elektrotechnické a stavební Vojenské akademie v Brně (VA), v návaznosti na nový vysokoškolský zákon (Zákon č. 172/1990 Sb.), věnovalo od počátku velkou pozornost stanovení podmínek přijímání uchazečů ke studiu na

fakultě, respektive požadavků na budoucí vojáky z povolání, které pak v návaznosti projednal a schválil i Akademický senát fakulty. Podle těchto podmínek se u uchazečů prověřují:

1. Znalosti středoškolské matematiky.
2. Znalosti středoškolské fyziky.
3. Fyzická zdatnost.
4. Psychické předpoklady ke studiu vojenské vysoké školy a výkonu vojenského povolání.

Neúspěch u kterékoli uvedené části přijímacího řízení má za následek nesložení přijímací zkoušky. Za neúspěch se považuje i odstoupení nebo neúčast na kterékoli této části přijímacího řízení.

V rámci přijímacího řízení jsou dále (jako doplňující informace) zjišťovány:

- výsledky maturitní zkoušky z matematiky a fyziky,
- umístění ve středoškolských soutěžích na celostátní úrovni,
- výsledky státní nebo maturitní zkoušky z neslovanských jazyků,
- znalost světových jazyků,
- všeobecná vzdělanost uchazeče,
- znalost informatiky a výpočetní techniky.

Výsledky této části přijímacího řízení pouze ovlivňují pořadí uchazečů (úspěšných i neúspěšných) v seznámech. Neúčast na doplňkových testech či neprokázání sledovaných ukazatelů má za následek horší umístění v seznámech, protože uchazeč nezíská žádné další doplňkové či pomocné body.

Je samozřejmé, že přijímacího řízení se zúčastňují pouze uchazeči s ukončeným středoškolským vzděláním (maturitou), neboť jde o podmínku stanovenou přímo zákonem (Zákon č. 172/1990 Sb. o vysokých školách).

Proověření středoškolských znalostí z matematiky a fyziky se provádí písemnou zkouškou, která může být anonymní. Neúspěšní (nevyhovující) uchazeči z jednoho předmětu (matematiky nebo fyziky) mohou být podrobeni také ústní zkoušce.

Proověření fyzické zdatnosti se provádí v rozsahu platných norem pro vojáky základní služby nebo z povolání (podle branného poměru uchazeče).

Proověření psychických předpokladů ke studiu a výkonu vojenského povolání se provádí psychodiagnostickým vyšetřením, které rovněž může být anonymní.

Znalost světových jazyků, všeobecná vzdělanost uchazeče a znalost informatiky a výpočetní techniky se zjišťuje doplňkovými testy.

Každá část přijímacího řízení se boduje nebo známkuje. Způsob hodnocení, klasifikační stupnice a podmínky nutné k hodnocení "prospěl" určuje vedoucí katedry (pracoviště), pověřený jejím provedením. Nevyhovující hodnocení libovolné části (tj. 1. až 4.) přijímacího řízení má za následek celkově nevyhovující hodnocení uchazeče u přijímacího řízení.

Výsledky jednotlivých částí přijímacího řízení se vykazují počtem váhově normovaných bodů. Celkový počet bodů (CPB), získaných v rámci přijímacího řízení je dán jako součet:

- váhově normovaných bodů získaných v jednotlivých částech přijímacího řízení (tj. 1. až 4.),

- váhově normovaných bodů za výsledky maturitní zkoušky z matematiky a fyziky,
- váhově normovaných bodů za výsledky maturitní zkoušky z neslovanského jazyka nebo státní zkoušky ze světového jazyka,
- váhově normovaných bodů za výsledky testu všeobecné vzdělanosti,
- váhově normovaných bodů za výsledky testu z informatiky a výpočetní techniky,
- pomocných bodů za prokázané umístění ve středoškolských soutěžích a olympiádách na celostátní úrovni (za 1. místo 10 bodů, za 2. místo 6 bodů a za 3. místo 3 body).

Pro přijímací řízení na školní rok 1992/93 platily tyto váhové koeficienty (k):

přijímací zkouška z matematiky	0,2
přijímací zkouška z fyziky	0,2
přezkoušení z fyzické zdatnosti	0,2
výsledek psychodiagnostického vyšetření	0,2
výsledek maturitní zkoušky z matematiky	0,1
výsledek maturitní zkoušky z fyziky	0,1
výsledek maturitní zkoušky z neslovanského jazyka	0,1
výsledek státní zkoušky z neslovanského jazyka	0,2
výsledek testu všeobecné vzdělanosti	0,1
výsledek testu z informatiky a výpočetní techniky	0,1.

Úspěšní i neúspěšní uchazeči jsou podle výsledků přijímacího řízení (CPB) seřazeni na počítači do dvou skupin, respektive seznamů (složili a nesložili přijímací zkoušky). CPB se počítá na dvě desetinná místa a zaokrouhluje se na celé číslo. Při rovnosti bodů se uchazeči řadí v seznamu podle abecedy. Tyto dva seznamy pak slouží přijímací komisi pro rozhodování.

Další podrobnosti, zejména doplňující a upřesňující informace o přijímacím řízení na Fakultu elektrotechnickou a stavební, pro nedostatek prostoru neuvádím. Navíc nejsou ani potřebné vzhledem k tématu článku. Čtenář je nalezne zejména v [1].

VŠEOBECNÁ VZDĚLANOST UCHAZEČŮ

Jak bylo ukázáno, test všeobecné vzdělanosti (TVV) tvořil významnou složku přijímacího řízení. Doplňkové body, získané uchazečem o studium, výrazně ovlivňovaly jeho celkové pořadí. Tím byly zvýhodněni zejména uchazeči se širokým spektrem znalostí, než úzce - byť odborně - orientovaní uchazeči. A to byl vlastně sledovaný cíl.

Na tomto místě je třeba se zastavit u vlastních testů. Bylo zpracováno celkem 6 variant testů (označeny písmeny A až F - viz **tabulku 2**). Každá varianta obsahovala 50 otázek z celkem 20 oblastí lidské činnosti (viz **tabulku 1**). V rámci jednotlivých běhů přijímacího řízení byly využívány vždy pouze tři varianty. Na vypracování testu měli uchazeči vyhrazeno 30 minut.

Přehled testovaných oblastí a počty testovacích otázek

Tabulka 1

P. č.	Testovaná oblast	Počet otázek
1.	Česká literatura	2
2.	Světová literatura	2
3.	České dějiny	3
4.	Světové dějiny	2
5.	Náboženství	2
6.	Filozofie	2
7.	Politika a právo	3
8.	Zbraně a vojenství	5
9.	Ekonomie	2
10.	Zeměpis	5
11.	Věda a technika	2
12.	Matematika	2
13.	Fyzika	2
14.	Chemie	2
15.	Astronomie a kosmonautika	2
16.	Biologie a lékařství	2
17.	Pedagogika, psychologie a logika	2
18.	Sport	2
19.	Umění	3
20.	Ostatní	3
CELKEM		50

Snahou autora testů bylo, aby všechny varianty byly pokud možno stejně obtížné, vzájemně porovnatelné, snadno vyhodnocovatelné, obsahující nejen dotazy na minimum všeobecných znalostí absolventa střední školy, ale i budoucího důstojníka - vojenského profesionála. Proto také byly posíleny (nad obvyklý standard, tj. 2 - viz **tabulku 1**) dotazy z oblasti českých dějin (3), politiky a práva (3), zbraní a vojenství (5), zeměpisu (5) a umění (3). Z hlediska testovaného byla zvolena metoda kroužkování správných odpovědí a doplňování jednoduchých odpovědí (jednoho slova, jedné věty apod.) na vyhrazeném místě. Přitom u několika otázek bylo i několik správných odpovědí (až 4), nebo žádná (zpravidla v 1 případě). Za každou správnou odpověď byl 1 bod. Vzhledem k uvedeným skutečnostem bylo proto možné získat u každé z variant až 65 bodů, resp. 13 váhově normovaných bodů. Za 100 % bylo stanoveno 50 bodů, což v průměru odpovídá po jedné správné odpovědi na zadanou otázku. Většinu otázek bylo možno správně zodpo-

vědět na základě běžného poslechu sdělovacích prostředků (rozhlas a televize) - zejména zpravodajských a publicistických relací, případně sledování denního tisku v průběhu uplynulého školního roku (tj. 1992/93). V návaznosti na tuto skutečnost lze konstatovat, že sledovanost publicistických a zpravodajských pořadů i denního tisku je nízká, respektive neodpovídá požadavkům kladeným na budoucího vojáka z povolání.

Statistické výsledky testů všeobecné vzdělanosti, provedené v rámci přijímacího řízení pro školní rok 1993/94, jsou shrnuty v tabulkách 2 a 3.

Souhrnné výsledky

Tabulka 2

Ukazatel	Varianta						Celkem
	a	b	c	d	e	f	
Počet testovaných	45	33	36	27	36	29	206
Dosažený průměr bodů	36	35	38	40	39	41	38
Dosažené minimum bodů	24	21	29	29	31	29	21
Dosažené maximum bodů	50	43	47	49	49	48	50
Statistické maximum	32	37	37	37	41	35	37

Co lze vyčíst ze statistických údajů? Především skutečnost, že žádný z uchazečů nezískal více jak 50 bodů (maximum bylo 65 bodů), což je svým způsobem alarmující výsledek. Znalosti zcela nevyhovující (tj. pod 33 bodů, respektive 50 %) prokázalo 18 % uchazečů. (u vojenské mládeže³⁾ 20 %). A tak získaný počet bodů signalizuje, že se ke studiu VVŠ nehlásí nadprůměrní studenti, resp. absolventi středních škol, což není zrovna lichotivé zjištění. Že tomu tak skutečně je, dokladují i výsledky maturitních zkoušek uchazečů. Žádný maturant-uchazeč není absolutním výtečníkem (tj. s průměrem 1,00) a počet maturit s vyznamenáním nepřekročil 5 %. Tak i na těchto výsledcích lze doložit, že zájem o vojenské povolání mají hlavně horší studenti středních škol, kteří ho berou převážně jako nouzové řešení, s výhledem relativně "vyšší studijní úspěšnosti" než na civilní vysoké škole.

Je třeba říci, že získané výsledky by byly pro armádu ještě cennější, kdyby bylo možné provést jejich porovnání s obdobně provedenými testy na některé civilní vysoké škole. V současnosti na hledání vhodného srovnatelného souboru z ČR pracuji, takže je pravděpodobné, že odborná veřejnost, jakož i zodpovědní funkcionáři školy a fakulty, v brzké době obdrží výsledky srovnávací analýzy.

I když jednotlivé statistické soubory (složené z variant a až f) byly malé (45, 33, 36, 27, 36, 29 - viz tabulku 2), přesto se ukázalo, že se jejich výsledky nijak výrazně od sebe neodlišují. Proto lze konstatovat, že jednotlivé varianty byly navzájem srovnatelné, a to zejména z hlediska obtížnosti.

Z čistě "školského hlediska" je zajímavé zjištění, že uchazeči z řad vojenské mládeže dosáhli prakticky stejných výsledků, jako celý statistický soubor (zjištěné odchylky jsou totiž tak malé, že je lze vzhledem k velikostem statistických souborů

zanedbat). Z toho plyne, že úroveň uchazečů z vojenských středních škol a civilních středních škol je srovnatelná. Uvědomíme-li si, jaké jsou vstupní kvality studentů vojenských středních škol, pak lze dosažené výsledky považovat za úspěch.

Porovnání celkových výsledků s výsledky vojenské mládeže

Tabulka 3

Ukazatel	Typ uchazeče	
	Vojenská mládež	Všichni uchazeči
Počet testovaných		
absolutně	74	206
relativně (%)	36	100
Dosažené minimum		
bodů	22	21
četnost abs.	1	1
Dosažené maximum		
bodů	50	50
četnost abs.	1	2
Statistické maximum		
bodů	34	37
četnost abs.	8	20
četnost rel. (%)	11	14
Dosažený průměr		
bodů	37	38

Čtenáře budou dozajista zajímat i některé další poznatky, které nelze ze statistických údajů vyčíst. Proto se u nich v krátkosti zastavím.

První uchazeči odevzdávali vyplněné testy za 20 minut, maximum pak za 25 minut. Stanoveného limitu 30 minut plně využívalo v jednotlivých turnusech 3 až 5 uchazečů.

I když počet testovaných uchazečů byl z hlediska statistiky relativně malý (206), přesto lze některé poznatky zevšeobecnit. Nejhorší výsledky prokázali uchazeči v následujících oblastech: dějiny (české i světové), politika a právo, ekonomie a zeměpis. Naproti tomu vcelku nadprůměrné výsledky uchazeči prokázali ve znalosti zbraní a vojenství, vědy a techniky a částečně i umění.

Pokud se nad těmito skutečnostmi hlouběji zamyslíme, zjistíme, že jde vlastně o objektivní jev, odrážející jednak složitou situaci v našem středním školství a společnosti po roce 1989 a dále pak - svým způsobem - i zájem uchazečů o vojenské povolání, respektive vojenskou techniku a vojenství. Za potěšitelné lze považovat i nadprůměrné znalosti uchazečů z relativně široké oblasti umění (*film, fotografie, výtvarné umění, sochařství, divadlo, hudba, architektura atp.*), kde by se u adeptů vojenského povolání spíše předpokládaly horší znalosti. Proto na této

skutečnosti lze stavět v rámci programu "humanizace inženýrského vzdělání" v armádě.

SHRNUTÍ A ZÁVĚRY

Čtenáři se může zdát, že článek svým odborným pohledem na jednu oblast činnosti vojenských škol, a to výběr uchazečů, se poněkud vymyká obecně řešené tématice vojenského školství. Opak je ale pravdou. Vždyť dokonalá znalost objektu našeho působení (výchovy) je nejen potřebná či nutná z pedagogického hlediska, ale i žádoucí z hlediska procesu formování vojenského profesionála nového typu. Z hlediska potřeb obrany našeho státu je důležitá skutečnost, že příslušný počet obyvatel státu je rozhodnut celý, příp. část svého produktivního věku věnovat službě v armádě. Již samotný tento fakt by měla každá demokraticky orientovaná společnost (a tedy i naše) natolik ocenit, že se z vojenského povolání stane jedno z nejprestižnějších povolání ve státě. Dosažení tohoto stavu je ale dlouhodobým problémem - minimálně jedné, možná až dvou generací.

I když příprava, provedení a vyhodnocení testů všeobecné vzdělanosti jsou časově velmi náročné, přesto jejich výsledky jsou - podle našeho názoru - jak pro VVŠ, tak pro střední školy (civilní i vojenské) natolik cenné a potřebné, že je účelné zařadit je standardně na pořad přijímacího řízení do všech typů vojenských škol a VVŠ zvláště. Proto také v nich chceme i v dalších letech na Vojenské akademii v Brně pokračovat. Otázkou ale zůstává, zda-li bude na kompetentních místech, zejména v civilním sektoru, nejen snaha či vůle akceptovat zjištěné nedostatky, ale i ochota po nápravě věcí společného zájmu.

Tyto testy umožňují jednak objektivizovat přijímací řízení, dále pak zjistit hlavní mezery ve znalostech uchazečů (s cílem jejich odstranění zejména na středních školách), dále pak zjistit kvalitativní vývoj uchazečů o vojenské povolání v oblasti všeobecných znalostí a konečně i zvýhodnit při výběru ty uchazeče, kteří splňují kritéria všeobecné vzdělanosti vojáka z povolání - zejména pak důstojníka. Vždyť jedině všeobecně vzdělaný voják z povolání může získat důvěru a úctu společnosti, a tak podstatně napomoci změně deformovaného vztahu společnosti a armády, vytvořeného převážně v období tzv. normalizace. A to je jeden z hlavních cílů formování AČR, armády rodícího se demokratického státu.

* * *

Vysvětlivky:

- 1) Rozpornost tohoto požadavku spočívala v tom, že z hlediska povolání důstojníka, jakožto povolání celoživotního šlo o oprávněný požadavek. Na druhé straně ale řada funkcí, zejména tzv. nástupních (s plánovanou hodnotou kapitána/majora) vysokoškolské vzdělání nevyžadovala. A v tom byl rozpor mezi vzděláním poskytnutým a vzděláním potřebným, na který zejména čerství absolventi VVŠ poukazovali.
- 2) Pro přijímací řízení v dalších letech může děkan stanovit jiné váhové koeficienty, které uvede ve svém nařízení.
- 3) Termínem vojenská mládež označujeme „poslední“ absolventy vojenského gymnázia a vojenské střední odborné školy.

4) Tvorba testů (včetně tiskových podkladů) reprezentovala cca 100 h, jejich provedení s uchazeči 4 hodiny, vyhodnocení (opravení) cca 10 hodin a statistické vyhodnocení cca 4 hodiny, tj. celkem 118 hodin práce jednoho kvalifikovaného pracovníka.

Literatura:

- [1] **Podmínky přijetí k vysokoškolskému studiu na fakultě.** In: Informační bulletin fakulty. Ročník 1993, část III. FES VA, Brno 1993.
- [2] **Pichl, K.:** K výběru uchazečů do vojenských vysokých škol. In: Vojenské školství současnosti a zítřka. (Sborník ze stejnojmenné mezinárodní konference.) VA, Brno 1992.
- [3] **Pichl, K.:** Některé aspekty humanizace inženýrského vzdělání. In: Vojenské školství současnosti a zítřka. (Sborník ze stejnojmenné mezinárodní konference.) VA, Brno 1992.
- [4] **Pichl, K.:** Vojenská vzdělávací soustava České republiky. (Studie.) In: Sborník VA, řada D (pedagogická), ročník 1993, č. 2 (v tisku). VA, Brno 1993.

Plukovník doc. Ing. Stanislav S c h o r m

VYSOKÁ VŠEVOJSKOVÁ ŠKOLA OBRANY

(Francie)

Francouzské vysoké vojenské školství pochází radikální přeměnou, která byla zahájena rozhodnutím Ministerstva obrany ze dne 24. října 1991 a došla naplnění zahájením přípravy podle nového modelu od září 1993. Cílem této přeměny je uplatnit při výchově vyšších velitelů a štábních důstojníků francouzské armády nejlepší světové zkušenosti a odpovědět na požadavky vývoje jak v oblasti vojenskopolitické, tak v oblasti technologií.

■ Původní model

Abychom pochopili hloubku celé změny, musíme se stručně zmínit o původním modelu přípravy, který zaniká. Vysoké vojenské vzdělání v něm poskytovalo důstojníkům v hodnosti majora či podplukovníka podle druhu vojska celkem 5 škol, které byly všechny umístěny v Paříži v budově Vojenské školy, a to:

ESG (Ecole supérieure de guerre-terre, Vysoká válečná škola pozemního vojska)

ESGA (Ecole supérieure de guerre aérienne, Vysoká válečná škola letectva)

ESGN (Ecole supérieure de guerre navale, Vysoká válečná škola námořnictva)

ES Gend (Ecole supérieure de la gendarmerie, Vysoká škola četnictva)

ESGI (Ecole supérieure de guerre interarmées, Vysoká válečná vševojsková škola).

Vzdělávací cyklus byl dvouletý u pozemního vojska a 18měsíční u ostatních druhů vojsk. V prvním roce každá ze škol školila důstojníky ve své problematice. Ve druhém roce se výuka na 5 měsíců spojila v tzv. Vysokém vševojskovém kurzu (CSI - Course supérieur interarmées), aby pro příslušníky pozemního vojska pokračovala ještě dalšími 4 měsíci školení na ESG.

V ESGI byl přitom cyklus školení jednorocní a byla určena pro převážně cizí důstojníky. Mezi nimi bylo cca 16 % francouzských důstojníků (stav z r. 1992). V obou případech šlo o důstojníky všech druhů vojsk.

Na první pohled vynikají tři nedostatky tohoto systému, a to nadměrná délka školení, nedostatečně vševojskový charakter a nákladnost, plynoucí z nutnosti odděleného působení jednotlivých škol. Kromě nich si ovšem Francouzi uvědomovali i vnitřní nedostatky, plynoucí zejména ze zastaralých metod přípravy a nedostatečného využití moderních technických pomůcek ve výuce. V kontextu evropské integrace pak vynikala jazyková nepřipravenost studentů.

■ Reforma a její cíl

Nová škola se jmenuje **Vysoká vševojsková škola obrany (CID - Collège interarmées de défense)**. Záměr reformy lze vysvětlit stručným rozбором uvedených zkratkou názvu školy.

C ukazuje, že tato škola je především „collège“, tj. místo soustředění. Je v ní sjednoceno pět původních válečných škol, které mají nyní působit na studenta společně. Organizačně jsou tyto školy, včetně Vyššího vševojskového kurzu CSI, zrušeny. Je přitom zajímavé a svým způsobem i charakteristické, že některé funkce individuálních škol budou zachovány pro potřeby přípravy na kurz CSI. Tak např. původní Vysoká válečná škola pozemního vojska ESG bude uskutečňovat přípravu důstojníků pozemního vojska na CID v jednorocním kurzu, kde se tato podle druhů zbraní značně vnitřně diferencovaná skupina seznámí se všemi druhy zbraní, které pozemní vojsko má, a tak se sjednotí. Byl pro ni zvolen i vhodný nový název Vševojsková škola (EI - Ecole interarmées). Obdobně počítají s kratšími kurzy i ostatní druhy vojsk.

Písmeno D reprezentuje slovo „défense“, neboli obrana, které vyhovuje současné situaci ve světě a charakterizuje problémy Francie lépe než slovo „guerre“, tj. válka. Pravděpodobnost velké války podstatně poklesla, naproti tomu jsou francouzské ozbrojené síly každodenně používány na obranu zájmů Francie a podporu její politiky ve světě.

Ve zkratce je ústředním písmenem písmeno I. Lze je chápat jako vševojsková (interarmées), součinnost (interopérabilité), spojenectví (interallies) a mezinárodní (international). Každé z těchto slov vyjadřuje aktuální pojem při nasazení ozbrojených sil země. Jednotlivé druhy vojsk mohou působit jen společně a v sou-

činnosti, a to nejen uvnitř, ale i v mezinárodním spojení. To je nejvýznamnější poučení z historie i ze současných konfliktů.

Je třeba zdůraznit, že součástí reformy je zachování podílu zahraničních studentů, zařazených do CID. Z celkového počtu důstojníků, každoročně studujících na CID, jich i nadále 40 % patří k 60 různým národům, což je třetina národů zastoupených v OSN. Takovýto stav není dosažen v žádné zemi světa.

Hlavní cíle reformy lze tedy definovat zcela prostě:

- vychovávat velitele, připravené neustále se přizpůsobovat změnám, k nimž dochází,
- zhodnotit co nejlépe přínos tak velkého počtu zahraničních studentů.

V tom je viděna jediná možnost, jak připravit mladé velitele, aby byli schopni vítězit v budoucích konfliktech.

■ Poslání a místo CID v kariéře důstojníka

Posláním CID je připravit vyšší důstojníky všech třech druhů vojsk a četnictva tak, aby mohli zastávat vysoké funkce u svého druhu vojska, na štábech a ve vševojskových nebo spojeneckých organizačních jednotkách.

Cíl školení je možno definovat tak, že důstojníci musejí být schopni na konci cyklu školení:

- Účastnit se na tvorbě koncepce a na řízení operací, zejména vševojskových, na národní nebo spojenecké úrovni.
- Zastávat funkce ve štábech a v ústřední správě.
- Řešit problémy obrany a bezpečnosti v rámci národních a mezinárodních organizací.
- Zastávat významné funkce v oblasti velení nebo řízení.

Systém výuky je změněn tak, aby především rozvíjel schopnosti samostatně *vyhodnocovat situace, rozhodovat komunikovat a jednat.*

Je zachována výsada absolventů původních škol tak, že absolvování CID bude spojeno s udělením osvědčení BEMS (osvědčení o absolvování vojenského vysokoškolského studia).

Škola se řadí do systému vysokých vojenských škol na druhý stupeň. Kariéra důstojníka tak obsahuje základní školení uvedená v **tabulce**.

■ Obsah výuky

CID, jak bylo řečeno, poskytuje přípravu výrazně vševojskového charakteru v oblasti strategie a taktiky a současně umožňuje získat speciální výcvik, dříve poskytovaný na jednotlivých válečných školách. Základním problémem bylo najít správnou rovnováhu. Z deseti měsíců, což je základní délka kurzu, od září do července, je sedm věnováno vševojskové problematice a tři specifické proble-

matice podle druhů vojsk. Tyto tři měsíce jsou po jednoměsíčních blocích rovnoměrně umístěny do jednotlivých třetin kurzu.

Tabulka

Služební léta	Stupeň přípravy	Škola
od 23 let	③ Vysoká vojenská škola	IHEDN Institut vysokých studií národní obrany
od 16 let	② Vysoká vojenská škola	CID Vysoká vševojsková škola obrany
od 10 let	① Vojenská vysoká škola	Štábní škola
od 7. roku	Odborná škola	Škola podle odbornosti
od 4. roku	Škola druhu zbraní	Aplikační škola
začátek	Základní příprava	Vojenská škola pro všeobecnou přípravu

Vševojsková výuka je rozdělena do čtyř velkých oblastí:

- operační výuka, která zabere asi 50 % času,
- management a akční technika (20 %), zahrnující vyhodnocování vojenské situace, techniku štábních prací, a kurz strategie práce s médii,
- všeobecná výuka (20 %) obsahující v podstatě tři kurzy, a to strategie a mezinárodní vztahy, současná společnost a obrana, technická inovace a obrana,
- zvláštní studium dle volby (10 %), organizované ve skupinách o 3 až 6 studentech, zabývající se analýzou problémů a úvahami z oblastí futurologie, většinou pod vedením expertů.

Speciální příprava je zaměřena k prohloubení znalostí svého druhu vojska a způsobů jeho nasazení. Součástí studia je studium stejných druhů vojsk v hlavních cizích armádách.

Navíc, během celého roku, si studenti zdokonalují znalosti anglického jazyka.

Tradiční formy výměny se zahraničními školami zůstaly v plánu studia a dále se rozvinou, stejně jako návštěvy organizované ve Francii u jednotek a v závodech obranného průmyslu. Cyklus bude ukončován desetidenní závěrečnou studijní cestou.

■ Zásadní inovace v obsahu a pedagogice

Mezi zásadní inovace, které do značné míry změnily tvářnost procesu výuky, patří:

- masová informatizace výuky,
- důraz kladený na aktivní zvládnutí anglického jazyka,
- pozornost věnovaná dopadům technologického vývoje,

– nové metody práce posluchačů.

Konkrétní projevy masové informatizace jsou dva:

1. Každý student a pracovník školy má k dispozici osobní počítač, a to buď přenosný (laptop), nebo stacionární, a je veden k jeho využívání. Stacionární počítače jsou propojeny v síti.

2. Škola je vybavena střediskem simulace a modelování, které umožňuje realistické studium průběhu konfliktů při velitelskoštábních cvičeních.

I když v podmínkách školy jde o skutečně revoluční změnu, směřující od jednotlivého využití této techniky k systematickému a systémovému využití, nejde o krok izolovaný od ostatních škol. Stejná pozornost je věnována práci s výpočetní technikou ve všech nižších stupních vzdělávání.

Na francouzské poměry je význačným krokem i pozornost věnovaná studiu angličtiny. Jde o celospolečenský jev uvědomění si důležitosti tohoto jazyka pro hospodářskou i vojenskou komunikaci. Podstatné je, že znalost tohoto jazyka se stává podmínkou přijetí i absolvování CID.

Technologický vývoj je studován nejen v oblasti pozemních zbraní, ale plně v tzv. třetí dimenzi (komunikační, obranné a útočné satelity, strategická přeprava, létající velitelská stanoviště atp.).

Pedagogické působení se zaměřuje na aktivní formy s cílem dosáhnout rovnováhy mezi samostudiem a přednáškami a mezi osobní a skupinovou prací. Důraz, kladený na samostudium, vyvolal nároky na informační zabezpečení v rozsahu, který škola dosud nepoznala. Skupinová práce umožňuje nejen vytváření atmosféry spolupráce a učí hledání společných pracovních přístupů, ale zabezpečuje hlavně volnou a nejširší výměnu názorů na problémy. Používají se dva hlavní pedagogické postupy, vyhovující naznačenému pojetí:

- studium významných témat v tzv. studijních fázích, pokrývajících určité časové období,
- studium určité tematiky formou kurzů, založených na několika přednáškách vysoké kvality a dále řízeného studia ve skupinách na soubory volitelných témat.

■ Studenti

Studenti, jak bylo řečeno, jsou jak příslušníci francouzské armády, tak cizinci, majori nebo podplukovníci ve věku do 40 let. Počet míst dle návrhu druhů vojsk a služeb každoročně upřesňuje náčelník štábu armády.

Za přípravu důstojníků na školení v CID odpovídají náčelníci štábů jednotlivých druhů vojsk. Vlastní přijetí na CID je podmíněno složením náročné přijímací zkoušky, zahrnující všeobecný společný základ, odborné přezkoušení dle druhů vojsk, přezkoušení z angličtiny a ze znalosti výpočetní techniky. Rolí hraje i fyzická zdatnost. Výběr je 1 : 3 až 1 : 6. Za zmínku stojí, že stejná přijímací procedura je vyžadována u těch, kteří se ucházejí o studium na obdobných školách v zahraničí.

Ve školním roce 1993-94 bylo přijato asi 280 studentů, z toho 170 francouzských a 110 cizinců. Asi 50 % francouzských studentů se rekrutuje z pozemního vojska. Studenti jsou organizováni ve 4 divizích A, B, C, D. Přitom v divizi A je většina

zahraničních studentů; s ostatními divizemi má cca 30 % společné výuky. Divize B, C, D mají převahu francouzských studentů, kteří jsou doplněni vždy několika cizinci.

V každé divizi jsou pak studenti rozděleni do skupin tak, že v divizích B, C, D je vždy 9 až 10 francouzských studentů na 2 až 3 cizí, v divizi A je to obráceně.

■ Vedení

CID je vševojskovou institucí a jako taková podléhá náčelníku štábu armády Francouzské republiky. Má v čele ředitele, který je podřízen řediteli vojenských vysokých škol, jenž odpovídá za koordinaci jejich úsilí a je předsedou příslušné koordinační rady.

Tato rada se vyjadřuje k studijním programům a nezbytným potřebám instituce. Vyjadřuje se i k předběžnému školení studentů CID a sleduje podmínky jejich přijetí.

Dalšími funkcionáři vedení CID jsou:

- a) generální ředitel studia, který má k dispozici 5 zástupců, každého pro jeden druh vojska a jednoho pro zahraniční studenty,
- b) náčelník štábu, který má sloužit vše, co slouží k podpoře CID; je přímým nadřízeným uskupení prostředky - kabinet - kancelář.

Řediteli studia podléhá uskupení výuka - studenti - učitelé. Uskupení pozůstává z:

- Jednotného profesorského sboru, pracujícího pro všechny divize.
- Velitelů studentů; každé divizi velí plukovník nebo kapitán vojenského námořnictva 1. stupně, který zodpovídá za průběh a kontrolu výuky, jakož i za hodnocení studentů. V rámci programu studia má určitou samostatnost.
- Profesorů skupin studentů, což jsou opět plukovníci či kapitáni 1. stupně. Mimo práce se skupinou mají výukové úkoly podle své specializace - jsou členy profesorského sboru.
- Skupiny styčných důstojníků pro studenty z jednotlivých cizích armád (zejména armád NATO).

■ Vyučovací prostředky

Projekt CID od počátku předpokládal, že škola musí mít včas k dispozici moderní a kvalitní vyučovací prostředky, přizpůsobené modernizaci komplexu Vojenské školy v Paříži.

a) *Posluchárny a audiovizuální prostředky*

- Předpokládá se vybudování posluchárny s kapacitou 600 míst (v současné době jsou k dispozici posluchárny pro 100 a 200 studentů).
- Každý skupinový sál je vybaven moderními audiovizuálními prostředky.

- Buduje se televizní studio, vybavené stálými a přenosnými prostředky, aby umožnilo autoskopii studentů a vyučujících.
- Učitelé a studenti mají k dispozici pracoviště pro výrobu audiovizuálních předloh.

b) Prostředky pro jazykovou výuku

Účelem je umožnit studentům a učitelům udržovat si a zdokonalovat jazykové znalosti. Za tím účelem je k dispozici:

- jazyková laboratoř se 40 kabinami,
- satelitní příjem televize v přednáškových sálech,
- prostředky umožňující výuku jazyků pomocí počítačů (hlavně programy).

Komunikaci studentů se zahraničními lektory školy, s návštěvami a studiem cizí literatury umožňuje organicky včleněné tlumočnické a překladatelské oddělení.

c) Výpočetní technika a simulační prostředky

Nasazená výpočetní technika zahrnuje:

- jednotnou síť pro studenty a učitele všech čtyř divizí, s propojením jednotlivých skupinových sálů,
- jeden specializovaný sál s osobními počítači pro každou divizi,
- přenosné osobní počítače pro všechny studenty.

Ve škole je vybudováno středisko pro simulaci a modelování taktických situací, umožňující pokrýt rozsah rota až brigáda, vybavené americkou výpočetní technikou a softwarem GENIE. Celkové náklady na toto středisko dosáhly 11 mil. FRF.

d) Informační zabezpečení

Rozsah samostatné práce studentů a zaměření výuky nemůže být zabezpečeno bez vlastního informačně dokumentačního střediska. Podle určení bude středisko vševojskově orientováno s předpokladem, že ho mohou využít i ostatní druhy vojsk, ale též i vojenští badatelé a výzkumníci k vědecké práci. V současné době pro zabezpečení výuky slouží středisko existující v Institutu vysokých studií národní obrany (IHEDN).

Zvyšují se nároky na vybavení studentů písemnými materiály. Proto bude mít škola vlastní tiskárnu a rozmnožovnu. V každé divizi jsou již nyní detašované rozmnožovací prostředky pro okamžité potřeby učitelů a studentů.

Tento krátký přehled ukazuje, že ambiciózní projekt přeměny vysokého vojenského školství je i odpovědně materiálně zabezpečen.

Reforma francouzského vysokého školství, spočívající v zřízení CID, se rozchází s dříve existujícím modelem, absorbuje nejnovější světové trendy, zkušenosti a vynakládá nebývalé množství prostředků.

Světovým trendem odpovídajícího typu školení je jednoroční kurz. Francouzské pojetí se tedy blíží britskému pojetí pro stejnou kategorii důstojníků, realizovanému ve Staff College Camberley. Předčí ho však svým vševojskovým charakterem

a odpovídá v nasazení výpočetní techniky. Rovněž nizozemský model je obdobný, avšak zde chybí vševojskové pojetí. Styčné body lze najít i s modelem belgickým. Pouze Akademie Bundeswehru nemá adekvátní školení pro tuto kategorii, poskytuje pouze půlroční kurz pro kategorii nižší a dvouletý kurz pro důstojníky generálního štábu, který ovšem vyniká právě svou důslednou vševojskovostí. Autoři projektu se sami odvolávají na podobnost s modelem kanadským.

Reforma se připravovala dva roky a již na počátku byl znám základní projekt. Odpovědnost v přístupu k této změně, důkladnost její přípravy a výsledek, to vše může dát cenné impulzy pro řešení našich vlastních problémů.

Plukovník Ing. František Valach, CSc.

STRATEGICKÁ VÁLEČNÁ HRA „S VOLNÝM PRŮBĚHEM“

Jednou z možných forem válečných her, na kterou mám v úmyslu upozornit, je válečná hra s tzv. volným průběhem. V článku si kladu za cíl obeznámit s jejími teoretickými základy a současně na konkrétním příkladu ukázat možný způsob uskutečňování v praxi. Přitom předpokládám aktivní zapojení čtenářů, kteří si sami v závěru stati mohou autenticky odpovědět na některou z řešených otázek.

Přípravná fáze válečné hry bude v souladu s tématem vyžadovat vytyčení cílů, tvorbu úkolů, scénáře, sestavení studijního grafického modelu atd. Dříve než k tomu přistoupím, připomenu některé vědomosti, související s významem a uplatněním válečných her „s volným průběhem“.

Hned v úvodu je třeba poznamenat, že jsou metodou obvykle používanou ve státech s rozvinutou demokracií. V hojně míře se úspěšně využívají na podporu nejvážnějších, koncepčních rozhodnutí. V tomto smyslu mají pro strategickou rovinu stále větší význam a samo sebou i výrazně širší uplatnění. Relativní dokonalost umožňují snadné vyvozování hodnověrných závěrů, které se stávají spolehlivou a účinnou podporou systémového přístupu k novým problémům.

Věcné zaměření válečných her tohoto typu se většinou pojí s budoucností. Mají širokou obsahovou stránku, kterou v rozsahu jedné pasáže nelze plně vyčerpat. Proto spíše podávám určitý návod s přihlédnutím k praktickým potřebám Armády České republiky. Stati poskytují základní informace, se kterými je možné v dalším pracovat a rozšiřovat je. Chci v tomto směru přinést podněty k otevření odborné diskuse.

K teoretickému pojednání využívám získaných poznatků z konzultací zahraniční delegace, kterou jsem vedl při návštěvě armády USA, (viz Informaci ve Vojenských rozhledech č. 5/92, s. 103-105). Jednání ve Spojených státech, mj. k problematice válečných her, ukázala, že v naší armádě zatím neuplatňujeme adekvátní simulace tohoto druhu. Ve snaze o vyplnění citelné mezery jsem se rozhodl shrnout aktuální teoretické poznatky a na jejich základě zhotovit fiktivní variantu válečné hry s popisem eventuálního průběhu.

Dnes už jsou v armádě USA válečné hry s „volným průběhem“ zaužívanou osvědčenou praxí před každou rozhodující akcí strategického významu. Naše orientační seznamování s problematikou válečných her probíhalo v rámci pracovních setkání v prostředí klíčových pracovišť přípravy i realizace. Zejména ve

Středisku válečných her a simulací (National Strategic Studies - Washington, D.C.) a Centru pro strategické modelování (U.S. Army War College v Carlisle Barracks ve státě Pennsylvania). V Pentagonu nám věnovali pečlivou pozornost přední odborníci na strategické válečné hry z pracoviště Strategic Plans and Policy Directorate.

Návštěva vybraných součástí armády USA přispěla k celkovému rozšíření znalostí v této oblasti. Zvláště podmínky nižších zdrojů a redukce zaměstnanců armády význam válečných her pro budoucnost zvýrazňují. Při jednání na Ministerstvu obrany USA americká strana tehdy vyslovila zájem o další prohlubování spolupráce v této oblasti s naší armádou.

Ve středisku náčelníků štábů, na Ministerstvu obrany USA, vojenští experti zdůraznili jejich geopolitické a geostrategické souvislosti. Ve strategickooperační oblasti jsou válečné hry, podle vojenských odborníků USA, nezastupitelnou součástí řešení otázek bezpečnosti státu. Zúčastňují se jich zaměstnanci z civilního sektoru (senátoři a poslanci Kongresu, pracovníci ministerstev, různých ústředních orgánů státní správy aj.) spolu s hlavními funkcionáři armády. Tito přímí účastníci řeší nejpálčivější a nejnaléhavější otázky z vojenskopolitické, vojenské odborné a jiných oblastí.

V nynější složité etapě se pravděpodobně mohou stát prostředkem k rychlému vyřešení složitých úkolů i v našich podmínkách. V závislosti na nově koncipovaném systému obrany státu by se jich mohlo příkladně s výhodou využívat na podporu připravovaných otázek vojenské strategie obrany. Zejména se jeví vhodné k vysvětlení nezbytné potřeby bojových možností vojsk, zdůvodnění celkových počtů armády (včetně výzbroje, bojové a jiné vojenské techniky) v míru a za branné pohotovosti státu apod. K řešení naznačeného okruhu otázek se ukazují válečné hry „s volným průběhem“ velice prospěšné.

V celé široké problematice obrany odhalují totiž vlastní podstatu souvislostí působících systémových procesů. Zvláště takových, v nichž stanovený cíl, ke kterému se máme válečnou hrou dopracovat, vyžaduje opřít se o více aspektů, jako jsou například politické, ekonomické či vědeckotechnické (sociologické, historické, právní), zejména však vojenské odborné a jiné. Svými výsledky z návrhů více řešení pomáhají vybírat optimální. Jejich širší praktické uplatňování v našich podmínkách zdůvodňují i následující závěry:

◆ Stále složitější problematiku bezpečnosti a obrany bude účelné trvale studovat na základě vědecky podložených, relativně stálých a osvědčených principech s uplatněním metod, které jsou flexibilní k rychle se měnícím podmínkám.

◆ Ve všech součástech, odvětvích a oblastech vojenství se vlivem snižování počtů, rozměru a síly armády dopracováváme nových poznatků. V souvislosti s tím procházejí vývojem metody práce orgánů velení na všech úrovních řízení. S měnícími se podmínkami získávají na významu racionální metody práce, k nimž patří především válečné hry.

◆ Transformace Armády ČR a opatření prováděná v její personální politice zřejmě stále výrazněji posilují úlohu subjektu ve všech rovinách vojenství. Zvýšené

profesionální požadavky spojené s ozbrojenou obranou země by tedy neměly stát stranou při prosazování efektivních nových metod, zvláště válečných her.

♦ V budoucnosti bude pravděpodobně nutné zaměstnání, konaná ve strategickooperační rovině, výrazněji přizpůsobovat cílům v ekologické oblasti a zejména v závislosti na přechodu Armády ČR na nový systém plánování, programování a rozpočtování, zejména ekonomickým možnostem státu. V důsledku toho se budou převážně uplatňovat účelové metody, které jsou v nových podmínkách výhodnější.

♦ Problematika obrany svrchovaného demokratického státu se stává otázkou nejen resortu obrany, ale zejména trvalou, nedílnou součástí, především hlavních ústředních orgánů státní správy. K sladění činností důležitých pro obranu státu mohou napomáhat právě válečné hry. Odrážejí totiž vojenskoodbornou, stejně jako politickou, hospodářskou, vědeckou, legislativní a další stránky řešených problémů obrany.

Válečné hry tak mohou být, s využitím rozhodujícího principu komplexnosti, účinnou podporou nových společenských pochodů. Na základě poznatků z armády USA je klíčem jejich úspěchu objasnění šesti základních elementů: problém, výchozí údaje, scénář, řady (pravidla, postupy), účastníci, objektivní zhodnocení. K jejich vypracování se vybírají odborně připravení, kompetentní pracovníci z vědecké, vědeckopedagogické fronty vojenského školství apod. V závislosti na předmětu řešení dostanou za úkol zjistit optimální možnosti, například se zaměřením na:

- stanovení rozhodujícího zájmu státu v daném okruhu řešených otázek;
- zpracování návrhů z hlediska strategického záměru;
- vyvození možností, způsobů a zásad optimálního přístupu k řešení problému (pro konkrétní situaci doporučují vhodnou akci).

Výchozí podklady, řídící a pomocné materiály se pro válečné hry připravují v potřebném rozsahu zadání. V řídících dokumentech se na základě tématu, cílů a vytyčených úkolů rozpracují nejrozumnější situační a věcné podmínky. Volí se takový způsob, aby bylo umožněno vycházet ze zhodnocení existujícího stavu. Na podkladě současné situace se prodiskutovávají názory, porovnávají propočty a zdůvodňují návrhy příštích závěrů. Zájemci musí prokázat skutečné schopnosti tvůrčí práce.

Účastníci válečných hry se obvykle k závěrům dopracovávají objasňováním základních otázek strukturálně organizačních (kdo, kde, s kým a proč), časových (kdy) a procesuálně předmětných (co a jak). Odpovědi na tyto otázky v souhrnu znamenají kvalitativně nové znalosti.

V pracovních týmech si vybraní vojenští a civilní odborníci problémy všestranně objasňují, nejlépe v rozhovorech a debatách. V armádě USA mají pro zmíněný způsob práce příznačný název Brains Storming (víření mozků). Optimální podmínky pro válečnou hru tohoto typu jsou ve dvou (i více) tvůrčích skupinách. Přibližně v počtu dvaceti osob mezi sebou soutěží (navzájem si konkurují). Výjimkou jsou i samostatné cvičící skupiny.

Američtí vojenští experti doporučují do dočasně vytvořených pracovních kolektivů zapojovat schopné tvůrčí pracovníky takových odborností, kteří jsou způsobilí zastávat všechny účelové funkce. To umožní na základě odborných znalostí expertů koncipování hodnověrných podkladů. V diskusích, které je vedou ke každému spornému bodu, se obhajují i protichůdné, někdy i od pravidel odchýlené názory. Dvoustranné i vícestranné pojetí válečné hry mají výhodu v tom, že se závěry obhajují vzájemnou konfrontací z více zorných úhlů.

Pro řízení válečné hry se jako hlavní dokument připravuje **scénář**. V hrubých rysech většinou obsahuje autorská řešení. Avšak v místech, kde je potřebné nalézat nová originální řešení, scénář záměrně ponechává bílá místa. Požádání znalci, vojenští, hospodářští aj. experti, svými příspěvky jejich zaplnění usnadňují.

Konečným výsledkem vojenskopolitické simulace je někdy i několik nových návrhů, významných pro současnost, především však pro budoucnost. Je potom na hlavních funkcionářích a orgánech s rozhodovací pravomocí, kterou navrženou variantu zvolí jako vhodnou a pro budoucnost závaznou.

Již podle zmíněných zkušeností z vojenských kruhů USA mohou být **výsledky těchto her, téměř s jistotou, podporou pro každé strategicky významné rozhodnutí**. Ve středisku náčelníků štábů Ministerstva obrany USA se staly pravidlem před každou rozhodující akcí. Obvykle se konají v době víkendů (možnost účasti z civilu), v rozsahu přibližně do 2,5 dnů. Hodnocení provádí sbor nezávislých expertů, složený z vrcholného řídicího managementu, z jehož iniciativy se aktuální problémy zadávají.

Aby závěry, vyvozované z významných zaměstnání s odbornou vojenskou problematikou, mohly být vhodnou půdou pro závažná opatření, musí být náležitě podklady vytvářeny na bázi nejnovějších vojenskoodborných poznatků. V tomto kontextu připomenu několik nezbytných aspektů. Jsou to zejména otázky nových technologií používání různých druhů vysoce přesných a účinných bojových prostředků, které svými parametry mění soudobé způsoby použití zbraní při ničení protivníka. To je důležité si uvědomit při tvorbě strategickooperačního modelu válečné hry a stylizování řídicích dokumentů.

Modelová situace (vycházející ze zadání), ztvárněná pro válečnou hru, **musí odpovídat systémovým změnám, k nimž v tomto směru dochází**. Zejména zmíněnému rychlému vývoji výzbroje a bojové techniky a vysoce účinným technologiím nasazení zbraní a sil. **V našem konkrétním případě válečné hry vychází načrtnutá strategickooperační situace v důsledku těchto zásadních změn z předpokladu, že způsob ničení protivníka není totožný s minulými zkušenostmi.**

S rychlým pokračováním vývoje vojenství je mnoho argumentů, které tuto hypotézu posilují. Připomenu pouze hlavní: **Několikanásobně se zvýšila účinnost zbraní. V krátkém čase lze odpálit větší počet vysoce přesných a účinných prostředků, které mohou zasahovat objekty na velkou vzdálenost. Doprava munice na cíl získala vícerozměrnost. Nasazení velkých uskupení vojsk již nezabezpečuje úspěch v příštím možném ozbrojeném konfliktu.**

Přesto po zkušenostech z války v Perském zálivu, ale i jinde, **je nutné stále doceňovat význam pozemních sil, které mají v ozbrojeném konfliktu trvalou nezastupitelnou úlohu. Pořád ještě má totiž platnost ono historické praxí potvrzené,**

moudré rčení „kam nevstoupí noha pěšáka, není možno vítězství dosíci“. To platilo v minulosti, **platí nyní**, a v budoucnu zřejmě ceněno bude i **přesto, že v důsledku velké ničivosti velmi přesných a účinných zbraní, je nutné na bojišti (válčišti) snižovat hustoty sil.**

Další výraznou změnou v ozbrojených konfliktech je **tok informací v obráceném poměru.** Důležitou změnou je též splývání rozdílu mezi válčištěm a zápolím atd.

Na těchto příkladech lze přesvědčivě dokázat, že přirozeným důsledkem vývoje vojenství, které v žádné ze svých součástí nezůstává stát na místě, budou důležité i **intenzivnější profesionální znalosti.** S tím pochopitelně souvisejí problémy vojenských odborných vědomostí. Zejména jde o jejich uplatnění při zabezpečení obrany země v podmínkách, kdy věda a technika stále zaznamenává rozvoj, který výrazně formuje politiku a ekonomiku a zvyšuje požadavky na zabezpečení obrany.

Jsou to všeobecně známé skutečnosti zpracované v dokumentárních materiálech vědeckých faktů a událostí historických i současných. Avšak i z historie je patrné, že se tato zjištění plně nedoceňovala. Aktuální jsou například v této souvislosti poznatky uvedené v knize **Říkali si vojevůdci**, z které krátce cituji: *„V této knize najdete osudy neúspěšných nebo málo úspěšných vojevůdců. Byli neúspěšní převážně proto, že se nechťeli podřídit historické situaci, neuznávali, že vojenství a hlavně válka závisí na politice, propadli zastaralým a ustrnulým doktrínám a nedokázali správně a pružně reagovat změnou strategie na stávající vývoj. Nedovedli pochopit logiku vyvíjejících se událostí a ani ti lepší z nich nemohli překonat svými osobními vlastnostmi a vzděláním záporné stránky ...“* (Miroslav Honzík: **Říkali si vojevůdci.** Fakta a svědectví. Praha 1984, s. 6 a 8).

Současnými vojenskopolitickými událostmi se tyto jevy ještě více dynamizují. **Nové poznatky vědy vytvářejí rozhodující předpoklady pro vývoj a formování koncepcí,** vyspělé technologie tyto poznatky vědy materializují do formy, která mj. uplatní vliv především na věcnou stránku ozbrojeného konfliktu. Vyvíjejí se různé druhy prostředků vedení ozbrojeného konfliktu, včetně již zmíněných technologií účinnějšího použití zbraní různého druhu. Využívají se přitom moderní informační technologie. Vojenští odborníci v Institutu pro národní strategická studia USA, jakož i v Pentagonu, ve středisku náčelníků štábů konstatovali, že kdo tyto tendence nepodchytí, stagnuje a nebude už rovnocenným partnerem.

Zdůraznili v této souvislosti domněnku, že kdo zůstane pozadu ve vývoji, nebude již schopen v praxi realizovat ani moderní metody přípravy, k nimž mj. v armádě USA přiřazují i válečné hry. Jejich uplatňování se však z perspektivního hlediska stává pravděpodobně nezbytností. To proto, že s jejich pomocí lze spolehlivě simulovat i ty nejsložitější systémové problémy. Zvládnutí těchto nových metod umožní kompatibilitu a interoperabilitu v hlavních oblastech vojenství s vyspělými armádami demokratických zemí. Je proto zřejmě mnoho důvodů k nezaostávání a intenzivnějšímu využívání těchto současných metod i v našich podmínkách.

V další části statě charakterizují přizpůsobenou variantu válečné hry s „volným průběhem“ podmínkám Armády ČR. Jde o popis simulace, kterou lze chápat jako způsob modelování systému s rozhodující podporou výpočetní techniky. Váha technických prostředků přitom není nadhodnocována na úkor tvůrčího subjektu.

Při válečné hře se uplatní především soutěživé konkurenční prostředí s rozhodujícím podílem volného střetu myšlenek. Využívá se přitom spojení simulace reality (imaginárního studijního modelu) s fiktivní (pomyslnou) situací v intencích teorie, která byla popsána v předcházející části.

Na okraj problému je třeba poznamenat, že uplatňované propočty v průběhu válečné hry „s volným průběhem“, nejsou zcela typickým modelováním operace. Je zřejmé, že ne všechny vlastní zbraně k boji s obrněnými prostředky, zejména tanky a bojovými vozidly pěchoty, bude možné využít k ničení obrněných cílů protivníka. Všechny prostředky k tomu nebudou mít ani ideální podmínky. Některé nebudou „plně“ využity podle koeficientu bojové efektivity, nebo nebudou moci uskutečnit manévry palbou a pohybem na směr útoku. Navíc také budou ztráty, které je třeba též uvažovat. Z toho je patrné, že ničení protivníka v obranné operaci není výsledkem aritmetiky, ale spíše účelovými propočty. Proto jde uvedenými kalkulacemi, které se realizují v rámci válečné hry, jenom o určitý návod, metodickou poslušnost k dopracování se věcných poznatků. Uvedené problémy jsou současně omezujícími podmínkami. Taktéž rozsah statě neumožňuje hlubší řešení detailů.

Pro válečnou hru jsem stanovil příkladně **téma**: „Základní zdůvodnění hlavních opatření, která vyplývají z komplexu úloh obrany státu, při odražení silného pozemního a vzdušného úderu protivníka v lokálním (regionálním) konfliktu. Přechod částí sil do obrany na státní hranici a současné ničení protivníka (stejnou intenzitou) v hloubce vlastního teritoria.“

Cílem válečné hry je objasnit některé problematické otázky ozbrojené obrany státu. V rámci kampaně zdůvodnit základní organizaci obrany k odražení agrese, zničení protivníka a obnovení celistvosti státu. Ukázat možné uplatnění studijního grafického modelu v praxi.

Řešené úkoly: Sestavení studijního grafického modelu obrany státu s uplatněním protivníka se srovnatelným bojovým potenciálem. Využívání základních tvůrčích postupů při zdůvodňování bojových možností vlastních sil a prostředků v porovnání s druhou stranou k posouzení opodstatnělosti úkolů obrany. Vyvození závěrů.

Ze scénáře vyplývá, že základní problém hry záleží na objasnění rozsahu možného ozbrojeného konfliktu - zda jsou vyčleněné bojeschopné síly armády připraveny samostatně čelit protivníku se srovnatelným bojovým potenciálem v lokálním konfliktu. Současně osvětlit problémy vedení účinné obranné bojové činnosti (po dobu nezbytnou), se silnějším protivníkem v případě regionálního (globálního) ozbrojeného konfliktu. V souhrnu scénář stanoví tyto dva hlavní aspekty:

Za prvé, zdůvodnit množství bojeschopných sil a prostředků, které musí být už v míru připraveny k odražení protivníka s porovnatelným bojovým potenciálem v lokálním (regionálním) konfliktu. **A za druhé,** jakou dobu jsou tyto síly schopny odolávat výrazně silnějšímu protivníkovi. Z toho vyvozované poznatky přináší poučení, jak usilovné a rychlé musí být snahy o zapojení obranného potenciálu státu do evropského bezpečnostního systému.

V duchu již známé teorie z první části článku vychází účastníci válečné hry z modifikovaného studijního grafického modelu, který v hlavních rysech odpovídá formou a obsahem dostatečně věrně skutečnosti - viz **schéma** (varianta). Grafikou zde vyjadřují tři hypoteticky pojaté subjekty "A", "B", "C" (imaginární státy). Státy s označením "B" a "C" představují variantu pro útok. Přitom stát "C" uvažují pouze v regionálním ozbrojeném konfliktu. Dále je zde domnělý bránící se stát "A", jehož úlohu si přisvojují účastníci zaměstnaní za vlastní. Součástí modelu je i **tabulka 1** s údaji celkového bojového potenciálu.

Studijní grafický model je základní, nutnou podmínkou konání válečné hry. Především je spojován s osvojováním si nových, podložených informací. Další aspekty válečné hry se opírají o tato východiska:

Protože pro cvičící neexistuje žádný konkrétní protivník, uvažují s hypotetickým státem "B". Ve variantě regionálního ozbrojeného konfliktu se k němu připojuje ještě imaginární stát "C". U každého z obou lze uvažovat s přibližně stejným vojenským potenciálem jako na straně "A".

Chybějící definici protivníka a strukturu jeho vojsk pro kalkulaci v rámci válečné hry nahrazují těmito průměrnými počty zbraní: v jednotypové výpočtové divizi 150 - 250 tanků, 300 - 400 OT/BVP, 100 - 120 dělostřeleckých hlavních nad 100 mm. Podle mínění odborníků na válečné hry v National Strategic Studies - Washington, D.C., lze nedostávající se definici protivníka nahradit různě. Jedna z četných variant nabízí například uplatnění budoucí, vlastní organizační struktury vojsk, s jejich vzdálenou perspektivou deseti i více let. Jsou ale i jiné možnosti.

Pravděpodobné operační směry, které by mohly být při napadení využity (operační prostory v hloubce), jsou vyznačeny čísly v kruhu, pro obě varianty.

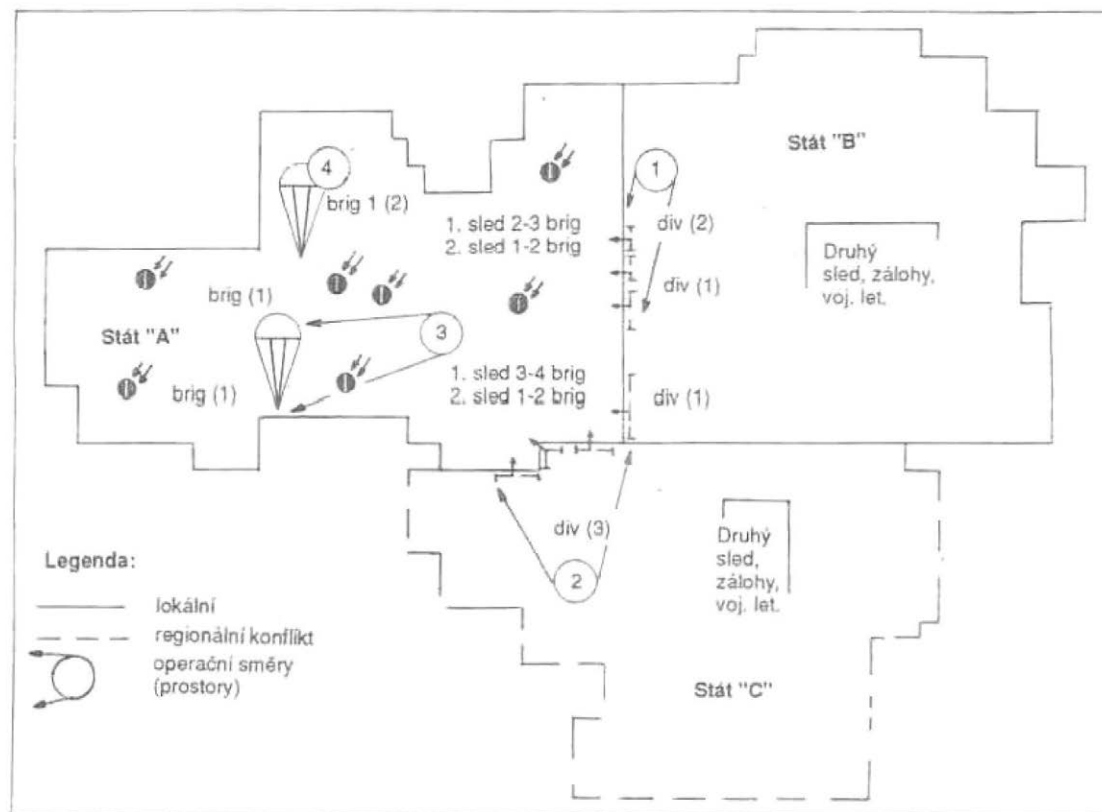
U dominanty "A" jsou pro vojska limitujícími počty osob a zbraní podle dohod KBSE (957 tanků, 1367 OT/BVP, 767 dělostřeleckých a minometných hlavních nad 100 mm, 230 bojových letadel, 50 bitevních vrtulníků).

Zabezpečení obrany teritoria předpokládá využití vojska územní obrany, stejně jako současně mobilizaci polního vojska. K posílení obrany na každém směru by bylo možné počítat s použitím 3 až 5 praporů vojska územní obrany.

V případě lokálního (regionálního) konfliktu, může být stát "A", reprezentovaný účastníky zaměstnaní, ohrožen z jakéhokoli směru, ale s velkou pravděpodobností ne současně ze všech. V případě globálního konfliktu, s přihlédnutím k podmínkám evropského kontinentu, je nutno brát v úvahu hlavní strategické směry stře-doevropského válčiště. Ve variantě pro válečnou hru jsou z geografického, geopolitického a geostrategického hlediska, hlavní strategické směry severně a jižně od území státu, do role kterého byli angažováni pracovníci řešitelských týmů. Zabezpečení křídel těchto strategických směrů je pravděpodobné.

Vycházejí-li aktéři válečné hry z uvedených počtů výzbroje a bojové techniky, potom logicky mohou uvažovat například (v mírové době) se 7 mechanizovanými brigádami, v každé přibližně 4000 osob, asi 60 tanků, 90 OT/BVP, 50 dělostřeleckých hlavních nad 100 mm s celkovým počtem 420 tanků, 630 OT/BVP, 336 dělostřeleckých hlavních nad 100 mm (orientační počty). Ze zbývajících počtů zbraní se může například vytvořit válečně dalších 8 brigád se stejným počtem osob, OT/BVP a dělostřeleckých hlavních s 30 tanky. Uvedené složení brigád slouží pro válečnou hru a nemusí být totožné s realitou.

STUDIJNÍ GRAFICKÝ MODEL (Varianta)

Schéma

Celkové bojové potenciály

Tabulka 1

Druh bojové činnosti	Bojový potenciál hlavních druhů zbraní	Kategorie zbraní
● Útok; ● Obrana; ● Trojnásobek bojového potenciálu při zaujaté obraně	3,3; 5,5; 15,9	protitankový kanon
	4,2; 8,7; 26,1	protitankový raketový komplet
	3,5; 2,8; 8,4,	obrněný transportér
	8,8; 10,5; 31,5	bojové vozidlo pěchoty
	13,5; 12,6; 37,8	tanky
	14,5; 10,8; 32,4	děla, raketomety
	20,7; 17,8; 53,4	bojová letadla
	7,9; 8,8; 26,4	protiletadlový raketový komplet
	1,8; 1,4; 4,2	protiletadlové dělostřelectvo

Poznámka: Bojové potenciály uvedené v tabulce jsou hodnoty platné pro operační propočty válečné hry.

S výchozími podklady pro válečnou hru se zájemci seznamují diferencovaně v konstituovaných pracovních skupinách. Jejich činnost je zpočátku spojena s analýzou možných variant zahájení agrese:

◆ K ozbrojenému konfliktu může dojít po období příprav, s cílem vytvořit silné úderné uskupení, zaujmout odpovídající operační sestavu a všestranně zabezpečit splnění cílů agrese. V tomto případě lze pro odrazení agrese a vedení obrany přijmout odpovídající protipatření a vybudovat do hloubky členěnou obranu.

◆ Další možný způsob ozbrojeného konfliktu může spočívat v pronikání ozbrojených jednotek a přerůstání ozbrojených střetů na státní hranici (ať již mají jakýkoliv důvod) v lokální válku. Obranná opatření v takovémto případě budou přijímána postupně a v závislosti na vývoji situace.

◆ Ozbrojený konflikt může být zahájen způsobem kombinované vzdušné a pozemní operace s cílem v krátkém čase, zasazením úderů ze vzduchu ovládnout určité prostory, a v případě malých států, zabránit jim v použití ozbrojených sil a vyřadit je z války dříve, než do ní mají možnost vstoupit. Takovýto způsob agrese si mohou dovolit jen státy nebo skupina států disponující odpovídajícími prostředky. Tato forma agrese umožňuje svým způsobem využít i prvku překvapení.

Ujasněním si a zhodnocením situace zahájení agrese se pracovní týmy dopracovávají prvních dílčích závěrů: Ve všech případech agrese má ze strategického hlediska rozhodující význam její počáteční fáze, neboť může rozhodujícím

způsobem ovlivnit výsledek celého konfliktu v krátkém čase. Samotný způsob zahájení agrese může být různý. Ale vždy bude protivník usilovat od počátku o zničení letectva a systému PVO zasazením úderů vlastním letectvem a o narušení systému velení, řízení a spojení. Nelze vyloučit ani použití zbraní hromadného ničení protivníkem.

Z hlediska zasažení státu "A" ze vzduchu jsou povolené počty letectva a PVO podle vídeňských dohod schopné vést bojovou činnost s uskupením vzdušných sil protivníka o síle do 200 - 300 bojových letounů existujících kategorií (typů) používaných v armádách evropských států. Ze strany imaginárního protivníka se předpokládají současné technologie zasažení vzdušného úderu.

Ze způsobů zahájení ozbrojeného konfliktu a charakteru jeho vedení, se zohledněním jednotlivých druhů bojových potenciálů (viz **tabulku 1**), se připravují příslušné propočty. K výpočtům se využívá běžné programové vybavení, připravené pro strategickooperační přípravu.

Vyvozují se bojové možnosti vlastních sil a prostředků, které se porovnávají s druhou stranou. V obranné operaci se zdůvodňuje celkové vynaložené úsilí k zničení uskupení protivníka na zemi i ve vzduchu, na jeho směr hlavního úderu a dalších směrech, na taktickou, operační i strategickou hloubku.

V rámci operačních směrů 1 a 3 (viz model), se uvažuje s obranou proti protivníkovi se srovnatelným vojenským potenciálem. Pro tento případ je zřejmě výhodnější organizace **přední obrany** s cílem zastavit protivníka, zničit ho a obnovit státní hranici. Způsob zničení protivníka v hloubce vlastního území se předpokládá v souladu se vzniklou situací.

Ve variantě proti výrazně silnějšímu protivníkovi (viz model - oper. směry 1 až 4), vyžaduje vedení obranné bojové činnosti pravděpodobně **prostorovou obranu**. Ta totiž vytváří nezbytné předpoklady k rozptýlení sil protivníka a podmínky k udržení důležitých prostorů v hloubce. Tím vzniká příznivější situace k nasazení spojenců.

Na výsledcích poměrů sil lze dokázat celkovou dobu nezbytně nutnou k vedení boje s porovnatelným i silnějším protivníkem. Reálné možnosti vlastních vojsk k odražení napadení mohou, s využitím exaktní metody, napomoci k objasnění potřeby sil a prostředků k plnění úkolu. Na druhé straně z toho vyplývají **požadavky na příslušné rezorty**, které zde mají rovněž vybrané zástupce. Přizvání pracovníci ústředních orgánů státní správy z toho vyvozují vlastní poznatky v oblasti obrany.

Bouřlivé polemiky a diskuse k objasňování problémů graduji. Z pracovních týmů se zkrátka stali během několika hodin velcí rivalové. S úspěchem se kloubí letité zkušenosti proti dravosti. Představu o tom nám nabízejí pohledy do možného průběhu válečné hry. Odděleně v týmech pokračují v operačních propočtech. Pro ilustraci uvedu alespoň některé z faktů a myšlenek, jež se z nich dají sledovat.

Uvážlivě umožňují posuzovat bojové možnosti obou (ve variantě tří) stran. Skupiny provádějí jejich kvantitativní a kvalitativní srovnávání a soustřeďují konkrétní údaje, které podrobují pečlivému rozboru. Na základě toho se kalkulují potřeby uplatnění sil a prostředků, při odražení napadení na směr hlavního úderu protivníka, na předním okraji, v hloubce vlastního území apod. Povšechné zhodnocení možností sil a prostředků vyčleněných pro obranu umožňuje vyvození souhrnných

závěrů, které se konfrontují a nakonec se přijímají souhlasná stanoviska (popřípadě je přijato více hledisek), která zaplňují bílá místa v připraveném scénáři. Z tabulky 2 je patrné, že k odražení agrese je nutné na vybraných operačních směrech (prostorech) zasadit uvedené počty brigád.

Tabulka 2

Operační směr (prostor) číslo	Zasazeno brigád		
	V 1. sledu	V 2. sledu	Celkem
1	2 až 3	1 až 2	3 až 5
2	3 až 4	1 až 2	4 až 6
3	2	-	2
4	1 až 2	-	1 až 2

Na základě širokých diskusí, polemik a pohovorů přicházejí pracovní týmy k dalším dílčím závěrům. Například k takovým, že počty stanovené KBSE (výsledky odzbrojovacích jednání - viz studijní model), postačují k odražení případné agrese vedené protivníkem s porovnatelným potenciálem. Avšak pouze za předpokladu, že vlastní síly budou schopny, organizované a včas zaujmout a vybudovat obranu. To vyžaduje mít:

- ▲ potřebnou naplněnost vojsk již v době míru,
- ▲ možnost rychlého manévru silami a prostředky na nejvíce ohrožené směry útoku protivníka,
- ▲ v případě vzniku lokálního (regionálního) konfliktu vytvořeny předpoklady pro mobilizační rozvinutí vojsk.

Polemikami se skupiny dopracovávají celkového shodného mínění v základní otázce. Spočívá v tom, že dispozičními mírovými silami armády (model) jsou vojska schopna odolávat silám protivníka pouze v lokálním ozbrojeném konfliktu. Vlastní síly a prostředky koncipované podle modelu, budou v rámci lokálního, regionálního konfliktu, schopny (mírovými silami) účinně vést obranu pouze na jednom až dvou operačních směrech, včetně eliminování části sil protivníka v hloubce vlastního území.

Při zapojení dalšího regionu (vzniku regionálního konfliktu) se patrně schopnost spolehlivě protivníka eliminovat, hned z počátku války, výrazně snižuje. Situace zřejmě vyžaduje včasné mobilizační rozvinutí sil a prostředků. A teprve až po zmobilizování bude možné vést účinnou obranu na dvou, maximálně třech operačních směrech (v operačních prostorech). To znamená, že už v případě regionálního konfliktu se mimo očekávání ukazuje, že by bylo **nanejvýš účelné usilovat o koaliční pojetí obrany.**

Na začátku článku jsem poznamenal, že zaměstnání tohoto typu jsou významná pro budoucnost. Myslím si, že s přibývajícemi poznatky z průběhu válečné hry, kde

jsou rozebírány nejsložitější problémy obrany, (spojené se způsoby ničení protivníka v podmínkách autonomního řešení obrany státu, včetně požadavků na organizační struktury vojsk, jejich logistického zabezpečení a další otázky), se po zásluze v široké diskusi dospívá k jejich docenění nejen vojenskými, ale i hospodářskými odborníky a politiky. Celkové závěry, k nimž se účastníci v průběhu válečné hry dopracovávali, jsou následující:

● **Výsledky pracovních jednání potvrzují správnost záměru vytvoření vojska rychlého nasazení a vojska územní obrany** v rámci pozemního vojska, která budou současně s odražením protivníka na státní hranici stejnou intenzitou ničit protivníka v hloubce vlastního území. Bude asi účelné, aby vojsko územní obrany, teritoriálně vázané na určité území, bylo částečně doplněno již v míru.

● Vedle vojska rychlého nasazení, a závěry válečné hry o tom svědčí, by i některé další **vybrané síly a prostředky vševojskových brigád zřejmě měly být na potřebných počtech již v míru, s moderní mobilní technikou a výzbrojí.** Tyto flexibilní a mobilní síly odrážejí agresi podle vývoje situace na nejvíce ohrožených směrech. Jejich nutnost též zvýrazňují budoucí úkoly související se zapojením Armády ČR do evropského bezpečnostního systému.

● Válečná hra umožnila odpovědět i na změnu související s vyšším počtem pravděpodobných operačních a taktických směrů (operačních prostorů v hloubce teritoria), v podmínkách autonomní obrany České republiky. V tomto směru se plně **potvrzují výhody zformování pozemního vojska do většího počtu menších taktických vševojskových svazků - brigád.** V předcházejících dílčích závěrech však válečná hra v tomto případě **upozorňuje na udržování příslušného množství sil v míru na odpovídajícím stupni bojové připravenosti, včetně pohotovostního systému PVO.** Vedle toho poroste význam organizovaného přechodu státu do branné pohotovosti a zabezpečení zmobilizování armády a hospodářské mobilizace.

● **Odborníci z civilního sektoru přizvaní k spolupráci, by jistě svými cennými radami přispěli ke zkvalitnění průběhu válečné hry** v objasňování dalších věcí, souvisejících s promítnutím vojenských odborných otázek do činnosti důležitých pro obranu země. Například to jsou problémy spojené s hospodářskou mobilizací, vytvářením nezbytných státních hmotných rezerv pro obranu v podmínkách tržního hospodářství. Novou dimenzi obsahuje logistika, zejména zásobování ozbrojených sil za branné pohotovosti státu, doplňování ztrát na technice, materiálu všeho druhu. V podmínkách demokratického státu je složitější získávání lidského potenciálu pro službu v armádě. V tomto směru je vítána systémová pomoc příslušných orgánů z legislativně právních oblastí apod.

Účelem pokusu o válečnou hru však nebylo předložit hotové závěry z různých oblastí obrany. Taktéž všechny problémy z okruhu zájmů strategie obrany státu nejsou vhodné k publikování. Na mnohé otázky si čtenář patrně zformuluje vlastní

odpověď. V článku šlo pouze o vyjádření možných přístupů používaných k řešení vojenských odborných i jiných opatření, která mají za cíl chránit proti jakémukoli ohrožení státu, narušení jeho celistvosti, svrchovanosti a zajištění spolehlivé bezpečnosti.

Podplukovník Ing. Vojtěch Němeček

K VYUŽITÍ ČESKOSLOVENSKÉHO STÁLÉHO OPEVNĚNÍ

V posledním období se zvyšuje zájem vojenských odborníků o řešení otázek souvisejících s hledáním možností využití čs. stálého opevnění z let 1935 až 1938. Tento zájem je pochopitelný, protože v důsledku změny vojenské doktríny a v důsledku snížení počtu útočných konvenčních zbraní je třeba hledat všechny způsoby posílení obranyschopnosti státu.

Náš stát vynaložil značné síly a prostředky k vybudování stálého opevnění a již samotná jeho existence nás za současné situace zavazuje k tomu, abychom možnosti jeho využití seriózně prověřili.

Na semináři k problematice ženíjního zabezpečení obrany ČSFR, s důrazem na možné využití stálého opevnění pro současnou koncepci obrany, 1. června 1992 v Brně, uvedl náčelník ženíjního vojska federálního ministerstva obrany při výčtu opatření přípravy státního území i následující: „Bojově zpohotovit stálá opevnění. Odkonzervovat a přezkontrolovat nepoškozené sruby a části tvrzí. Provést jednoduché úpravy k bojovému využití objektů. Civilními firmami provést složitější úpravy ke zpohotovení dříve poškozených nebo nedokončených objektů k vedení boje.“ Možné způsoby využití, které budou navrženy, bude třeba prověřit na základě komplexní analýzy. Ve svém článku jsem se pokusil o formulování některých otázek, které bude třeba v rámci řešeného problému zkoumat a to zejména z hlediska ženíjního zabezpečení.

VÝVOJ A KONCEPCE BUDOVÁNÍ STÁLÝCH OPEVNĚNÍ

Zkušenosti z první světové války ukázaly, že budování a bojové využití samostatných pevností je anachronismem. Z tohoto důvodu se zrodila nová koncepce, jejímž základem bylo budování opevněných linií (pásen), tvořených

pevnostními objekty a zátarasy všeho druhu, které měly zastavit postup protivníka a umožnit jeho palebné ničení, případně jej od agrese odradit.

Podle důležitosti ohroženého směru byla opevněná pásma tvořena několika liniemi do hloubky 20-30 km. Linie opevnění se svými křídly opírala o přírodní překážky.

V sovětské vojenské teorii byl opevněným rajonem (pásmem) nazýván „úsek terénu, který je vybaven systémem dlouhodobých, polních i jiných opevňovacích objektů, včetně nejrůznějších ženiijních zátarasů, připravený k dlouhodobé úporné obraně“ [1]. V souladu s touto koncepcí měly opevněné rajony, budované sovětskou armádou, hloubku 50 - 80 km. Jejich součástí bylo vždy předpolí s hloubkou 10 - 12 km. Opěrné body a uzly obrany byly začleněny v celé hloubce předpokládaného vybudování, přičemž obranu tvořila 3 - 4 postavení. Plánovalo se široké využití zátarasů všech druhů.

Podle německého generála M. Ludwiga je moderní pevností (30. léta 20. století) „řada objektů opevnění, členěných do šířky a do hloubky, dobře zastřešených, vybavených speciálními zbraněmi a bráněných zvláštními jednotkami“ [3].

V roce 1935 popisuje Francouz Montigny "region fortifiée" (opevněný prostor, kraj) jako oblast, která „musí být tak velká, aby ji nepřítel nemohl snadno obejít, a aby naopak boční nepřátelská palba nezabraňovala pohybu uvnitř opevněného kraje. Musí mít rozsáhlé silné boky opřené nejlépe o terénní překážky nebo opevnění značně členěná do hloubky“ [3]. Příkladem takového "opevněného kraje" se stala Maginotova linie a ta byla vzorem při budování československého stálého opevnění v letech 1935 až 1938.

U nás je stálé opevnění definováno plk. prof. Ing. Coufalem, CSc., následovně: „Opevnění stálé je budováno zpravidla v době míru na předpokládaných směrech ohrožení státu a na základě pravděpodobné činnosti vlastních vojsk. Základními materiály pro budování ochranných staveb je železobeton a pancíř.“

Stálá opevnění byla vždy budována na ochranu před momentálně silnějším protivníkem. Cílem bylo zastavení agresora, nebo získání času k zmobilizování dostatečně silné polní armády, která nasadí rozhodující vítězný úder, případně k vytvoření podmínek pro zásah spojenců. Vzhledem k vysokým nákladům, omezené průmyslové kapacitě státu a zpravidla nedostatku času, nebylo možné souběžně řešit velkorysé budování stálého opevnění a modernizaci pozemního vojska, letectva a systému protivzdušné obrany. Při trvajícím hrozbě agrese by nepochybně po dokončení výstavby opevnění následovala revize původně přijaté koncepce a byla by provedena rozsáhlá modernizace výzbroje a prostředků polní armády.

KONCEPCE BUDOVÁNÍ ČESKOSLOVENSKÉHO STÁLÉHO OPEVNĚNÍ

Podle československé obranné koncepce z počátku 30. let se pro případ válečného konfliktu počítalo s několika údery proti německému území, ke kterým by pod ochranou krycích vojsk vyrazila uskupení divizí manévrovací části armády. V této době tvořila ozbrojené síly Německa původní výmarská armáda s později vytvořenými formacemi SA a SS. Chybělo dělostřelectvo, tanky, letectvo, válečné loďstvo. Této vojenské síle byla na svou dobu silná československá armáda

schopna účinně čelit. Zprávy, které po roce 1935 získávala československá zpravodajská služba, svědčily o růstu nacistického wehrmachtu a o tom, že poměr sil se stále více mění v náš neprospěch. Novou strategickou koncepcí se proto stalo vedení strategické obrany. V nástupových plánech čs. armády se v roce 1937 objevuje: „Jest přijatý a schválený odpovědnými činiteli naší branné moci názor, že naším úkolem v koalici jest vydržet co nejdéle na našem území, alespoň do účinného zásahu spojenců, a uchovati armádu až do konce války“ [3].

Vedení strategické obrany se opíralo o využití stálého opevnění, s jehož výstavbou bylo započato v roce 1935. Opevnění bylo budováno s těmito cíli [3]:

1. Demonstrovat odhodlání Československa bránit se v případě ozbrojeného napadení a odradit potencionálního protivníka od agrese.

2. Umožnit vedení strategické obrany, která v případě průlomu opevněného obranného pásma předpokládala ústup na vltavské pásmo - tzv. pražskou čáru, pak na Českomoravskou vysočinu, dále až na řeku Moravu a v nejhorším případě k moravsko-slovenským horám, k Beskydům a Bílým Karpátům.

3. Znemožnit protivníkovi přeseknutí území republiky proniknutím na ostravském a brněnském směru.

4. Získat čas ke zmobilizování armády.

5. Získat čas pro spojence, k jejich přesunu a zahájení aktivní bojové činnosti.

6. Chránit nejcitlivější směry možných vpádů, překrýt a uzavřít vhodné prostory našeho pohraničí.

7. Chránit průmyslové oblasti, hlavní město a důležité komunikace a správní střediska v pohraničí.

8. Zabránit pronikání motomechanických jednotek podporovaných vzdušnými silami.

9. Palbou ničit silná vojska protivníka při nasazení minima vlastních sil a vytvořit si na samém počátku války příznivější poměr sil v boji s daleko početnějším protivníkem.

10. Zajistit celistvost a bojeschopnost čs. armády a co největší volný prostor pro manévr armád.

Uvedené cíle vlastně odrážejí úkoly strategické obrany. Je důležité poznamenat, že potenciální protivník - fašistické Německo - byl znám a bylo proto možné vyhodnotit nejpravděpodobnější směry ohrožení. Vedle Německa bylo třeba počítat i s možnou agresí Maďarska a nevypočitatelností Polska.

Aby budované stálé opevnění zabezpečovalo splnění úkolů strategické obrany, bylo třeba vyprojektovat takové opevňovací objekty, které budou mít potřebné vlastnosti z hlediska technického i taktického a opevnění jako celek i z hlediska operačního a strategického. S tím souvisel i vývoj nových, zejména protitankových zbraní.

JAK ZHODNOTIT VYUŽITELNOST STÁLÉHO OPEVNĚNÍ?

Řešíme-li otázku využitelnosti stálého opevnění v současných podmínkách, bude jistě užitečné **specifikovat vlastnosti opevňovacích objektů stálého opevnění a opevnění jako celku v jeho současném stavu a posoudit, zda je jejich kvalita postačující pro současné podmínky** s ohledem na cíle a úkoly obrany.

Opevnění musí mít takové vlastnosti, které mu umožní plnit jeho funkce. Nejdůležitější funkcí je **ochrana** proti palbě protivníka, další je funkce **postavení vojsk** a nakonec funkce **překážky**. To platí jak pro opevnění polní, tak i pro opevnění stálé.

Jestliže u polního opevnění můžeme jednoznačně určit, že např. zákop s vybudovanými palebnými objekty je tím typem objektu, který zabezpečuje funkci postavení, a pohotovostní úkryt je objektem k zabezpečení funkce ochrany (v obou případech jde o ochrannou stavbu), u stálého opevnění musí naplnění obou těchto funkcí zabezpečit jeden objekt (např. srub těžkého opevnění). To platí vždy, když obrana je vedena jen z objektů stálého opevnění.

Poznámka: Z technického hlediska toto sjednocení funkcí znamená, že zvýšením odolnosti těch typů objektů, které slouží jako postavení vojsk, se snižuje potřeba ryze ochranných objektů.

V případě, že opevnění bude zahrnovat polní i stálé ochranné stavby, převáží u jednotlivého objektu naplnění té funkce, která bude potřebnější v důsledku způsobu jeho využití. V závislosti na tom je třeba **korigovat vlastnosti objektů**.

Protože určitým standardem v současné době je využívání objektů polního opevňování, je třeba k zhodnocení vlastností, a tedy i využitelnosti stálého opevnění, použít **kritéria (požadavky), podle kterých hodnotíme objekty polního opevňování**.

Levykin ve své práci [1] uvádí tyto požadavky na polní opevňovací stavby:

1. Musí zabezpečovat efektivní využití zbraní, které jsou v nich umístěny a dobrou ochranu osádky.
2. Stanovené ochranné vlastnosti musí vycházet z účinků pravděpodobných prostředků ničení protivníka způsobů jejich použití.
3. Objekty se musí nacházet bezprostředně v bojové sestavě jednotek.
4. Objekty musí být dostatečně jednoduché a jejich zřízení málo pracné, aby mohly být vybudované samotnými vojsky v krátkém čase s ohledem na bojovou situaci.
5. Objekty musí umožňovat široké použití prostředků mechanizace k jejich vybudování.
6. Jednotky musí mít nezbytné technické prostředky ke stavbě objektů.
7. Vojska všech druhů vojsk musí být vycvičeni k samostatnému opevňovacímu budování svých pozicí a prostorů rozmístění.

Je jasné, že všechna uvedená kritéria nemohou být použita a musí být proto doplněna **kritérii hodnocení** některých vlastností, jako jsou například **ochranné vlastnosti**.

V práci V. Lipenského [2] jsou uvedena tato:

1. Odolnost a optimální doba využívání.
2. Časové a materiální podmínky budování.
3. Vliv bojové činnosti protivníka na technologii a organizaci práce.
4. Význam stavby z hlediska taktického, operačního, případně strategického.
5. Doba a místo budování.

Další **zhodnocení** můžeme udělat z **hlediska takticko-technického**, které je zpravidla prováděno podle následujících kritérií [2]:

1. Charakter poskytované ochrany.
2. Účel využití.
3. Kapacity možného obsazení živou silou nebo obložené plochy pro umístování zařízení nebo materiálu.
4. Dispoziční uspořádání, které vyplývá z technologie využití ochranné stavby.
5. Použití stavebního materiálu.

Celkové zhodnocení, provedené podle uvedených (případně dalších) kritérií, by nám mělo dát jasnou odpověď na otázku, **jakým způsobem může být stálé opevnění v současné době využíváno.**

MOŽNÉ ZPŮSOBY VYUŽITÍ STÁLÉHO OPEVNĚNÍ

Při hledání možností využití československého stálého opevnění, v podmínkách soudobého boje, není možné považovat jeho existenci a snahu o jeho využití za základ obranné koncepce. Jeho využití musí být podřízeno v současné době platným zásadám vedení boje.

Chápeme-li stálé opevnění jako určitý vymezený prostor s vybudovanými ochrannými objekty, se systémem paleb a ženíjních zátarasů, bráněný speciálními jednotkami i polním vojskem - s konkrétním bojovým úkolem - musíme při posuzování jeho možného využití brát v úvahu i historické podmínky, za kterých bylo budováno. Protože se nacházíme historicky a vývojově v jiné době, v době možného použití raketojaderných zbraní a v době existence konvenčních zbraní s nesrovnatelně vyšší účinností, dosahem a přesností, než tomu bylo v období druhé světové války, je třeba zvážit, zda je vhodné hovořit o využití celých úseků stálého opevnění, nebo jestli problém nepostavit jako otázku využitelnosti jednotlivých objektů stálého opevnění.

Jestliže souhlasíme s tím, že místo pro činnost vojsk určují operační umění a taktika, a úkolem opevňování je přizpůsobit toto místo k nejvhodnější činnosti vojsk, pak úseky stálého opevnění nebudou této podmínce z velké části vyhovovat, protože bojová sestava podle současných zásad má jiné parametry.

Opevňovací objekty musí splňovat tři základní požadavky [1]:

1. Odpovídající kvalita objektu.
2. Pohotovost objektu v požadovaném čase.
3. Umístění objektu na požadovaném místě.

Nemůžeme vyloučit možnost, že z úseku stálého opevnění alespoň některé objekty stálého opevnění budou tyto požadavky v bojové sestavě jednotek splňo-

vat. Ryze technickou otázkou je, zda v současném stavu, nebo po provedení stavebních či jiných úprav. Proto je asi přesnější hovořit o využití jednotlivých objektů stálého opevnění v bojové sestavě jednotek v obraně, a ne o využití úseků stálého opevnění.

Začlenění objektů stálého opevnění do komplexu ochranných staveb, může mít na základě rozhodnutí velitele tyto modelové podoby:

1. Komplex ochranných staveb bude vybudován v plném rozsahu (jak jej známe doposud) a objekty stálého opevnění budou sloužit k jeho doplnění s cílem zvýšit odolnost obrany, zvýšit počet objektů k ochraně živé síly a bojových prostředků, zvýšit počet palebných objektů k zabezpečení manévru palbou, případně k zmnožení cílů.

2. Objekty stálého opevnění nahradí některé palebné objekty a některé objekty k ukrytí živé síly a bojových prostředků (palebné okopy, úkryty jednoduchého typu, obvažistě apod.), s cílem snížit objem prací při budování komplexu ochranných staveb a tím zkrátit čas budování obrany a snížit objem zemních prací.

3. Objekty stálého opevnění nahradí všechny objekty komplexu ochranných staveb, kromě okopů a krytů pro některé bojové prostředky, s cílem zabezpečit ochranu živé síly a vedení palby při nedostatku času, případně z jiných důvodů (například při odchodu jednotek).

Nevyřešeným problémem zůstává, **které polní ochranné stavby daného komplexu lze plnohodnotně nahradit objekty stálého opevnění.** Kritériem nám může být stupeň přímé ochrany a třída vybavení objektu, jak jsou definovány ve služebním předpisu Žen-2-1/1. Toto zjednodušení sice nerespektuje rozdíl v konstrukci těchto staveb, ale umožňuje nám stanovit, že například: každý objekt stálého lehkého opevnění vz. 37 může nahradit nakryté ochranné stavby (okopy, kryty, zákopy) a úkryty jednoduchého typu (pohotovostní). Protože známe objem zemních prací, rozsah ostatních prací, možnosti jednotek a výkonové normy, jsme schopni stanovit, sníží-li se objem prací při budování obrany, zda a jakou to představuje úsporu času.

Na tento problém se však musíme podívat ještě z jiného pohledu. Bude čas získaný snížením rozsahu budování ochranných staveb roven času, o který se zkrátí čas potřebný k vybudování obrany? Asi ne. Určité množství sil, prostředků, a tedy i času bude muset být věnováno zpohotovnění objektů stálého opevnění, možným stavebním a jiným úpravám vlastního objektu a úpravě okolního terénu podle zvoleného způsobu využití. Nezanedbatelný bude i čas potřebný ke zřízení záta-rasů k ochraně vlastního objektu. Za těchto podmínek můžeme tedy jen těžko s výrazným zkrácením času na vybudování obrany počítat. Navíc by jednotky musely být připraveny k provádění atypických prací, ke kterým nejsou vycvičeny ani vybaveny. Možným řešením tohoto problému je **příprava těchto objektů pro jejich využití již v době míru,** v rámci přípravy státního území. Po 2. sv. válce byla v rámci zvláštních prací prováděna údržba částí objektů stálého opevnění a na tehdy aktuálních směrech byly budovány další objekty polní obrany. U některých objektů lehkého opevnění vz. 37 byly provedeny úpravy, které měly za cíl zvýšit stupeň poskytované přímé ochrany jejich vybavením prostředky pro kolektivní

protichemickou ochranu. Tyto objekty se bohužel nacházejí na těch operačních a taktických směrech, které jsou v současnosti nejméně aktuální.

V souvislosti s možným využitím objektů stálého opevnění naznačenými způsoby lze předpokládat, že jednotky budou muset realizovat některá nová opatření při budování obrany a že dojde ke změně charakteru některých opatření ženiijního zabezpečení.

Tuto hypotézu bude také třeba prověřit.

Algoritmus komplexního řešení problémů souvisejících s využitím stálého opevnění v souladu s přijatými zásadami vedení boje byl navržen plk. prof. Ing. Coufalem, CSc. [4]. Jde o krok, který je jedním z nezbytných předpokladů k tomu, aby mohla být vlastní řešitelská práce specialistů příslušných vědních oborů zahájena.

Na základě uvedeného lze shrnout problémy, které je třeba řešit s rozhodujícím podílem odborníků ženiijního vojska:

1. Specifikovat vlastnosti objektů stálého opevnění jako celku a v jeho současném stavu a posoudit, zda je jejich kvalita postačující k naplnění cílů obrany v současných podmínkách. K posouzení vlastností použít kritérií, podle kterých uskutečňujeme hodnocení polních opevňovacích objektů.

2. V rámci přípravy státního území provádět údržbu objektů stálého opevnění a zabezpečit tak zachování jeho vlastností, případně jejich korekci.

3. Nečekat na definitivní vyřešení problému bojového využití stálého opevnění (objektů stálého opevnění) a s využitím modelů řešit problém, které polní ochranné stavby v obranných postaveních lze nahradit objekty stálého opevnění.

4. Zjistit, jestli využití stálého opevnění podle modelových situací přinese snížení rozsahu prací při budování obrany, zda a jakou to bude představovat úsporu času, sil a prostředků.

5. Zkoumat, zda bude třeba realizovat některá nová opatření při budování obrany s využitím objektů stálého opevnění a nedojde-li ke změně charakteru některých opatření ženiijního zabezpečení.

6. Definovat další problémy, které je třeba v souvislosti s využitím stálého opevnění řešit.

Literatura:

- [1] Levykin, V. I.: Fortifikacia: prošloje i sovremennost'. Vojenizdat, Moskva 1987.
- [2] Lipenský, V.: Polní opevňování. (Skripta.) VA Brno, 1989.
- [3] Holub, O.: Zrazené pevnosti. 1. vydání, Naše vojsko, Praha 1982.
- [4] Coufal, J.: Filozofie opevňování. (Vysokoškolská učebnice.) VA Brno, 1993.

Plukovník MUDr. Jozef Z á k o p ě a n , CSc.
(Vojenská akademie, Brno)

ZDRAVOTNICKÁ SLUŽBA K PROFESIONALIZACI AČR

Jedním z důležitých rysů soudobého vojenství je tendence k úplné profesionalizaci armád. Zesiluje se trend budovat početně slabší, moderní technikou plně vyzbrojené profesionální armády.

V tomto procesu a formování profilu vojáka - profesionála se vychází z řady předpokladů, že bude:

- dosahováno vyššího stupně odborných vojenských znalostí a dovedností,
- vytvořena vyšší schopnost plnit úkoly při respektování etických norem,
- vytvářen pocit stavovské sounáležitosti a adekvátní úroveň hodnotové orientace,
- zabezpečen odpovídající status vojenského povolání.

Pod tlakem civilizačních proměn (společenskopolitických, ekonomických, vědeckotechnických apod.) se zvyšují normativní požadavky na vzdělanostní, charakterovou, psychickou a fyzickou připravenost všech vojáků. Tyto požadavky jsou mnohostranné a náročné. Američtí sociologové (např. M. Janowitz) již v 60. letech konstatovali, že **budoucnost vojenského povolání spočívá v rovnováze mezi organizační stabilitou a schopností přizpůsobit se rychlým technickým a politickým změnám.**

Příslušníci zdravotnické služby AČR se v současné době zamýšlejí nad tím, jak zkvalitnit preventivní péči o svěřené příslušníky armády, a to jak po stránce léčebné, tak i v organizaci a taktice hlavně vojskové zdravotnické služby.

Je nutné reagovat na změny probíhající v naší armádě v souladu s novou vojenskou obrannou doktrínou, ale také na změny ve veřejném zdravotnictví. Z pohledu vojskové zdravotnické služby chtěl upozornit na tři oblasti:

- personální,
- posudkovou,
- vojenského zdravotnického školství.

1. V personální oblasti se prohlubují některé negativní jevy. Skoro čtvrtina všech absolventů Vojenské lékařské akademie odchází v prvních letech vojenské

služby do civilu, kde získávají výhodnější místa, mohou lépe realizovat své nadání, schopnosti a kvalifikaci.

Podrobný rozbor odchodovosti vojenských lékařů nebudu předkládat, ale chtěl bych jen upozornit na některé opakovaně poukazované nedostatky:

- nedostatečná vybavenost ošetřoven,
- nedostatečný počet nebo absence erudovaného středně zdravotnického personálu,
- velká administrativní náročnost,
- zatížení nadbytečnými úkoly,
- rezignace a skepse z neuspokojivé odborné realizace.

Nejsložitější problematika je na úseku prvního kontaktu. Deklarovaná přednost primární péče nevedla ke skutečnému zvýšení jejího významu a kvality. Dondávna neměl vojenský lékař právo rozhodovat s konečnou platností o pracovní neschopnosti, o rozsahu a délce úlev vojáka od vojenského výcviku a zaměstnání. Naopak byl nucen absolvovat činnosti, které s jeho profesí neměly nic společného a dostával se do rozporu se svým svědomím.

- Dále je nezbytné posílit vojenské zdravotnické služby o středně zdravotnický personál, tj. zdravotní sestry, které splňují kvalifikaci. V tabulkách mírových počtů by se měla odrazit skutečnost běžná ve veřejném zdravotnictví, že na jednoho lékaře je plánována jedna zdravotní sestra. Přispělo by to nejen ke stabilizaci vojenských lékařů, ale hlavně v kvalitnější poskytované zdravotní péči.

- Absolventi střední zdravotní školy zakončené maturitou, tj. zdravotníci - vojáci z povolání, by měli být využíváni hlavně v oblasti materiálně technické základny, ovšem za předpokladu spravedlivého a odpovídajícího hodnotního a finančního ohodnocení.

- Nižší zdravotničtí pracovníci - adto této kategorie by měli být zařazeni vojáci, kteří absolvovali krátkodobé kurzy (např. ošetrovatelské péče) - zdravotní instruktoři, sběrači raněných, by se potom stali vydatnými pomocníky vojenských lékařů hlavně v oblasti pomocných prací.

2. V posudkové činnosti je zapotřebí položit důraz na posuzování zdravotní způsobilosti či nezpůsobilosti k výkonu vojenské služby jako základního podkladu pro zákonná rozhodnutí, zda je občan povinen vykonat vojenskou činnou službu, nebo bude této zproštěn v úzké součinnosti s veřejným zdravotnictvím.

Služba v armádě klade speciální požadavky na zdravotní stav mladé populace. Tyto nároky planou ze způsobu života, nutné organizovanosti a kázně, speciálních požadavků výcviku a zvláštních pracovních rizik. I když by bylo ideální přijímat ke službě v ozbrojených silách jen zcela zdravé a fyzicky vyspělé, zdravotní stav populace nutí k odvádění osoby i s různými vadami a chorobami.

Pro potřebu ozbrojených sil bude nutné:

- zjistit skutečný tělesný a duševní stav posuzovaného občana a rozhodnout v odvodním nebo přezkumném řízení o jeho povinnosti k vojenské službě,
- vyjádřit zdravotní klasifikaci, tělesnou a duševní způsobilost, nebo nezpůsobilost,

- zjistit zvláštní osobní schopnosti, vlastnosti a stanovit nejvhodnější upotřebitelnost vojáka k výkonu vojenské služby v určité funkci,
- zjistit z lékařského hlediska skutečnosti, které vyžadují vhodnou úpravu pracovního režimu vojenského zaměstnání či výcviku tak, aby nedocházelo ke zhoršení zdravotního stavu.

3. Vojenské zdravotnické školství by mělo být vysoce účelové, moderní a účinné, tj. mělo by vojenského lékaře, zdravotníka důkladně naučit tomu, co bude k výkonu funkce potřebovat. Profesionální armáda bude vyžadovat, aby každý zdravotnický pracovník získal co nejvíce vědomostí z praxe, osobním studiem a informacemi z průběhu služby. Proto se jeví nutné výukový proces zaměřovat na zvládnutí provozu a činnosti především vojskové zdravotnické služby tak, aby studenti byli schopni rychle a samostatně zvládnout činnost na stupni útvar. Bylo by vhodné, kdyby tuto konkrétní znalost získali ještě v průběhu studia formou cílených a kvalifikovaných praxí. Obsah přípravy by měl podněcovat tvořivost a samostatnost v myšlení s cílem schopnosti zpracování informací, pochopit problém, vybrat správné řešení, rozeznat možnosti a posílit lidský potenciál. Musíme také zkvalitnit a realizovat postgraduální studium, které umožní v rámci celoživotní přípravy zdravotnických pracovníků stálé doplňování vzdělání na základě nejnovějších poznatků světové vědy.

Proto je nezbytné:

- analyzovat a vypracovat účinný systém vojenského zdravotnického školství, funkčně propojený s civilním,
- analyzovat současný systém celoživotního vzdělávání zdravotních pracovníků a zabezpečit podmínky pro jeho zkvalitnění,
- využívat všech metod moderního zabezpečování zdravotních pracovníků ke stabilizaci personálu, hlavně ve vojenské zdravotnické službě,
- vytvořit podmínky pro podstatné zvýšení kvality náboru, nejen lékařů do profesionální armády, ale také středně zdravotnického personálu.

Vojenské zdravotnické školství musíme chápat jako mobilizující zdroj pro doplňování zdravotnické služby AČR. K odbornému pojetí studia se musí nutně přičlenit pojetí funkční a účelové. Cílem studia by mělo být připravit zdravotního pracovníka pro výkon funkce ve vojskové zdravotnické službě.

Postupný přechod na profesionální armádu přinese některé kvalitativně nové problémy, které v AČR nebyly dosud nikdy řešeny. Předpokladem jejich úspěšného zvládnutí je především podrobná analýza potřeb zdravotnického zabezpečení, zdrojů jejich pokrytí a společenských podmínek, to znamená postupné ověřování životaschopnosti a účinnosti zdravotnické služby na všech stupních.

POČÍTAČOVÉ MODELY V KOMUNIKAČNÍCH SYSTÉMECH

V armádě, stejně jako v civilním životě, se často setkáváme s jevy, které mají charakter hromadné obsluhy. Jde o operace zaměřené na uspokojování určitých požadavků stejného, nebo podobného typu. Systémy, které obsluhu požadavků zajišťují, nazýváme systémy hromadné obsluhy. Každý z nich je složen z jednoho nebo několika obslužných kanálů.

Příkladem systému hromadné obsluhy ve vojenských komunikacích je telefonní nebo rádiová síť, kde pod pojmem požadavky rozumíme jednotlivé účastníky této sítě a kde jako obslužné kanály jsou konkrétní telefonní linky (nebo rádiové kanály). Systémem hromadné obsluhy může být také samotná telefonní (nebo dálkopisná) ústředna jakéhokoli typu. Dnes již klasickou oblastí použití modelů hromadné obsluhy je ošetřování a oprava techniky, se kterou se ve vojenských komunikacích počítá také v polních podmínkách. Mnohé aplikace nalezneme při přepravě vojenské techniky a materiálu. Důležitou oblastí použití modelů hromadné obsluhy je například navrhování počítačových sítí.

Často stojíme před problémem, jak činnost takových systémů analyzovat s cílem zlepšit jejich parametry. K tomu lze s výhodou použít modelování na počítači, které se v porovnání s jinými způsoby řešení vyznačuje vysokou rychlostí, snadnou změnou vstupních dat a především nižšími náklady.

Většina systémů hromadné obsluhy má stochastický charakter. Jejich modelování se zakládá na využití počtu pravděpodobností. Proto je další část příspěvku věnována problematice tvorby modelu a dostupným simulačním jazykům, vhodným pro aplikace ve vojenských komunikacích i v jiných oblastech naší armády.

PŘEDPOKLADY PRO MODELOVÁNÍ

Tvorba simulačního modelu vyžaduje určité znalosti a zkušenosti řešitele. Ten musí být podrobně seznámen s modelovaným systémem, musí znát základní principy modelování a musí umět převést model do podoby počítačového programu. Při jeho tvorbě je důležitou otázkou volba programovacího jazyka. Pro diskrétní simulace existují tzv. simulační jazyky, které sestavení těchto programů podstatně usnadňují. Za jazyky s největšími možnostmi jsou považovány Simscript II.5, Simula a GPSS. Každý z nich má své výhody a nevýhody. Jazyk Simscript II.5 přitom patří k nejuniverzálnějším, protože svými vlastnostmi a možnostmi patří jak mezi

obecné, tak mezi simulační jazyky. Je vhodný pro programování komplexních simulačních modelů. Jeho grafický podsystém Simgraphics umožňuje zobrazit výsledky simulace pomocí různých typů grafů a provádět i animaci systému. Jedna z možných aplikací tohoto jazyka ve vojenských komunikacích bude popsána v další části příspěvku.

MODELOVÁNÍ OPRAV VOJENSKÉ KOMUNIKAČNÍ TECHNIKY

Příkladem systému hromadné obsluhy může být oprava vojenské komunikační techniky. Předpokládejme, že je složena ze čtyř pracovišť, nichž každé je specializováno na jistý typ techniky. Pojmenujme obecně tyto typy jako malá, střední, velká a jiná komunikační technika. Struktura opravy je velmi jednoduchá. Můžeme ji stručně popsat takto. Zdrojem požadavků jsou útvary, u kterých se vojenská komunikační technika nalézá. Pokud tato technika potřebuje ošetření nebo opravu, vzniká požadavek na obsluhu. Pracoviště, na nichž se oprava provádí, jsou obslužnými kanály. Před každým z nich se zpravidla bude tvořit fronta, protože v době příchodu požadavku do systému může být příslušný kanál obsazen. Systém můžeme v Kendallově symbolice označit jako $M/M/4$, což znamená, že rozložení intervalů mezi vstupy požadavků je exponenciální, stejně jako rozložení doby obsluhy v kanálech, a že systém má čtyři paralelně řazené kanály. Každý obslužný kanál má však jiné parametry, tedy jiné střední doby obsluhy, protože opravuje pouze svůj typ techniky. Cílem simulace je získat nejdůležitější parametry systému, mezi které patří údaje o frontách, využití kanálů, doby pobytu požadavků v systému, jakož i počet obsloužených požadavků ve sledovaném časovém intervalu. Uvedené parametry umožňují analyzovat činnost systému jako celku i činnost jeho dílčích částí. Simulační model byl sestaven v jazyce Simscript II.5. Simulace byla provedena pro tyto vstupní údaje: Střední doba mezi vstupy požadavků do systému byla zvolena na 15 časových jednotek. Střední doby obsluhy v kanálech 1 až 4 byly stanoveny na 20, 25, 30 a 20 časových jednotek. Percentuální zastoupení každého typu techniky ve vstupním toku bylo 25 %. Doba simulace byla zvolena na 2440 časových jednotek a jako časová jednotka byla použita jedna minuta.

VYHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ

Počty opravené techniky ukazuje **tabulka 1**, využití obslužných kanálů a základní údaje o frontách jsou v **tabulce 2**. Histogram doby pobytu v systému je v **tabulce 3**.

Tabulka 1

Typ techniky	Opraveno kusů
malá	32
střední	52
velká	43
jiná	44
celkem	171

Tabulka 2

Kanál pro opravu	Využití [%]	Prům. délka fronty	Max. délka fronty
malé techniky	18	0.02	1
střední techniky	53	0.42	4
velké techniky	60	0.45	5
jiné techniky	35	0.42	5

Tabulka 3

Čas. interval [min.]	Počet [kusů]	Počet [%]	Suma [%]
0 < T < 20	73	42.7	42.7
20 < T < 40	29	17	59.6
40 < T < 60	26	15.2	74.9
60 < T < 80	9	5.3	80.1
80 < T < 100	17	9.9	90.1
100 < T < 120	6	3.5	93.6
120 < T < 140	4	2.3	95.9
140 < T < 160	2	1.2	97.1
160 < T < 180	2	1.2	98.2
180 < T < 200	2	1.2	99.4
200 < T < 220	1	0.6	100

Průměrná doba čekání požadavku ve frontě je 18,96 minuty, průměrná doba pobytu požadavku v systému je 42,93 minuty.

Z údajů o frontách a kanálech je patrné, že systém je dimenzován na mnohem větší zatížení. Průměrné a maximální délky front jsou malé, právě tak nízké je využití kanálů. Histogram ukazuje, že téměř 75 % požadavků se v systému nezdrželo déle než 60 min. Je zřejmé, že při takto zvolených dobách obsluhy je systém schopen zajistit mnohem více oprav.

Vlastnosti systému můžeme zkoumat pomocí dalších experimentů: jedním z nich je postupné zkracování střední doby mezi příchody požadavků t_{sl} z 15 minut až na 7. Omezíme-li se na sledování tří parametrů, využití v kanálech, délku fronty a počet opravené techniky, následujících pět simulačních běhů dává výsledky podle tabulky 4.

Tabulka 4

Vstř	Využití v kanálech (%)				Prům. délka fronty (ke)				Počet oprav
	1	2	3	4	1	2	3	4	
15	18	53	60	35	0.02	0.42	0.45	0.04	171
13	22	63	49	53	0.02	0.61	0.61	1.11	200
11	28	64	83	50	0.11	1.14	1.46	0.64	235
9	58	73	91	66	0.83	1.07	4.64	1.27	284
7	62	99	99	77	1.93	3.95	6.33	2.58	360

V modelu můžeme snadno měnit další parametry, jako střední dobu obsluhy v kanálech, počty obslužných kanálů a s malými úpravami programu i strukturu systému. Změnou těchto parametrů můžeme postupně celý systém optimalizovat podle některého předem zvoleného kritéria.

Uvedený příklad nepředstavuje žádné konkrétní zařízení, rovněž vstupní údaje byly zvoleny zcela libovolně. S minimálními úpravami by však mohl být využit pro simulaci reálného systému. Zkušenosti z práce na několika modelech a získané výsledky ukazují, že simulace mohou nalézt uplatnění nejen v oblasti vojenských komunikačních systémů, ale i v celé řadě odborností naší armády. Využití simulačního jazyka Simscript II.5 tomu může velmi účinně pomoci.

Literatura:

- Hušek, R.- Lauber, J.: Simulační modely. SNTL/ALFA, Praha, 1987.
- Kindler, E.: Simulační programovací jazyky. SNTL, Praha, 1980.
- Russell, E. C.: Simscript II.5 - Programming Language, CACI, 1992.
- Russell, E. C.: Simscript II.5 - Building Simulation Models. CACI, 1992.

MOŽNOSTI VYUŽITÍ VOJENSKÝCH GEOINFORMAČNÍCH SYSTÉMŮ V CIVILNÍCH INSTITUCÍCH

FUNKCE GEOINFORMAČNÍCH SYSTÉMŮ

Soudobé moderní zbraňové systémy se již neobejdou bez digitálních informací o terénu, stejně jako se bez nich v nejbližší budoucnosti neobejdou řídicí složky armády na všech vyšších stupních velení (armádní sbor, brigáda, pluk) a ve vzdálenější budoucnosti ani nižších řídicích úrovních velení. Digitální informace o terénu jsou ukládány na počítačových médiích a spolu s moduly, které umožňují efektivní práci s nimi, tvoří tzv. **geoinformační systémy** (GIS). Z hlediska uživatelů mají tyto systémy několik základních funkcí, které vycházejí z funkcí map, ale které plně využívají možností dané výpočetní technikou.

K těmto funkcím patří:

- ① **Informační funkce.** GIS jsou schopné velice rychle poskytovat uživatelům informace o poloze a základních charakteristikách uložených topografických objektů. K uloženým objektům je možné přidávat další informace podle potřeb uživatele, resp. z uložených informací vybrat ty, které jsou v daném okamžiku pro uživatele aktuální nebo ty, ke kterým má oprávněný přístup.
- ② **Funkce modelu.** Topografické objekty jsou v GIS uloženy jako geometrická a tematická data, přičemž systém uložení je takový, aby data vytvářela model prostorové reality, kterou popisují a o které podávají informace. Potom pomocí tohoto modelu a za použití příslušných programových nástrojů lze zkoumat a analyzovat geometrické, topologické i tematické vazby uloženými objekty. Toto zkoumání lze uskutečňovat v nejjednodušším případě prohlížením vizualizovaných dat na monitoru počítače, častějším případem je však automatizované řešení s vizualizací pouze jejich výsledků.
- ③ **Funkce podkladu.** Nad daty GIS lze vytvářet vlastní uživatelské nadstavby (např. rozmístění prvků bojové sestavy, rozmístění spojovacích prostředků, umístění zdrojů emisí). I s těmito objekty nadstavby ve spojení s objekty terénu lze opět řešit celou řadu dalších užitečných aplikačních úloh z oblasti modelování, simulace, projektování a optimalizace. Jde o aplikace jako např. optimalizace rozmístění spojovacích prostředků tak, aby jejich počet byl co nejmenší

a přitom byly splněny zadané úkoly spojení, zhodnocení možného vlivu plánovaného zdroje emisí na okolní krajinu, apod.

④ **Funkce prostředku řízení.** Zatímco se předcházející funkce GIS uplatní především v období plánování a navrhování několika variant řešení problému a výběru nejlepší z nich a v dalších obdobných aplikacích, kde nepracujeme v reálném čase, potom tato funkce nabývá významu v období realizace činnosti. Soudobé GIS umožňují zachycovat průběh skutečného děje v reálném čase s možností zobrazit jej na terénním podkladě na monitoru (např. zobrazení polohy sledovaných vlastních i cizích objektů), extrapolovat jejich další činnost (např. účinky raket, možné zamoření, atd.). Výsledky těchto extrapolací je možno též vizualizovat na monitoru. Tyto předpokládané výsledky potom umožňují přijímat adekvátní rozhodnutí.

⑤ **Ilustrační funkce.** Úkolem této funkce je ilustrovat výklad bojové situace, být podkladem pro různá hlášení, předávání zpráv po technických pojítkách apod. Ve srovnání s předchozími funkcemi se ilustrační funkce může zdát jako primitivní a podružná. Tato funkce však vychází z účelu ilustrací jako takových (obrazy, schémata, grafy apod.), kdy ilustrace velmi jednoduše, efektivně a přehledně zobrazují určité jevy (matematické funkce, fyzikální zákony, statistické výsledky, organizační struktury atd.), jejich verbální či matematický popis by byl složitý, nepřehledný, dlouhý apod. Totéž platí i zde, v modelu zobrazované krajinné reality.

⑥ **Funkce podkladu pro odvozování jiných informací o terénu.** Poslední funkce je spíše směřována do oborů kartografie a geografie. Z jednoho GIS lze odvozovat vhodným výběrem dat jiný GIS, s jiným zaměřením, stejně jako si předávat potřebné informace mezi různými GISy, nebo uložené informace využít při automatizované či poloautomatizované tvorbě klasických map jak topografických, tak i tematických. Nikde ovšem není řečeno, že tato funkce je určena výhradně uvedeným oborům. Mohou ji samozřejmě využívat i specialisté z jiných oblastí, např. geologové pro tvorbu pedologických map, hydrologové tvorbu hydrologických map atd.

Uvedené funkce nejsou vůbec specifické pouze pro oblast vojenství. V počátečním období vývoje a výstavby GIS, přibližně v 60. letech tohoto století, se výrazně systémy vojenské a civilní odlišovaly. Důvody pro to byly jednak ve větším utajování činnosti armád a jednak v menší dostupnosti špičkové techniky i software pro široký okruh uživatelů a ve velmi vysoké ceně těchto produktů. Okruh uživatelů byl tedy poměrně malý a firmy, které jsou dnes na světové špičce v oboru GIS, byly teprve na počátku svého rozvoje. S rozvojem osobních počítačů, prudkým růstem jejich výkonnosti a neustálým snižováním jejich ceny se otevřel velký prostor pro rozšíření spektra uživatelů GIS. Technické i programové vybavení pro GIS se tak dostává až na stůl uživatelům za velmi rozumné ceny a objevují se stále nové a nové náměty, jak a kde tyto systémy využívat. Nastává však veliká poptávka po datech, bez kterých GIS neplní ani jednu svoji funkci. Řada firem začala vytvářet prostředí pro GIS, které nabízela a nabízí zákazníkům nejen v armádě, ale v podstatě stejné i v civilu. Jsou to například firmy INTERGRAPH, ESRI, TYDEC,

IBM apod. Soudobé zkušenosti totiž ukazují, že obecné principy výstavby a využívaní GIS jsou stejné jak v civilních správách a institucích, tak i v vojenství. Jde v prvé řadě o koncepční modely krajinné sféry (terénu), které jsou převedeny do formy dat. Proces modelování terénu je prakticky stejný při použití stejného nebo obdobného standardního prostředí GIS. Stejně či téměř stejné jsou i tzv. nástroje, tedy základní programové prostředky pro manipulaci s uloženými daty. Teprve pomocí těchto nástrojů jsou vytvářeny speciální moduly pro řešení konkrétních úloh nad uloženými daty.

DATA GIS A JEJICH POŘIZOVÁNÍ

Jádrem a nejdůležitější částí všech GIS jsou vlastní data, tedy informace o terénu. Cennost dat je především dána jejich informační hodnotou, ale je dána i jejich nákladností při pořizování, relativní časovou stálostí a možností převoditelnosti do jiných systémů. Informace o terénu relativně pomalu morálně zastarávají. Zatímco morální zastarání techniky a programového vybavení lze počítat na roky, morální zastarání informací o terénu se počítá i v desítkách let. Ze všech těchto důvodů je nutno s daty zacházet velmi opatrně a velmi ekonomicky.

Výstavbu celostátních GIS pro účely obrany státu a pro orgány státní správy vždy financuje a v budoucnu i bude financovat stát. Nejsou to nijak zanedbatelné položky, které je nutno na tuto výstavbu zajistit. K tomu přistupuje i nutnost ihned zabezpečit po technické a organizační stránce trvalou aktualizaci datové základny, což vyžaduje další finanční prostředky. Přitom stát by měl obecně peníze ze státního rozpočtu vydávat obezřetně a šetrně. Nemělo by se stávat, že jedna a tatáž činnost je financována vícekrát. Obdobně to platí i při výměně dat mezi různými GIS, s různou rozlišovací úrovní. Například v SRN existují dva GIS s celostátní působností - ATKIS a TOPIS. ATKIS je GIS s velkou rozlišovací úrovní, vybudovaný zejména pro účely evidence nemovitostí a je spravován zemskými katastrálními správami. TOPIS je armádní informační systém, který budují a spravují zeměměřické a geografické orgány Bundeswehru. Mezi oběma systémy je však legislativně zabezpečena úzká spolupráce zejména v oblasti výměny aktualizovaných dat.

Vybudování systému úzké spolupráce mezi vojenskými a civilními institucemi v oblasti geoinformatiky je dnes vysoce aktuální i v našem státě. Zájmy obrany státu vyžadují vybudovat v armádě moderní GISy s různou rozlišovací úrovní - od střední (odpovídající zhruba měřítku 1:25 000) po malou (s rozlišovací úrovní 1:1000 000 a menší) z rozsahu území státu a jeho okolí (přihraniční prostor, střední Evropa, Evropa atd.). Data těchto systémů budou neustále aktualizována a distribuována uživatelům. V armádě ale i v civilní sféře je po těchto informacích velká poptávka. Přitom tuto poptávku nelze ještě dnes uspokojivě pokrýt kvalitní nabídkou a tak vzniká řada produktů, které se sice jako GIS nabízejí a mnohdy se tak i tváří, ale které nemohou plnit ty funkce GIS, jež byly uvedeny na počátku tohoto příspěvku. Vybudovat kvalitní GIS vyžaduje mít nejen kvalitní technické a programové zázemí, ale je nutné mít i značné zkušenosti podložené teoretickými základy. Výrobci, který nedodrží zásady výstavby GIS, se sice může podařit vytvořit jedno-

duchý GIS, avšak v dalším vývoji se zcela určitě setká s problémy naplňování daty a s poměrně malou šancí na další rozvoj svého systému.

DIGITÁLNÍ MODEL ÚZEMÍ 1:200 000

V uplynulých 2 letech učinila topografická služba AČR zásadní krok v oblasti geoinformatiky vybudováním a zejména naplněním prvního GIS - digitálního modelu území 1:200 000 (DMÚ 200). DMÚ 200 je komplex dat a softwarových prostředků pro sběr, zpracování, aktualizaci a distribuci digitálních informací o území.

Byl vybudován jako prostředek pro řešení územně orientovaných specializovaných úloh při využití výpočetní techniky. Ve své současné podobě je schopen plnit základní funkce jednoduchého GIS pro podporu rozhodovacích procesů různého zaměření nebo se stát základním prostředkem pro rychlé a jednoduché modelování v oblasti monitorování životního prostředí, projektování globálních územních záměrů apod. Jeho datová základna může sloužit jako podklad pro budování jiných územně orientovaných speciálních systémů.

Datovou základnu tvoří informace o topografických objektech s rozlišovací úrovní a stupněm generalizace topografické mapy 1:200 000. Základní datový fond je rozčleněn do 7 základních vrstev (reliéf, vodstvo, sídla, komunikace, vedení, hranice, půdní a rostlinný kryt). Uživatel má možnost využití libovolného počtu těchto základních vrstev a kromě toho je mu poskytována možnost vytvoření dalších speciálních vrstev až do celkového počtu 9 vrstev. V rámci jednotlivých vrstev je realita rozčleněna na jednotlivé objekty, které se dále mohou členit na úseky. Tato objektově orientovaná skladba DMÚ 200 umožňuje volbu a třídění uložených informací podle nejrozličnějších hledisek. Topografické objekty jsou uloženy ve vektorové formě a jsou registrovány jako vzájemně nezávislé. Objekt může být prezentován jako bod, linie nebo areál. Polohová přesnost odpovídá použitému podkladu a je nejméně na úrovni vojenské topografické mapy 1:100 000, tedy v desítkách metrů. Součástí dat objektu jsou atributy popisující jeho vlastnosti (hodnoty, kvalitu, označení, název apod.). Všechny údaje jsou kódovány pomocí číselníku. Číselník je vytvořen jako otevřený, aby umožňoval snadné doplnění dalších kódů, což umožňuje zavedení dalších uživatelských typů a atributů.

Softwarová podpora DMÚ 200 obsahuje tři základní programy:

- PETIS, který umožňuje vektorovou digitalizaci z grafického podkladu,
- INFO, které je určeno pro vizualizaci veškerých dat DMÚ 200 včetně uživatelských vrstev a provádění některých základních analýz (měření na terénu včetně využití třetího rozměru - výšky, profilování, apod.),
- W-3D, program, který pracuje s trojrozměrným modelem terénu ve čtvercích 10 x 10 km a řeší obdobné úlohy jako INFO.

Tento produkt byl vystavován v Brně na výstavě INVEX 92, kde o něho projevil značný zájem mnohé instituce a organizace, jak státní, tak i soukromé. Mnozí zájemci z civilních institucí již tento produkt (v úplné skladbě nebo pouze data) mají a pracují s ním. V současné době se s daty DMÚ 200 například pracuje na Ministerstvu životního prostředí, Ministerstvu hospodářství, několika okresních úřadech apod. V jednání jsou možnosti poskytnout tyto produkty na další

ministerstva (např. zemědělství, vnitra, atd.), ale i dalším institucím, jako jsou energetické závody, hydrometeorologický ústav, další okresní úřady apod. Ne všem zájemcům z civilní sféry podrobnost dat DMÚ 200 plně vyhovuje (pozn. - to nakonec ani ne všem armádním uživatelům). Avšak jako cenná se pro ně jeví skutečnost, že data jsou úplná a pokrývají celé území státu. Navíc pro orgány státní správy jsou informace poskytovány zdarma. Neméně významná je i možnost permanentně získávat od topografické služby (TS) aktualizovaný datový fond. Přitom je velením služby doporučováno využít možnost reciproční oboustranně výhodné výměny dat, pokud jsou zájemci ochotni obohacovat informační základnu TS o aktuální informace ze svého oboru (energetické rozvody, dopravní stavby a jejich charakteristiky apod.). Za to by dostávali aktuální datový fond, který sami nespravují, za sníženou cenu nebo úplně zdarma. Samozřejmě u státních institucí není tato otázka řešena na komerčním, ale smluvním základě. Reciproční výměna dat je jednou z cest, jak na jedné straně efektivně šetřit státní pokladnu a na druhé straně udržovat ve státní správě vysoce aktuální a kvalitní zdroj informací o terénu.

Česká republika je malý stát s poměrně malým počtem obyvatel. Odborníků, kteří se problematikou GIS zabývají, je málo. Proto je velmi žádoucí, aby se navzájem znali a pokud možno i mezi sebou spolupracovali. Tento příspěvek měl sloužit i jako námět a zamyšlení nad touto spoluprací.

Literatura:

- **Vojenská topografie** (učebnice, MO TS, rukopis z roku 1988, v tisku).
- **DMÚ 200 - uživatelská příručka** (VTOPÚ Dobruška 1992).

Podplukovník doc. PhDr. František Ochraňa, DrSc.

NĚKTERÉ ZKUŠENOSTI Z PERSONÁLNÍHO MANAGEMENTU

Koncepce Armády ČR klade nové požadavky i na lidský faktor. Dotýká se jeho přípravy, plánování a průběhu služební kariéry.

Na základě dosavadních zkušeností z personálního managementu v oblasti finanční služby (FS) se pokusím o určité **zobecnění získaných poznatků**. Otázky, které jsou obsahem této úvahy, mají do určité míry obecnou platnost, a proto způsob jejich řešení mohou být využity i mimo rámec FS.

Za ústřední úkoly personálního managementu v rámci FS považuji řešení tří následujících základních problémů:

- a) zpracování koncepce a sítě služebních kariér příslušníků FS,
- b) zpracování požadavků na kvalifikační profil příslušníků FS,
- c) stanovení personálních potřeb v oblasti FS.

Řešení těchto úkolů může být obsahem samostatných dokumentů.

VÝCHODISKA TVORBY SLUŽEBNÍCH KARIÉR FS

Východiskem pro tvorbu služebních kariér příslušníků FS by se měly stát obecně závazné právní normy (personální předpis), v nichž by byla vymezena striktní pravidla, postupy a kompetence v oblasti služebních kariér. Tyto normy by se měly vyjadřovat ke všem základním otázkám služební kariéry - jako např. k:

- definování činností, z nichž služební kariéra sestává,
- stanovení jednotlivých tras služebních kariér s přesným popisem vstupních podmínek, uzlových bodů atd.,
- určení způsobů a podmínek k přechodu do jiné služební kariéry,
- obsahu a pravidlům principu seniority,
- právně garantovaným podmínkám výstupu ze služební kariéry atd.

Konkrétněji k těmto normám mohou např. patřit následující pravidla:

- a) Vstup do služební kariéry je umožněn každému, kdo splňuje blíže určené odborně kvalifikační, řídící, fyzické a jiné podmínky a předpoklady.
- b) Volná místa se obsazují konkurzem (výběrovým řízením) podle předem vyhlášených závazných pravidel.

c) Ten, kdo získal požadovanou kvalifikaci a splňuje další předepsané podmínky k postupu ve služební kariéře, je ustanoven do vyšší funkce.

d) Každý má právo vystoupit po uplynutí závazku ze služební kariéry. Nedodržení smluvního závazku bez důvodů hodných zřetele je sankcionováno podle platných předpisů.

e) Kariéra probíhá po předem stanovených možných trasách.

Na trajektorii každé trasy se nacházejí uzlové body služební kariéry. Jsou to také kritické body na určité trase, kdy se na základě předem stanovených kritérií rozhoduje, zde dotyčná osoba může postoupit do vyšší funkce, setrvat na dané funkci, vystoupit a odejít z ní, přestoupit do jiné služební kariéry apod.

Jedním ze základních kritérií při překonávání kritického bodu na určité trase je předem stanovené setrvání v určité funkci, dosažení jistého fyzického věku a příslušné kvalifikace pro danou funkci.

Na vytváření obecně závazných právních norem by se měly podílet všechny složky vrcholného managementu jednotlivých druhů vojsk a služeb a následně z nich vycházet při tvorbě služebních kariér v dané oblasti (druhu vojska a služby). Vypracování těchto norem je akutní, což je zvláště zřetelně pocítováno při tvoření zámyslu služebních kariér FS.

DOSAVADNÍ POSTUP PŘI TVORBĚ SLUŽEBNÍCH KARIÉR FS

Východiskem naší práce při vypracování systému služebních kariér FS se stává stanovení jejich činností v podmínkách nové koncepce AČR. Těmito činnostem odpovídají určité konkrétní funkce. K jednotlivým funkcím vedou určité trasy. Každá trasa je pak přesně popsána, přičemž popis by měl respektovat jak obecně závazná pravidla personálního předpisu řešícího otázku služební kariéry, tak i vyjadřovat specifika druhu vojska a služby.

Pro názornost uvedu popis pracovní verze trasy č. 1 - viz schéma 1, 2. Příprava a trasy funkcionářů FS.

1. Absolvent civilní střední školy nastupuje po úspěšném provedení pohovorů ke studiu na Fakultě týlového a technického zabezpečení (FTTZ) ve Vyškově. Přijímá vstupní a výstupní podmínky studia, které jsou dány personálním předpisem.

2. V průběhu 3 let student po úspěšném složení bakalářských zkoušek završuje bakalářské studium a získává titul Bc (bakalář ekonomie).

Po absolvování bakalářského studia se trasa podle vlastního rozhodnutí studenta větví na dvě možnosti:

a) student pokračuje bez přerušení v dvouletém magisterském studiu a po jeho absolvování získává titul Mgr (magistr ekonomie). S tímto vzděláním může zastávat buď funkci finančního orgánu logistického zařízení (21), nebo pomocníka NFS svazku. Z těchto funkcí odchází po předepsané praxi a dalších podmínkách postupu ve služební kariéře ke studiu VAK. Po jeho absolvování zastává funkce náčelníka „velké“ finanční expozitury (41-42).

b) Druhá možnost je taková, kdy student po absolvování bakalářského studia odchází do praxe. Před odchodem do praxe absolvuje na FTTZ několikátýdenní kurz. Poté odchází k výkonu funkcí na stupni útvar. Po splnění předepsané praxe a dalších podmínek postupu ve služební kariéře může po úspěšném provedení přijímacích pohovorů nastoupit k magisterskému studiu. Po úspěšném absolvování magisterského studia jde na funkci pomocníka NFS svazku nebo NFS svazku (v případě předchozí výtečné praxe u útvaru). Po uplynutí stanovené doby nastupuje ke studiu VAK.

3. Po absolvování VAK může zastávat funkci náčelníka oddělení svazu (s dalším postupem na funkci NFS svazu) nebo náčelníka FS svazu (s výhledem studia doktorandury). Po absolvování doktorandského studia zastává vybrané funkce na stupni úřad, MO, GŠ.

Celkovou možnou, hrubě nastíněnou variantu podává schéma 1. - Příprava a trasy funkcí FS, které je ale spíše hypotetickým modelem určeným k diskuzi a k dalšímu detailnímu rozpracování. V žádném případě si nečiní nárok na vyčerpávající řešení problému ani nepředstavuje oficiální názor.

POŽADAVKY NA PROFIL ABSOLVENTA VŮČI VOJENSKÝM ŠKOLÁM

Při stanovování požadavků na profil absolventa školy je nutno objektivně stanovit „společenskou objednávku“ vůči vojenským školám, příp. jiným vzdělávacím institucím. Společenská objednávka totiž definuje soudobé reálné i očekávané požadavky praxe na přípravu absolventů. Čím adekvátněji bude stanovena, tím přesněji z hlediska užitku může být sestaven profil absolventa školy.

Při definování společenské objednávky a stanovování požadavků na profil absolventa školy doporučuji postupovat podle následujících kroků:

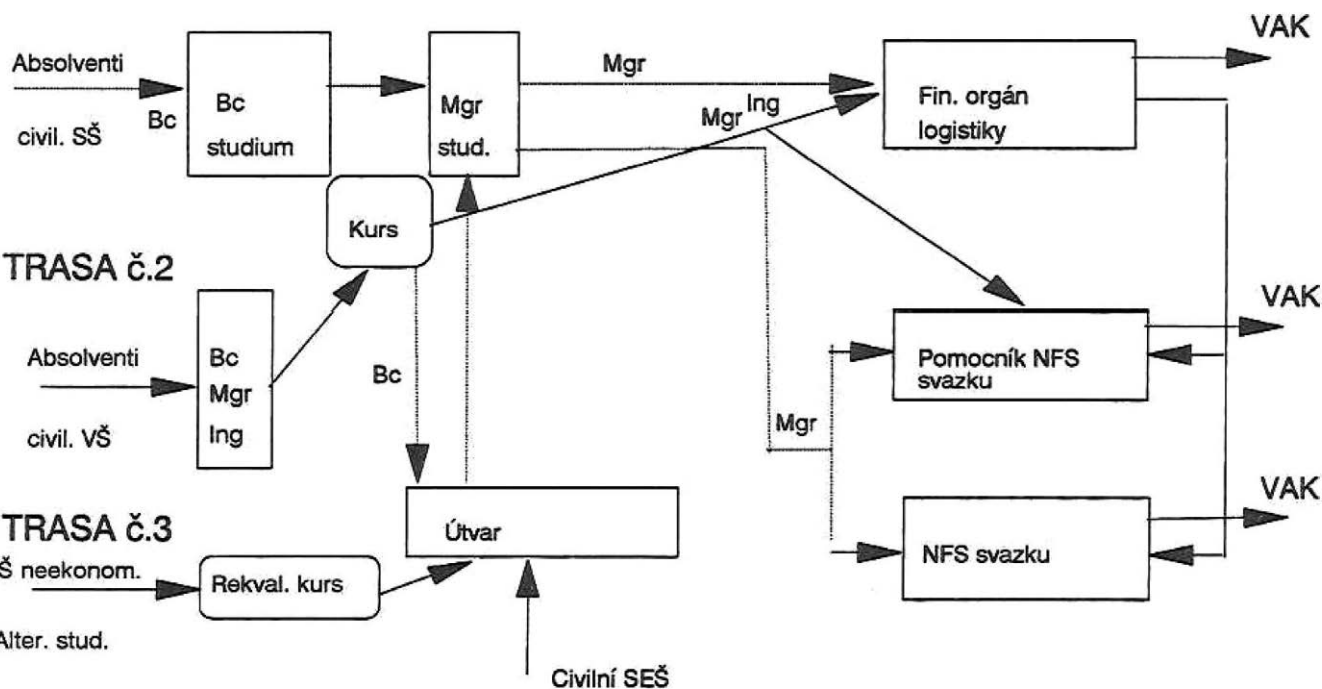
1. Na úrovni nejvyšší řídicí sféry AČR analyzovat současné a předpokládané vojenské činnosti.
2. Na základě toho definovat soudobé a budoucí požadavky vojenské praxe.
3. Na bázi obsahové analýzy soudobé a předpokládané činnosti, z ní vyplývajících požadavků vojenské praxe, definovat z úrovně personálního managementu MO jednotlivé funkce a právně je kodifikovat.
4. S využitím dekomponovaného obsahu jednotlivých funkcí vypracovat profesiogramy.
5. Na rozhodovací úrovni AČR sestavit oficiální dokument - „společenskou objednávku“ vůči vojenským školám a podle potřeby jej průběžně aktualizovat.
6. Po obdržení dokumentu „společenské objednávky“ vypracovat na úrovni jednotlivých vojenských škol a vzdělávacích institucí profil absolventa školy.

Celý proces má charakter neustálého cyklu. Graficky jej zobrazuje schéma 3 - Společenská objednávka a profil absolventa.

Tento způsob obsahové tvorby profilu absolventa považuji za užitečný v tom, že jím lze podstatně naplnit požadavek „učit studenty těm problémům, které budou potřebovat v praxi“. Dosavadní tvorba profilu absolventa byla v podstatě brána jen jako záležitost školy, bez patřičné sociologické analýzy očekávaných činností

PŘÍPRAVA A TRASY FUNKCIONÁŘŮ FS - část A

TRASA č.1

TRASA č.4

Schéma 1

PŘÍPRAVA A TRASY FUNKCIONÁŘŮ FS - část B

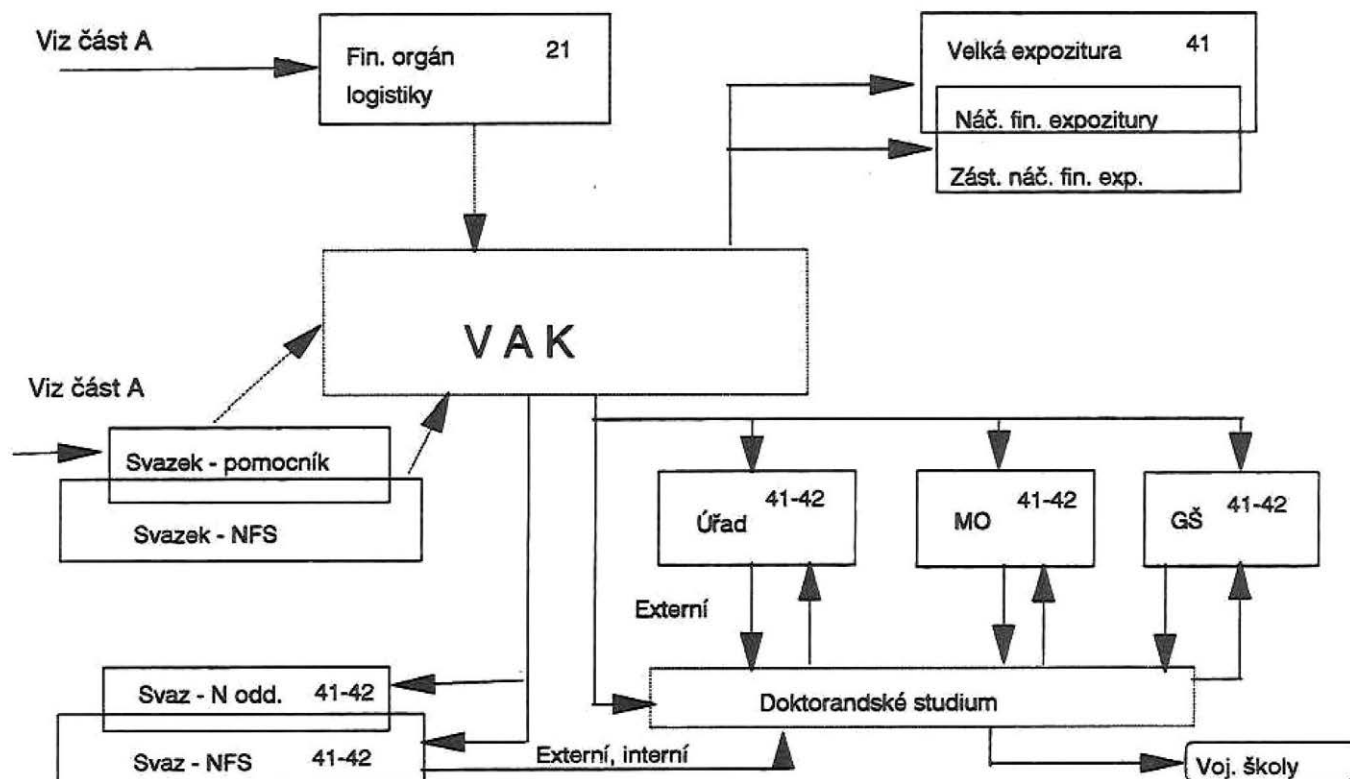

Schéma 2

SPOLEČENSKÁ OBJEDNÁVKA A PROFIL ABSOLVENTA

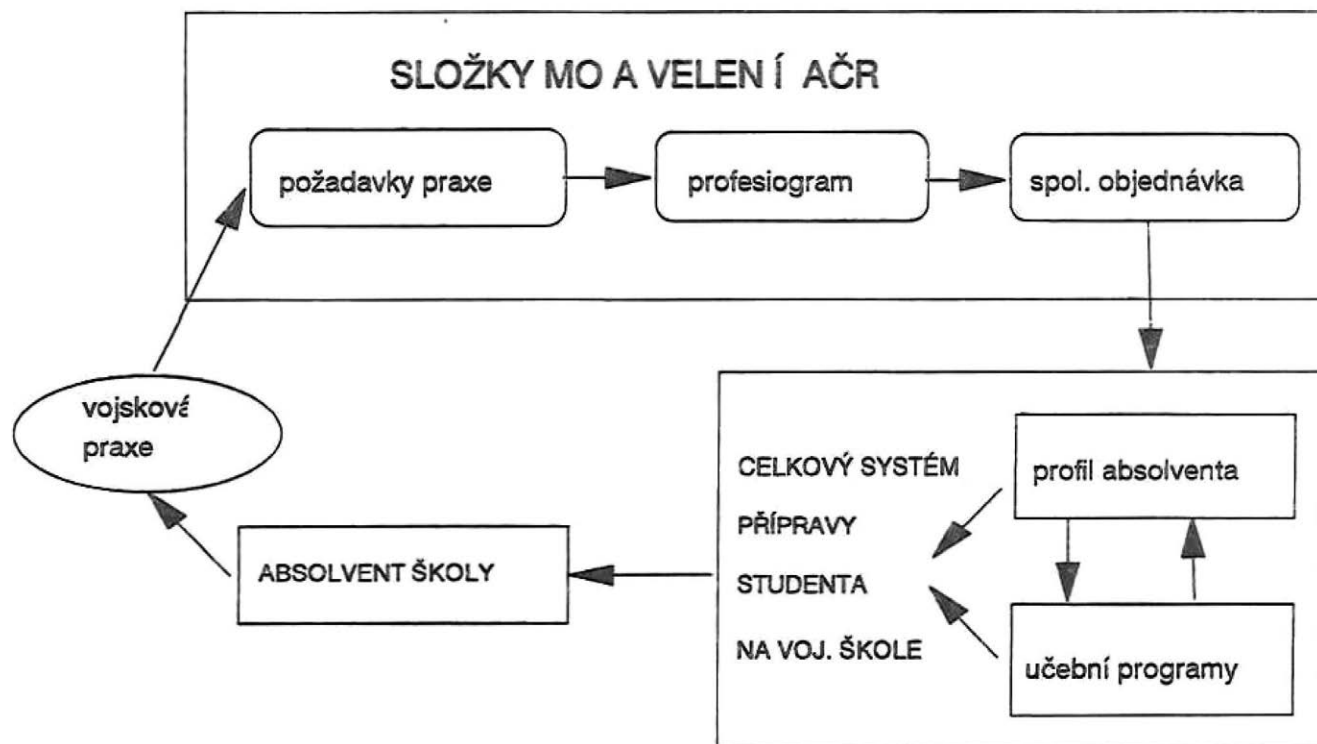

Schéma 3

a znalostí zpětné vazby, čímž se takto sestavený profil absolventa mohl stát neadekvátním vůči skutečným potřebám. Tomu lze předejít sestavením požadavků na profil absolventa školy formulovaných na úrovni nejvyšších složek Ministerstva obrany.

V aplikaci na FS jsou požadavky na profil absolventa školy členěny podle časového hlediska na bakalářské, graduální a nadstavbové studium (VAK); z obsahového hlediska pak na podrobné požadavky v oblasti:

- a) specializace finančně ekonomického zabezpečení,
- b) podpůrně speciální,
- c) všeobecně sociální,
- d) všeobecně vojenské a vojenské specializace.

Ve „společenské objednávce“ jsou zadány jmenovité požadované vlastnosti na absolventa školy v oblasti jeho vědomostí, dovedností a návyků podle uvedených čtyř oblastí (viz požadavky v oblasti a, b, c, d). Ty jsou pak na úrovni školy dále dekomponovány a transformovány do **dokumentu profilu absolventa školy**, z něhož potom vycházejí jednotlivé katedry při sestavování učebních programů.

PLÁNOVÁNÍ PERSONÁLNÍCH POTŘEB

Třetím relativně samostatným a zároveň finálním dokumentem je **plán personálních potřeb FS**. Může plnit funkci interního plánu sekce (oboru) v oblasti personálního zabezpečení.

Cílem dokumentu je vytvořit nástroj k modelování personálního plánování a podpůrný prostředek k realizaci záměrů služebních kariér příslušníků FS.

K tvorbě tohoto dokumentu je nutno definovat a zjistit potřebu personálu, naplněnost personálem a využití personálu v rámci FS. **Potřebu personálu** lze vymezit jako druh a počet příslušníků FS, kteří jsou v daném okamžiku plánovaně (tabulkově) potřební k výkonu všech finančně ekonomických činností v působnosti AČR. **Naplněnost personálem** je druh a počet příslušníků FS, kteří jsou v daném okamžiku k dispozici pro výkon všech finančně ekonomických činností v rámci AČR. **Využití personálu** je pojímáno jako reálné využití disponibilního personálu FS v rámci organizační struktury FS a jí příslušných činností.

Tato potřeba naplněnosti a využití personálu je obsahem personálního plánování. Při sestavování plánu personálních potřeb lze postupovat podle těchto kroků:

1. Určíme potřebu personálu pro každou funkci a výsledek sestavíme do tabulky:

Druh funkce FS	Potřeba personálu
...	...
.	.
.	.
atd.	atd.

Zjistíme tak potřebu personálu PP pro funkci 1 n.

2. Zjistíme vybavenost personálem pro jednotlivé funkce FS. Rozumíme jí počet příslušníků FS, kteří jsou k dispozici pro výkon daného druhu funkce FS. Naplněnost personálem pro výkon určité funkce FS lze určovat tak, že prostřednictvím počítačové podpory se v celkovém souboru příslušníků FS po zadefinování požadavků na určitou funkci hledají ti příslušníci FS, kteří těmto požadavkům vyhovují.

3. Provedeme podrobnou jmenovitou strukturní analýzu kvalifikačních dispozic jednotlivých příslušníků FS podle jejich odborného ekonomického vzdělání, mezinárodní kvalifikace, vojenského vzdělání, znalostí cizích jazyků atd. Na základě těchto charakteristik sestavíme výslednou m-řádkovou a n-sloupcovou matici, kde řádky m se vztahují k jednotlivým příslušníkům FS a sloupce n jsou kvalifikační a jiné personální charakteristiky.

Na nejvyšší úrovni řízení budeme potom moci za počítačové podpory a vybudované počítačové sítě vést detailní a aktuální přehled o všech příslušnících FS ve vztahu ke služebním kariérám a personálnímu plánování.

4. Sestavíme personální plán FS, který synteticky sleduje:

- potřebu personálu,
- naplněnost personálem,
- využití personálu,
- služební kariéry příslušníků FS.

Při tvorbě tohoto plánu se respektují následující hlediska:

- kvantitativní (kolika příslušníků FS se daný plán týká),
- kvalitativní (jaké - s jakými charakteristikami - máme příslušníky FS),
- časové (kdy je budeme potřebovat),
- lokální (kde, na jakých funkcích a organizačních strukturách budou zasazeni).

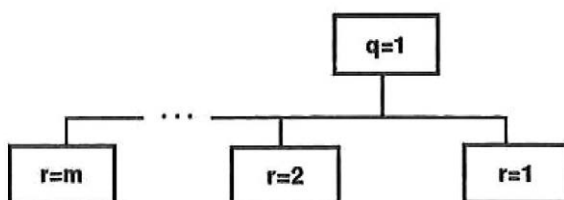
Pro plánování a využití personálu **je možné aplikovat některý z existujících modelů**. V realitě totiž budeme neustále nuceni řešit problém, jaké pracovníky na tu či onu činnost použít. Při rozhodování o tom, jaký typ pracovníka přiřadíme jednotlivým druhům činností, se mohou vyskytovat následující typické případy:

a) Pro činnost druhu $q=1$ můžeme použít jen jediný typ pracovníka r . Jde o jednoznačnost činnosti i použití pracovníka - viz **obr. 1**.

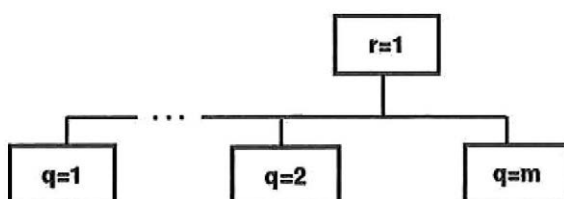
Obr. 1

b) Pro činnost $q=1$ budeme moci použít více typu pracovníků. Zároveň ale tito pracovníci budou schopni vykonávat jen činnost $q=1$. Jde o víceznačnost využití personálu a jednoznačnost činnosti - viz **obr. 2**.

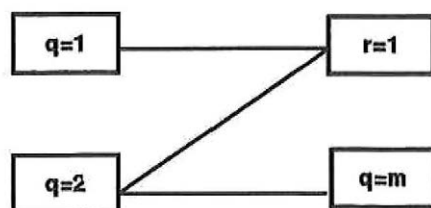
Obr. 2

c) Pro činnosti $q=1$ až $q=n$ můžeme použít pouze jeden typ pracovníka. Přitom ale tento typ pracovníka je použitelný jak pro činnost $q=1$, tak i pro činnost $q=2$ až $q=m$ - viz obr. 3.

Obr. 3

d) V tomto případě se jedná o typickou víceznačnost, kdy pro činnost $q=1$ můžeme použít typ pracovníka $r=1$. Pro činnost $q=2$ můžeme použít typ pracovníků $r=1$ a $r=2$. Pracovníka typu $r=1$ můžeme použít jak pro činnost $q=1$, tak i pro činnost $q=2$. Typ pracovníka $r=2$ můžeme použít jen pro činnost $q=2$ - viz obr. 4.

Obr. 4

Tyto základní modely lze používat při plánování služebních kariér příslušníků FS a při sestavování její sítě. Činnost q je veličinou, kterou jsme získali ve výše uvedených krocích č. 1 a 2.

Na základě těchto „prázdných“ modelů můžeme postupovat na všech úsecích řídicí sféry personální práce AČR při všech problémech týkajících se personálního plánování. Vždy totiž budeme řešit různé varianty vztahu: typ pracovníka - druh činnosti. Nalezení optimálního řešení umožní využití některého z výše uvedených modelů.

V podmínkách AČR je potřeba personálu FS dána tabulkami počtů. Proto v naší činnosti připadá ponejvíce do úvahy takový model, v němž potřeba a naplněnost personálem jsou danými veličinami a kdy hledáme způsoby využití personálu. Přesto však lze využívat i ostatní aplikační modely, a to např. při sestavování různých komisí a pracovních týmů.

ZÁVĚRY A DOPORUČENÍ

Pro oblast personálního managementu:

1. Zpracovat obecně závazné normy a pravidla (předpis) řešící otázku služebních kariér.
2. Na úrovni MO a velení AČR iniciovat tvorbu profesiogramů jednotlivých funkcí, sestavit dokument „společenské objednávky“, průběžně jej aktualizovat a zasílat jako oficiální dokument vojenským školám a jiným vzdělávacím institucím.
3. Na základě obdrženého dokumentu „společenské objednávky“ vypracovávat na úrovni vojenských škol a ostatních vzdělávacích institucí profil absolventa školy.
4. S využitím počítačové sítě vytvořit a neustále aktualizovat plán personálních potřeb jednotlivých druhů vojsk a služeb jako prostředek k modelování personálního plánování a realizaci záměrů služebních kariér.

Nastíněná problematika řeší některé aktuální otázky personálního managementu. Stať poukazuje na jeden z možných způsobů jejich řešení, který může být pro zainteresované pracovníky zdrojem pro vzájemnou diskusi, upřesňování názorů a koordinaci postupu v oblasti personálního managementu.

MOŽNOSTI VZDĚLÁVÁNÍ PŘÍSLUŠNÍKŮ OZBROJENÝCH SIL USA

Příslušníkům amerických ozbrojených sil nabízejí vzdělávací střediska druhů ozbrojených sil široké spektrum studijních možností, kurzů a vzdělávacích programů, včetně adres škol a seznamů pedagogických pracovníků. Detailní údaje poskytuje v jednotlivých případech příslušný vojenský personální úřad.

Vysokoškolské vzdělání je podmínkou pro získání důstojnické hodnosti.

Vojíní a poddůstojníci všech druhů vojsk se mohou ucházet o studium na některé z **vojenských akademií**, kde je přijetí podmíněno:

- státním občanstvím USA,
- bezúhonným morálním profilem,
- studijními předpoklady,
- věkem 17 až 22 let a zdravotními předpoklady.

Uchazeč musí být svobodný a bezdětný.

Pozemní vojsko, námořní pěchota, vojenské námořnictvo a vojenské letectvo mají své vlastní vojenské akademie.

Vybraní uchazeči absolvují čtyřleté studium, po jehož skončení jsou jmenováni důstojníky a vracení se ke svému původnímu druhu ozbrojených sil. Tam je jim stanoven minimální časový závazek, který je nutno odsloužit.

Další vzdělání zajišťuje svým podřízeným Ministerstvo obrany USA. Povýšení do vyšší důstojnické hodnosti je podmíněno doplňováním vzdělání s cílem neustále zvyšovat technickou připravenost a znalosti odborné problematiky.

Po odsloužení stanoveného časového závazku může absolvent vojenské akademie rozšiřovat dále svoje vzdělání na některé z **mezioborových štábních vysokých škol**, určených pro studenty - důstojníky středních hodností.

Patří mezi ně:

- Vysoká škola pro velitele a štáby pozemního vojska,
- Vysoká škola pro velitele a štáby vojenského loďstva,
- Vysoká škola pro velitele a štáby vojenského letectva.

▲ **Vysoká škola pro velitele a štáby pozemního vojska** rozvíjí taktické bojové dovednosti na úrovni prapor, brigáda, divize a sbor. Učební programy jsou zaměřeny na organizaci a vedení podpůrných bojových operací, operační umění a základy vojenské strategie s důrazem na plánování, organizaci a řízení bojové činnosti.

Jeden učební cyklus trvá 10 měsíců a účastní se ho cca 1200 studentů všech druhů ozbrojených sil a asi 100 důstojníků ze zahraničí. Sekce korespondenčního studia této školy vede kurzy pro 35 000 důstojníků v činné službě i v záložních jednotkách.

▲ **Vysoká škola pro velitele a štáby vojenského námořnictva** je součástí akademie vojenského námořnictva. Nabízí rovněž 10měsíční kurz, skládající se ze tří částí: taktika a strategie námořních operací, organizace a řízení součinnostních operací, zásady národní bezpečnosti.

▲ **Vysoká škola pro velitele a štáby vojenského letectva** připravuje důstojníky na velení jednotkám vzdušných sil a prostředků. Náplní 40týdenního kurzu (rozděleného do částí: velení a bojová podpora ostatních druhů ozbrojených sil, taktika a základy strategického použití vzdušných sil, zásady národní bezpečnosti), jsou taktické a strategické válečné hry, které zdůrazňují využití letectva při podpoře operací pozemního vojska. Jeden učební cyklus má kapacitu asi 430 důstojníků vojenského letectva a 150 důstojníků jiných druhů vojsk, včetně zahraničních studentů.

Vrcholovou institucí amerického vojenského vzdělávacího systému představuje **Univerzita národní obrany** (The National Defence University), založená roku 1976 a určená **pro všechny druhy ozbrojených sil**. Patří k ní:

- Státní vysoká válečná škola,
- Vysoká technická škola ozbrojených sil,
- Vysoká škola ozbrojených sil.

K této univerzitě dále patří Státní institut pro strategická studia a Institut pro vyšší vojenská studia. Odlišnosti uvedených škol (součástí Univerzity národní obrany), z nichž každá je samostatnou organizační jednotkou s vlastními vzdělávacími programy, lze charakterizovat takto:

▲ **Státní vysoká válečná škola** připravuje vyšší důstojníky a civilní státní zaměstnance na velitelské a řídicí funkce ve vyšších štábech amerických ozbrojených sil. K hlavním studijním oborům patří státní bezpečnostní politika a vojenská strategie.

▲ **Vysoká technická škola ozbrojených sil** připravuje vybrané vyšší důstojníky a civilní státní zaměstnance na místa poradců v průmyslu a funkce řídicích pracovníků ve federální vládě. Absolventi jsou vyhledávány odborníky v managementu zbrojního průmyslu a hospodářské mobilizace.

▲ **Vysoká škola ozbrojených sil** připravuje vyšší důstojníky pro službu ve vševojsových jednotkách. Její učební programy jsou specializovány na integrované využití pozemních, leteckých a námořních jednotek, na C³I, na plánování a využívání prostředků REB a klamných prostředků v rámci celkové válečné strategie.

V roce 1990 byla Univerzitou národní obrany založena také **Škola managementu informačních zdrojů**. Jejím úkolem je příprava specialistů z řad důstojníků i civilních zaměstnanců na funkce v řídicí sféře centrálních informačních institucí.

K vrcholným vzdělávacím střediskům amerického vojenského školství patří dále:

- Vojenská vysoká škola pozemního vojska,
- Vysoká škola vojenského námořnictva,
- Vysoká škola vojenského letectva.

▲ **Vojenská vysoká škola pozemního vojska** v Carlisle Barracks byla založena v roce 1901. Studijní program v délce 10 měsíců je zaměřen na využití pozemního vojska v míru i za války. Převážná většina důstojníků v hodnostech podplukovník - plukovník je příslušníky pozemního vojska s přibližně 20letou praxí v armádě. Výuky se pravidelně zúčastňuje i několik příslušníků jiných druhů ozbrojených sil a posluchačů ze zahraničních armád.

Pro příslušníky ozbrojených sil v činné službě, záložní důstojníky a členy Národní gardy, kteří nemohou navštěvovat denní studia, zajišťuje tato škola dvouleté korespondenční kurzy.

▲ **Vysoká škola vojenského námořnictva** v Newportu byla založena v roce 1884. Její studijní programy jsou zaměřeny na rozvoj schopností studentů v celé šíři rozhodovacího procesu na nejvyšších místech velení ve vojenském námořnictvu. Je školou pro vyšší důstojníky, kteří jsou připravováni pro výkon funkcí na úrovni strategického řízení. Má také víceoborový program pro vybrané zahraniční studenty v hodnosti námořního kapitána nebo ve funkci velitele lodi. Škola umožňuje korespondenční formou studium pro více než 1300 studentů.

▲ **Vysoká škola vojenského letectva** na letecké základně Maxwell byla založena v roce 1946 a je nejstarší svého druhu. Škola připravuje vyšší důstojníky na velitelské a štábní funkce ve vrcholných orgánech amerického vojenského letectva. Jednotný studijní program trvá 44 týdnů a mohou jej absolvovat i zahraniční letečtí specialisté.

Ministerstvo obrany USA řídí další tři školy, na kterých je možno získat buď lékařské vzdělání nebo akademické tituly v různých technických oborech. Jsou to Univerzita lékařských věd ozbrojených sil, Postgraduální škola námořnictva a Technický institut vojenského letectva.

▲ **Univerzita lékařských věd ozbrojených sil** je určena pro přípravu zdravotnických kádrů pozemního vojska, vojenského námořnictva, vojenského letectva

a státní zdravotnické služby USA. Civilní a vojenští zájemci mohou požádat o přijetí na čtyřletý studijní obor na lékařské univerzitě F. Edward Herbert School. Civilní zájemci nesmí být starší 27 let a vojáci v činné službě musí být ve věku do 33 let. Všichni uchazeči musí splňovat osobní a fyzické předpoklady pro přijetí do ozbrojených sil a akademické požadavky. Při vstupu do školy jsou jmenováni do nejnižších důstojnických hodností a mají status záložníků.

V průběhu studia dostávají plnou mzdu a výhody, vyplývající ze studia. Všechny učební pomůcky jsou poskytovány zdarma.

Po ukončení studia získávají absolventi hodnost kapitána a diplom doktora lékařských věd. Jejich povinností je sloužit v činné službě nejméně 7 let. Ti, kteří nastoupili ke studiu v roce 1992, mají kromě toho povinnost sloužit ještě 6 let v záložních jednotkách. Tato povinnost se snižuje vždy o dva roky za každý rok, odsloužený v činné službě nad 7 let.

Univerzita organizuje také vzdělávací programy, které umožňují získávat další vědecké hodnosti v oboru medicíny.

▲ **Postgraduální škola námořnictva** v Monterey, Cal., nabízí více než 30 vzdělávacích oborů v rozsahu od oceánografie, hydroakustiky až po elektroniku a výpočetní techniku.

I na této škole dostávají posluchači během studia plný plat a příplatky.

▲ **Technický institut vojenského letectva** nabízí široký rozsah vědních oborů v oblastech raketové techniky, specializovaných oborů leteckého inženýrství a astronautiky. Umožňuje denní i dálkové studium a přijímá ke studiu také zahraniční zájemce.

Mimo uvedených možností odborného vojenského studia nabízejí všechny druhy ozbrojených sil svým příslušníkům programy k získání vyššího vzdělání na **civilních školách**. V rámci těchto programů mohou vojáci v činné službě i veteráni dostávat různé půjčky, stipendia a podpory jako civilní studenti. Všechny detaily o tomto zabezpečení je možné získat u poradce pro výchovu a vzdělávání na každé vojenské základně. K hlavním druhům finanční pomoci vojákům v činné službě i vysloužilcům patří program **Montgomery GI Bill**, a proto se pokusím jej krátce charakterizovat.

Tento program je základním prostředkem finanční pomoci vojákům při rozvoji vzdělání na civilních školách. Příslušník ozbrojených sil se stává jeho účastníkem zcela automaticky při nástupu do činné služby, pokud se jej písemně nevzdá během prvních dvou týdnů.

V průběhu prvních 12 měsíců je účastníkovi měsíčně strháváno z platu 100 USD. Tyto srážky nemohou být refundovány nebo zastaveny. Pokud voják během služby zemře, jsou jeho příspěvky vráceny pozůstalým.

Po složení 1200 USD získává voják nárok na studijní finanční podporu až do výše 12 600 USD. Podmínkou čerpání těchto výhod je ukončené středoškolské vzdělání před skončením služebního závazku. Program Montgomery GI Bill nelze využít při leteckém výcviku a při jeho čerpání s ním nelze slučovat jiné podpůrné finanční prostředky na placení školného.

Uvedené výhody jsou poskytovány u denního studia maximálně po dobu tří let. Studijní programy, které lze hradit z tohoto účtu, musí být schváleny Oddělením pro záležitosti vysloužilců (Department of Veterans Affairs), které má dohody s většínou vysokých škol a univerzit.

Vysloužilci, kteří chtějí čerpat výhody programu, musí mít čestně splněný závazek a mohou o ně požádat do deseti let po odchodu z činné služby. Veteráni z Vietnamu, pro které byl zřízen speciální program Vietnam GI Bill a kteří byli nepřetržitě ve službě od 19. 10. 1984 do 30. 6. 1988, mohou rovněž využít výhod programu Montgomery GI Bill.

Důležitou oblastí vzdělávání, která spadá do péče Ministerstva obrany, je vzdělávání manželek a dětí příslušníků amerických ozbrojených sil a k tomu účelu je Ministerstvem obrany spravováno více než 300 základních a středních škol pro rodinné příslušníky vojáků v činné službě.

Do kompetence Ministerstva obrany USA patří dva systémy vzdělávání dětí - jeden na území USA a druhý v zahraničí. Ten se nazývá Školy pro rodinné příslušníky (DoD Dependents Schools) a má v 19 zemích světa cca 250 škol, zaměstnávajících 9000 učitelů se 132 000 žáky. Místa ve školách jsou zaručena pro příslušníky ozbrojených sil, kteří mají oficiálně povoleno vzít s sebou do zahraničí rodinné příslušníky. Děti nevojáků jsou přijímány jen v případě nenaplnění a platí základní výši školného, děti vojáků jsou přijímány zdarma.

-RK-

Prameny:

- **Supplement to Army Times, Navy Times, Air Force Times č. 4/1992 - Handbook for military families.**

ZMĚNY FRANCOUZSKÉ OBRANNÉ STRATEGIE - SÁZKA NA VESMÍR

Výdaje na armádu jsou snižovány na celém světě, proto i Francie opouští svou tradiční vojenskou koncepci nezávislé jaderné obrany a snaží se vysoké vojenské náklady sdílet spolu se svými evropskými partnery.

Jak ke změně francouzské obranné strategie došlo? Francouzská veřejnost se totiž postupně začala dožadovat úroků z tzv. mírových dividend, tj. začala žádat vyšší výdaje na školství, zdravotnictví, ochranu životního prostředí.

Začalo to redukcí některých zbraňových projektů, od jiných projektů se upustilo docela. Plánovaný počet tanků AMX se snižuje z původních 1200 na 800. Snižují se početní stavy pozemního vojska z 280 000 na 225 000 vojáků. Bojové letouny vojenského letectva budou kráceny ze 400 na 375 a také vojenské námořnictvo přijde o blíže neurčený počet starších lodí.

Nicméně jako pozitivní se jeví skutečnost, že současně **budou rozšiřovány francouzské obranné kosmické a družicové programy.**

Tím, že Francie navrhla, aby obě evropské jaderné mocnosti - Francie a Velká Británie - spolupracovaly při tvorbě evropského jaderného odstrašení, udělala čelem vzad své nezávislé jaderné politice. Tato spolupráce možná povede ke společné stavbě raketonosné ponorky. Zatím prvním společným projektem bude zřejmě letecká řízená jaderná střela ASLP (Air Sol Long Portée), tedy zbraň pro Brity zcela nová. Francouzi by se rádi rozdělili nejen o náklady na její výrobu a vývoj, ale také o nutné náklady na její zařízení a provoz. Zbraň by se tak stala skutečně evropskou.

Poprvé za celou jednu generaci byla ve vládních kruzích vedena kontroverzní debata o vojenských výdajích. Na jadernou, kosmickou a konvenční výzbroj a výstroj se na léta 1993 a 94 plánuje okolo 205 mld. FRF. To sice vyjadřuje jistou **stabilizaci vojenských výdajů**, ale až do nedávné doby byly plánovány výdaje v pětiletých cyklech, a za současné administrativy žádný takový plán připraven nebyl. Na léta 1992-94 byl připraven **plán krátkodobý**, protože bylo zřejmě rozhodnuto snížit do konce prezidentského období Françoise Mitterranda v roce 1995 vojenské výdaje co nejvíce.

Loni na podzim se francouzský parlament zabýval programem, který byl přijat vládou pana Pierre Bérégovoy. Tento program však měl být předložen již na konci roku 1991, a tak vzhledem k tomuto ročnímu zpoždění se musela armáda i vojenský průmysl řídit krátkodobými plány. To ovšem nebránilo vládám paní Edith Cressonové a pana Pierre Bérégovoy, aby neovlivňovali armádu na základě autority hlavy francouzského státu bez toho, aby informovali parlament. Do jisté míry to ukazuje, že pro francouzské politiky není otázka obrany tak důležitá jako dřív.

V červenci 1991 bylo rozhodnuto zastavit program pozemních strategických řízených střel S.45, které měly nahradit střely S.3D v sílech v Plateau d'Albion v jiho-východní Francii. Nebyly to sice mobilní střely tohoto typu jako byly vyvinuty ve Spojených státech nebo v bývalém SSSR, ale bylo možné je využít i pro protiraketovou obranu. Před několika měsíci byla zrušena objednávka série šestnácti střel M.45 pro strategické raketonosné ponorky, protože jejich počet se má na přelomu století snížit z pěti na čtyři. Loňského roku nařídil francouzský prezident přerušení jaderných zkoušek v Pacifiku, protože doufal, že takové gesto povzbudí další jaderné mocnosti v jeho následování. A opravdu, americký prezident Bush podepsal dohodu o šestiměsíčním moratoriu jaderných zkoušek, což by eventuálně mohlo vést i k úplnému zákazu všech zkoušek v roce 1996.

Loni v červnu francouzská vláda zrušila program řízených střel Hades. Tyto operačně taktické střely s proměnlivou dráhou letu měly původně nahradit francouzské dělostřelecké střely Pluton.

Žádné z těchto rozhodnutí nebylo předloženo k debatě v parlamentu, avšak všechny se objevily ve výbrojním a výstrojním zákoně na léta 1992-94. Francouzští poslanci a senátoři byli pouze pozváni, aby zákon odhlasovali, místo aby nejprve návrh zákona řádně prodiskutovali. Doba platnosti zákona je jiná než za uplynulých 30 let. Týká se pouze tří let, přičemž rozpočet na rok 1992 byl odsouhlasen parlamentem až na konci minulého roku. Proti tomuto zákonu je opozice (a nejen ona), která žádá, aby se o vojenském rozpočtu hlasovalo znovu, protože vláda mezitím snížila rozpočet na výzbroj a výstroj o 5 mld. FRF. Provedla to tak, že „zmrazila“ některé z výdajů, a tak dosáhla v r. 1992 dalších úspor.

Pan Bérérovoy byl v této době ministrem financí a ekonomiky, v dubnu 1992 se stal ministerským předsedou a hned navrhoval další vojenský program. Jeho političtí protivníci jej proto nařkli ze „svévolné manipulace“. Ve skutečnosti ale návrh obsahoval další zpřesnění a doplnění, včetně toho, že měl být omezen jen na léta 1993-94. Vzhledem k tomu, že návrh udává jen celkovou sumu určenou na výzbroj a výstroj a neudává další podrobnosti, zdá se, že **hlavní rozhodnutí budou přijata až v r. 1995**. Odklad takových rozhodnutí je zdůvodněn tím, uvedl ministr obrany Pierre Joxe, že „se sovětské impérium rozpadlo“ a „místo přesné identifikovatelné hrozby se objevila další nebezpečí, která způsobují, že se francouzská armáda musí přizpůsobovat změněnému strategickému kontextu a čelit novým rizikům a rozšířené světové nestabilitě“. Ministr obrany dále uvedl, že „k tomu ještě přistupuje zhoršení ekonomické situace, a to právě ve chvíli, kdy je nutné provést důkladnou přestavbu francouzských ozbrojených sil“. Závěrem zdůraznil „solidaritě při budování nové Evropy“. Ve světle takových faktů se jeví rozumné, že všechna důležitá rozhodnutí byla ponechána až Mitterrandovu nástupci a širšímu evropskému fóru.

Ministr obrany také vyhlásil, že slabá vojenská politika nemůže být napravena koordinovanou společnou evropskou zahraniční politikou. To je další problém, neboť Francie si na jedné straně chce uchovat svobodu rozhodování, ale na druhé straně se musí podřídit omezení vyplývajícím z ohledů na spojence v Evropě a Asii, se kterými má uzavřeny multilaterální i bilaterální smlouvy. Nově vzniklá politická situace zřejmě Francii přiměje, aby tyto své závazky přehodnotila.

Jistě vzniknou i další problémy, jako například problém rekrutace pro síly rychlého nasazení mimo hranice Francie a problémy vojáků základní služby (povinné národní služby), jejichž hlavním úkolem je obrana francouzského území. Tyto problémy byly zdůrazněny i rozhodnutím francouzského prezidenta, aby se války v Perském zálivu zúčastnili pouze vojáci z povolání a dobrovolníci. Problém účasti francouzských ozbrojených sil v mírových misích OSN, akcích Evropského společenství, akcí v Jugoslávii nebo v Kambodži, je zpracováván vojenskými štáby již od roku 1991.

Podle ministra Joxe nový pružný program výzbroje a výstroje umožní modernizovat vojenské zařízení v situaci příznivé tomu, aby mocnosti střední velikosti krátily své vojenské rozpočty. Veřejné mínění je totiž stále více a více nakloněno takové politice, která by umožňovala, aby národy měly prospěch z tzv. mírových dividend.

Jinými slovy, prioritami pro veřejnost se stávají školství, zdravotnictví, bytová výstavba, životní prostředí.

A jsou to právě tyto požadavky ze strany daňových poplatníků, které přiměly francouzskou vládu, aby upustila od tolik ceněné vojenské nezávislosti ve prospěch šířeji pojaté evropské bezpečnosti. To znamená, že se vojenský rozpočet Francie nezvýší, a zároveň se francouzskému vojenskému průmyslu (patrně třetímu nejdůležitějšímu na světě) podaří vyhnout se těm nejkřutějším a nejpřísnějším omezením státních výdajů na nákup zbraní.

Jednotlivé druhy francouzských ozbrojených sil budou restrukturovány. Stanou se **mobilnějšími, lépe organizovanými, budou vyzbrojeni tak, že se stanou „kompatibilnějšími“ se spojeneckými vojsky.** Proto nemůže být ministr obrany Joxe obviňován z toho - jak to činí jeho političtí odpůrci - že je zodpovědný za politiku, který snižuje obranyschopnost Francie.

Ve své podstatě se redukce programu vojenské výzbroje a výstroje bude týkat všech tří druhů francouzských ozbrojených sil (pozemního vojska, letectva a námořnictva) - vyjma vojenského četnictva, což je vojenská složka, která plní nejen vojenské úkoly, ale i úkoly týkající se veřejné bezpečnosti.

Nejvíce bude postiženo pozemní vojsko. V šesti letech (přesněji od r. 1992 do 1997) klesne počet vojáků o 20 % (u toho 280 000 na 225 000), což je právě tak velký pokles jako po skončení války v Alžíru. Polovina divizí, které existovaly na konci osmdesátých let, bude položena na oltář ekonomice, to znamená, že počet 15 divizí se sníží na 7.

„Takové změny,“ přiznává ministr Joxe, „budou znamenat především snižování počtu vojáků základní služby, pouze menší snižování počtu důstojníků a poddůstojníků. Počet vojáků z povolání se ale bude zvyšovat, aby mohly být vytvořeny „profesionální“ vojenské jednotky, které by mohly být nasazeny i mimo francouzské hranice.“ Dále ministr vysvětlil, že všechna tato opatření budou provedena bez zbytečného zvyšování počtu štábů. Bude zachováván přirozený rytmus odchodu do důchodu podle věku, hodnosti, specializace.

V důsledku toho bude zrušena řada objednávek výstroje a výzbroje a velké množství objednávek bude „rozloženo na delší období“, čímž je míněno, že tyto objednávky budou pozdrženy nebo prostě odloženy na neurčito. Bude odložen program operačně taktických řízených střel Hades. Bude zastaven program obrněných vozidel VAB, budou redukovány koupě lehkého obrněného vozidla VBL, protitankových střel dlouhého doletu Trigat, protitankových střel krátkého doletu Eyrx, protiletadlových střel Mistral, redukován bude také program vybavení rádiovými pojtky nové generace. Program protitankového vrtulníku Tigre (konstruovaného ve spolupráci s Německem) bude „rozložen na delší období“. Rovněž bude redukován hlavní program pozemního vojska tank AMX Leclerc, který má nahradit tank AMX-30 B2. Obrněné divize budou mít dva pluky, každý po 80 tancích. Původní počet tanků AMX Leclerc 1200 se snižuje na 800, což představuje redukci asi o jednu třetinu.

Redukce dalších dvou druhů ozbrojených sil nebude tak velká jako tomu bylo v pozemním vojsku. **Vojenské letectvo** sice bude mít méně bojových letadel, zato budou té nejvyšší kvality, což je v souladu s opatřeními nového náčelníka štábu letectva generála Vincenta Lanaty. Jeho snahou je především využít co nejlépe

zkušeností získaných ve válce v Perském zálivu. Francouzské vojenské letectvo nebude mít ani 400 bojových letounů organizovaných do operačních letek, což bylo kdysi pokládáno za absolutní minimum. V roce 1997 to bude 375 nejmodernějších letadel, včetně bojových letounů Mirage 2000 a bojových letounů Rafale, jichž se ovšem redukce nedotkne.

Z programu vojenské výzbroje a výstroje není jasné které letouny nahradí DC-8 a dopravní letadlo Transall. Tato letadla se v současné době velmi často používají v různých akcích v různých částech světa, a tak začínají jevit známky opotřebenosti. Je proto zkoumána celá řada variant programu dopravních letadel po roce 1994, od dalších objednávek amerického letadla Hercules C-130, až ke koupi ruského Antonova, který by byl vybaven francouzskými motory Snecma CFM-56, případně zakoupení použitých DC-8 nebo čtyřmotorového airbusu A-340, což by bylo ale velmi drahé.

Vojenské námořnictvo přijde o řadu starších plavidel, která nebudou nahrazena systémem 1 : 1. Nicméně i nadále bude pokračovat výstavba jaderné letadlové lodi Charles de Gaulle pro bojové letouny Rafale, a také bude pokračovat výstavba fregat třídy La Fayette. (O možnosti výstavby druhé lodi třídy Charles de Gaulle není známo nic.)

Revoluční změny se odehrají v kosmické obraně a v jaderných zbraních. Po mnoho desetiletí, kdy bylo nejvíce prostředků věnováno vývoji jaderných zbraní, začíná být nejvíce pozornosti a prostředků věnováno vesmíru: snížení důležitosti prvního umožňuje raketový start druhého. Byly zrušeny projekty pozemních strategických řízených střel S.45 a operačně taktických řízených střel Hades a program na léta 1993-94 redukuje prostředky na modernizaci zařízení oceánského námořnictva (FOST). Oceánské námořnictvo je stále ve středu pozornosti, nicméně má být také redukováno. Námořnictvo má pouze šest ponorek na jaderný pohon vyzbrojených torpédy určených k ničení nepřátelských ponorek (místo plánovaných osmi), a čtyři ponorky na jaderný pohon třídy Triomphant vyzbrojené balistickými střelami (místo původních šesti).

Nová generace strategických ponorek bude vyzbrojena řízenými balistickými střelami M.5, které budou mít údajně několik bojových hlavic s technologií Stealth, umožňujících zasáhnout cíl až na vzdálenost 8000 km. Ale uvedení těchto ponorek do provozu (předpokládá se, že každá z nich bude mít 16 řízených balistických střel M.5) je plánováno nejdříve za 15 let, tj. na začátku r. 2005. Do té doby budou ponorky vyzbrojeny již existujícími střelami M.45. Bude také pokračovat výzkum verze M.5 (nazývané MS5) ohledně možnosti jejich instalace v podzemních silech v Plateau d'Albion v Avignonu namísto současných střel S.3D. Zatím však vláda v tomto směru žádné rozhodnutí neučinila.

Omezení finančních zdrojů určených pro francouzské jaderné síly umožňuje financovat rozsáhlý kosmický program. **Kosmická obrana se stala prvořadou prioritou** - jedná se zde o projekt průzkumné družice Helios, elektronickou družici Znon, komunikační družici Syracuse a radarovou družici Osiris. V Evropě zatím spolupracuje Francie pouze s Itálií a Španělskem na programu družice Helios určené pro kosmický průzkum.

Ministr obrany Joxe tyto programy začal podporovat zejména po zkušenostech z války v Perském zálivu, kdy byla Francie po zpravodajské stránce příliš závislá

na informacích, které jí v oblasti Perského zálivu poskytovaly Spojené státy. Nicméně i Francouzi poskytovali Američanům určité informace: Američané veřejně poděkovali za služby, které jim poskytla francouzská družice Spot, která přispěla vítězství ve válce tím, že poskytovala údaje o cílech přímo ve středu láruku pro letecké posádky a řízené střely s plochou dráhou letu Cruise.

Francie by v současné době ráda získala vedení v Evropě v oblasti jaderného odstrašení. Zahájila cilevědomý program kosmického sběru informací s tím, že se mohou připojit i ostatní státy Evropského společenství. První krok již byl učiněn: Spolu se Španělskem bylo vytvořeno **družicové informační centrum**, kde se budou školit důstojníci ve vyhodnocování zpráv získaných průzkumnými družicemi. Něco podobného se připravuje i s Německem v programu radarové družice Osiris. Podle francouzského ministra obrany je to zrovna taková sázka na budoucnost, jako byl ve své době francouzský jaderný program.

Aby nový vojenský program mohl být splněn, požaduje francouzský ministr obrany z hrubého národního důchodu 3,1 %. V roce 1991 to bylo 3,4 %. Tato čísla ukazují, že se vojenský rozpočet snižuje, a mimo to jsou také politickým signálem určeným spojencům Francie, aby si uvědomili, že bezprostředním cílem Francie je **rovnoměrné rozdělení vojenských výdajů mezi všechny evropské státy**.

Z tohoto hlediska je nový francouzský program výzbroje a výstroje vlastně přechodem mezi dvěma různými koncepty: Konceptem bývalé francouzské politiky vojenské nezávislosti a tím dnešním, který vyzývá všechny evropské státy k odpovědnosti za bezpečnost svého vlastního kontinentu, i když to zřejmě bude znamenat oslabení paktu NATO.

Také nedávná francouzská vyhlášení o jaderné spolupráci jsou založena na podobném základě jako pružný francouzský program výzbroje a výstroje, který udává pouze množství zdrojů (které zůstávají stále stejné), ale který hlavně určuje další směr: satelitní spojení a sběr informací. To vyžaduje především opustit nadále neudržitelnou pozici vojenské nezávislosti a přejít k **vytváření jisté formy evropské obranné integrace**.

Tímto způsobem by vysoké náklady na výzkum, vývoj a výrobu nových zbraní a systémů byly sdíleny všemi státy Evropského společenství a evropský vojenský průmysl by byl chráněn proti ohromnému americkému vojensko-průmyslovému komplexu.

Bohužel podle posledních dostupných zpráv se zdá, že francouzská vláda nemá ani v nejmenším úmyslu probírat návrh nového zákona vojenské výzbroje a výstroje v parlamentu. Návrh zákona byl pouze vytištěn a tím snad má být demonstrováno, že s ním všichni souhlasí.

Podle některých politiků to má za důsledek, že francouzský vojenský průmysl zůstal bez potřebných směrnic pro restrukturalizaci. Náskok mají zatím pouze dodavatelé. Často je citován předseda společnosti SAGEM Francois Le Menestrel: "Dejte nám strategické cíle, my vám dáme potřebnou technologii."

Pravdou je, že s tak nízkou parlamentní většinou se vláda zřejmě bojí hlasování v Národním shromáždění, a proto se vyhýbá diskusi na tak choulostivé téma jakým je třeba vojenský rozpočet. Nechce riskovat, aby se hlasování o jakékoli sporné otázce nezvrhlo v hlasování o nedůvěře k vládě, zejména když se šíří zvěsti o tom,

že prý vojenský program na léta 1992-94 je „čistá fikce“, a že prý jsou na armádu vynakládány „nedostatečné prostředky“.

Podle článku pplk. Geoffrey Coxe v Army Defence Quarterly Journal 1/1993 přeložil a redakčně upravil J. Furmánek.

OZBROJENÉ SÍLY MAĎARSKÉ REPUBLIKY

I když v současné době Maďarská republika již není státem, s nímž bezprostředně sousedíme, máme mnoho společného. Porovnáme-li počet obyvatel, rozlohu území a jiné údaje, tedy charakter politického a sociálního uspořádání či ekonomiku, můžeme dospět k závěru, že tyto země mají více podobného, než-li stejného, než to, co je výrazně odlišuje. Proto lze i srovnávat podmínky a možnosti jejich ozbrojených sil. Z těchto důvodů byla vybrána informace z materiálů ÚVI (AI čís. 833/1993), kterou po redakční úpravě a zkrácení předkládáme v této rubrice.

* * *

Maďarsko je parlamentní republika, se systémem několika stran, s vyváženou zákonodárnou, výkonnou a soudní mocí. V čele nezávislého státu stojí prezident (volený Národním shromážděním na pětileté období), jenž je zároveň vrchním velitelem ozbrojených sil. Nejvyšším orgánem státní moci a současně jediným zákonodárným sborem je jednokomorové Národní shromáždění. Výkonnou moc představuje rada ministrů (vláda), v jejímž čele stojí předseda vlády. Členy rady ministrů jmenuje prezident republiky na návrh předsedy vlády. Tato rada ministrů je odpovědná parlamentu, který stanovuje základní směry bezpečnostní a vojenské politiky státu. Uskutečňování této politiky zabezpečuje vláda, která se ve vztahu k ozbrojeným silám řídí oficiálně vyhlášenými principy vojenské doktríny.

Za plnění úkolů vojenské politiky v rezortu obrany odpovídá ministr obrany. Jeho výkonným orgánem je Ministerstvo obrany jako politický, administrativní a koncepční vládní instituce. Ke zvýšení státní a politické kontroly ozbrojených sil byly na tomto ministerstvu zavedeny **funkce státních tajemníků**.

K řešení vojenskoodborné problematiky výstavby a činnosti armády bylo v roce 1990 vytvořeno Velitelství Maďarské armády, v jehož čele stojí velitel (na úrovni vládního státního tajemníka), který je přímo podřízen prezidentu republiky. Odpovídá za všestranné zabezpečení, bojovou pohotovost a za celkovou připravenost armády.

STRUKTURA OZBROJENÝCH SIL

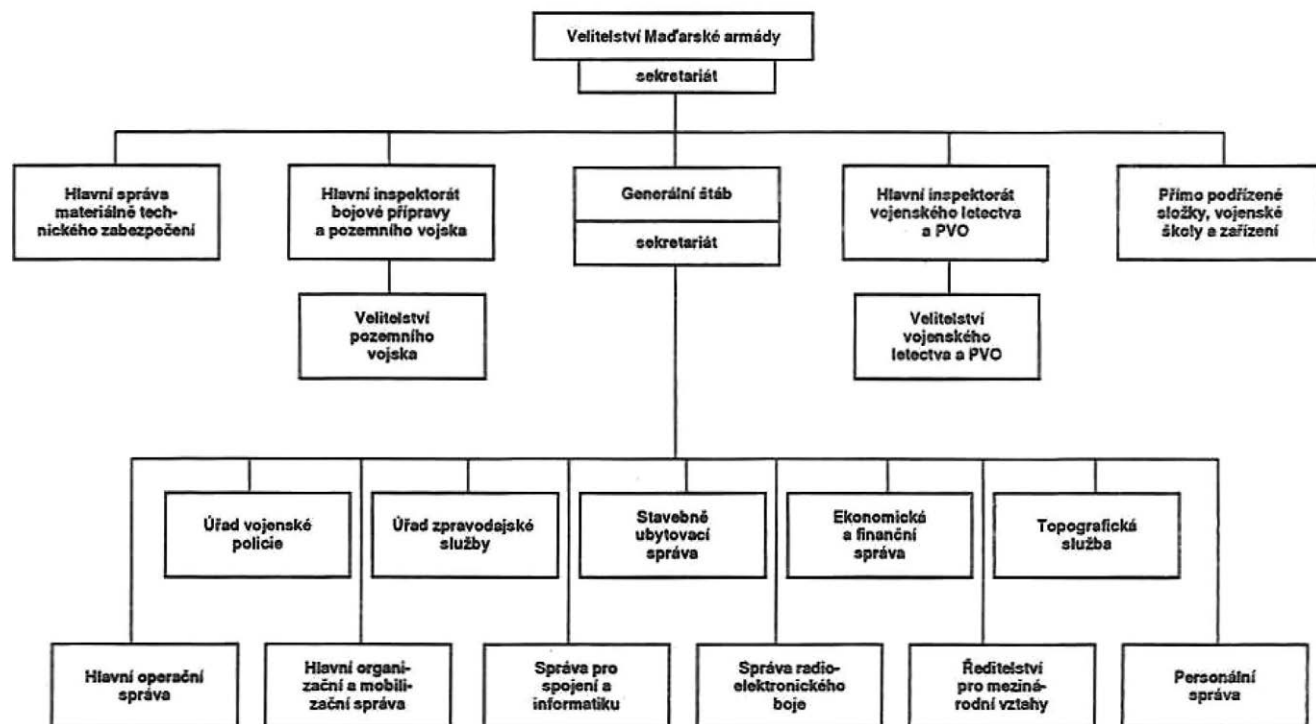
Organizační struktura Velitelství Maďarské armády zahrnuje mj. Generální štáb, Hlavní inspektorát bojové přípravy a pozemního vojska, Hlavní inspektorát letectva a protivzdušné obrany, Hlavní správu materiálně-technického zabezpečení a další správy, oddělení a součásti, jejichž prostřednictvím je uskutečňováno řízení a velení jednotkám, útvarům a svazkům, vojenským školám, skladům a ostatním zařízením této armády. Základní strukturu Velitelství Maďarské armády popisuje obr.

Náčelník generálního štábu velí odborným správám (Hlavní operační, Hlavní organizační a mobilizační správě, Správě radioelektronického boje, Personální, ekonomické a finanční správě, Správě stavebně ubytovací, Správě pro spojení a informatiku, úřadu vojenské bezpečnosti, Úřadu vojenské zpravodajské služby, Ředitelství mezinárodních vztahů, topografické služby). Jejich prostřednictvím ovlivňuje činnost vojsk.

V pravidelných ozbrojených silách je 107 000 osob, z toho je 27 830 osob zařazeno u centrálně podřízených složek a ostatních součástí Velitelství Maďarské armády. Maďarská armáda se dělí na pozemní vojsko, vojenské letectvo a PVO. **Mobilizační zálohy** dosahují počtu až dva milióny osob, z toho 700 000 až 800 000 vycvičených záložníků. **Celkový početní stav osob začleněných ve vojscích válečně rozvinuté Maďarské armády** by však pravděpodobně nepřekročil hodnotu 250 000 až 300 000 osob (bez uvažování zálohy osob druhé a vyšší kategorie kontingentu pro náhradu ztrát). **Ostatní ozbrojené a polovojenské složky Maďarské republiky** jsou tvořeny ozbrojenými sbory Ministerstva vnitra (Pohraniční stráž, policie, Vládní stráž, Civilní obrana, hasiči), Ministerstva spravedlnosti (vězeňská strážní služba), Ministerstva financí (celní služba) a nově vytvářenou složkou - jednotkami domobrany.

Délka vojenské služby trvá celkem 22 měsíců a dělí se na aktivní vojenskou službu a službu v záloze. Aktivní služba může být vykonána formou vojenské základní služby (se zbraní nebo beze zbraně) v trvání 12 měsíců nebo formou alternativní, tj. civilní služby v délce 15 měsíců. Dalších 10, resp. 7 měsíců, je povinná vojenská služba vykonávána formou služby v záloze nebo veřejné prospěšné práce v rámci civilní služby.

Vojenský rozpočet na rok 1992 byl ve výši 60 mld. HUF (v roce 1991 dosáhl výše 54,4 mld. HUF), avšak nezabezpečil plně potřeby maďarských ozbrojených sil. Finanční prostředky se nedostávají především na modernizaci celkové zastaralé výzbroje, na úhradu nákladů spojených s rozsáhlou reorganizací ozbrojených sil, redislokací některých jejích součástí, na údržbu letištních ploch, kasáren a na nezbytnou valorizaci příjmů vojáků z povolání a dělesloužících.

♦ **Pozemní vojsko** (62 680 osob) tvoří základ Maďarské armády, je řízeno Velitelstvím pozemního vojska a je určeno k ochraně a obraně suverenity a územní celistvosti Maďarské republiky. Organizačně se pozemní vojsko člení na **tři vojenské okruhy a vojskové letectvo**. Do vojenských okruhů je začleněno celkem 12 vševojskových brigád (9 mechanizovaných, 3 tankové), 3 dělostřelecké brigády a další útvary druhů vojsk a služeb. Vojskové letectvo pozemního vojska je uskupeno v jedné brigádě dopravních vrtulníků a v jednom pluku bitevních vrtulníků.

K hlavním druhům **výzbroje pozemního vojska** patří především 1340 tanků (z toho 72 tanků typu T-34, 58 tanků T-54, 1074 tanků T-55 a 138 tanků typu T-72), 500 bojových vozidel pěchoty, 1200 obrněných transportérů, 1074 děl, samohybných houfnic (ráže nad 100 mm), minometů a raketometů a přibližně 250 protitankových kanónů. Jednotky vojskového PVO disponují protiletadlovými řízenými střelami STRELA-1 a OSA, více než 130 odpalovacími zařízeními přenosných protiletadlových řízených střel STRELA-2M a STRELA-3 a celkem 160 protiletadlovými kanóny ráže 23, 57 a 100 mm.

♦ **Vojskové letectvo** (122 vrtulníků) je vyzbrojeno především bitevními vrtulníky Mi-24D (39 kusů) a víceúčelovými vrtulníky typu Mi-2, Mi-8 a Mi-17.

♦ **Vojskové letectvo a protivzdušná obrana** (16 490 osob) jsou řízeny Hlavním inspektorátem letectva PVO. Výkonným orgánem je velitelství 1. sboru protivzdušné obrany. V jeho podřízenosti jsou tři stíhací letecké pluky, jedna protiletadlová raketová brigáda, tři protiletadlové raketové pluky, radiotechnická brigáda, smíšený dopravní letecký pluk, dvě výcvikové letky a samostatný radiotechnický prapor radioelektronického boje. Ve výzbroji vojenského letectva a protivzdušné obrany je celkem 143 bojových letounů, z toho 129 stíhacích a 14 průzkumných. Ve výcvikových letkách jsou zařazeny cvičné letouny L-29 DELFÍN a MiG-21PF a PFM. Pro osobní a nákladní přepravu je k dispozici 19 dopravních letounů. Protiletadlové raketové vojsko je vybaveno protiletadlovými raketami velkého, středního a malého dosahu. Radiolokační technika určena k zajištění úkolů radiolokačního průzkumu je převážně sovětské výroby.

V centrální podřízenosti Velitelství Maďarské armády jsou:

- Budapešťský vojenský okruh (Vytvořen koncem roku 1991, do jeho podřízenosti přešly vytvářené štáby a jednotky domobrany a jednotky určené pro práci s válečnými zajatci. Zahrnuje dva pluky vojenské policie, ženijní pluk a říční flotilu.),
- Bezpečnostní služba Maďarské armády,
- vojenské školy,
- letecká opravárenská základna,
- chemický a ženijní sklad,
- zásobovací střediska,
- sklady tankové a automobilní techniky, sklad bojové techniky a spojovací sklad,
- továrna „Gödöllő“, střediska rušení a likvidace vyřazené bojové techniky a dalšího vojenského materiálu,

- vojenské výcvikové prostory, střelnice a cvičiště pozemního vojska a vojenského letectva,
- 20 župních doplňovacích velitelství,
- další orgány, objekty a zařízení (léčebné, rekreační apod.) patřící Maďarské armádě.

PERSPEKTIVY ROZVOJE MAĎARSKÉ ARMÁDY DO ROKU 2000

Přibližně od poloviny osmdesátých let byly v Maďarské armádě uskutečňovány dílčí změny, které bezprostředně předcházely současné restrukturalizaci a reorganizaci maďarských ozbrojených sil. V roce 1987 byl schválen plán reorganizace pozemního vojska na strukturu prapor-brigáda-sbor a zkrácena délka vojenské základní služby na 18 měsíců u pozemního vojska a na 24 měsíce u vojenského letectva. Realizace tohoto plánu byla zahájena v roce 1988. V roce 1989 byl zpracován celkový plán rozvoje Maďarských ozbrojených sil, rozvržený do tří etap.

- **První etapa**, jejímž hlavním cílem (do konce roku 1992) bylo přijetí národní vojenské doktríny a dalších ústavně právních a zákonných aktů, včetně nové úpravy branného zákona a uskutečnění přestavby ozbrojených sil podle návrhu z roku 1987.

Zásadní změny, kterých již bylo dosaženo:

- depolitizace armády (zrušeny politické orgány, zakázána činnost politických stran uvnitř armády),
 - Ministerstvo obrany bylo přebudováno na politický, administrativní a koncepční vládní orgán, který zabezpečuje realizaci vojenské politiky uvnitř Maďarské armády a podílí se na řešení otázek mezinárodních vztahů ve vojenské oblasti,
 - u vojsk byl ukončen přechod na strukturu prapor-brigáda,
 - do pozemního vojska bylo začleněno i vojskové letectvo,
 - redislokace částí sil a prostředků vojenského letectva a protivzdušné obrany, snížení počtu stíhacích letounů u stíhacího letectva (ze 143 na 60) a reorganizace leteckých pluků podle předpokladu,
 - průběžná modernizace bojové techniky,
 - stupeň profesionalizace armády se zvýšil z 28,5 % (v letech 1990 až 1991) na přibližně 32 %.
- **Druhá etapa** je plánována na roky 1993 až 1995. Má být posílen obranný charakter armády, snížen počet osob i bojové techniky, dokončena redislokace útvarů a svazků, proběhnout má i obměna kádrů na jednotlivých stupních velení. Koncem roku 1995 by mělo v armádě sloužit 40 % vojáků z povolání a dělesloužících, 40 % vojáků základní služby a 20 % by měli tvořit civilní zaměstnanci.

- **Třetí etapa**, 1996 až 2000, má být zaměřena na modernizaci výzbroje a bojové techniky. Do roku 1997 má být Maďarská armáda redukována z nynějších 107 000 na 75 000 osob (z toho pozemní vojsko přibližně 50 000, letectvo

a protivzdušná obrana 20 000, centrálně podřízené a ostatní součásti Velitelství Maďarské armády 5000 osob).

Při výstavbě ozbrojených sil Maďarska je značná pozornost věnována perspektivě rozvoje vojenského letectva. Přípravovaný dlouhodobý plán modernizace je zásadně zaměřen na ukončení jednostranné závislosti na SNS a na postupný přechod na západní systémy (NATO). Kromě bojové techniky, kde jsou rozhodující především ekonomické možnosti, půjde zpočátku o pomoc v oblasti moderních systémů řízení, o navazování vzájemných vztahů, výměnu zkušeností apod. Vojenské letectvo je připraveno navázat těsnější vztahy s letectvem SRN a Velké Británie. V organizaci a podřízenosti maďarského vojenského letectva již došlo k zásadním změnám. Dřívější dvě velitelství (podle vzoru Sovětské armády), tj. velitelství letectva a velitelství protivzdušné obrany, byla vyřata z podřízenosti Ministerstvu obrany a jejich společné operační velení bylo převedeno pod Generální štáb. Nyní je na stejné úrovni velitelství pozemního vojska a velitelství protivzdušné obrany.

HODNOCENÍ PRŮBĚHU REFORMY OZBROJENÝCH SIL MAĎARSKA

V dosavadním průběhu reformy bylo nutno postupně překonávat nejtěživější pozůstatky z předchozího režimu: nevyhovující plánování, přepjatý vojenský rozpočet, jednostrannou dislokaci, útočnou vojenskou doktrínu, zastaralou výzbroj i škody způsobené přítomností sovětských vojsk.

Základním úkolem bylo snížit početní stav ozbrojených sil ze 155 tis. na 100 tis. příslušníků. Po zrušení systému politických pracovníků je zaváděn nový systém pracovníků pro humanitární a sociální záležitosti. Základní vojenská služba byla zkrácena ze dvou let na jeden rok. Pokračovala demokratizace ozbrojených sil a humanizace vojenské služby. Vojenský výcvik je prováděn podle norem zavedených v ozbrojených silách vyspělých evropských zemí. Radikálně se údajně zlepšilo materiální zabezpečení vojáků základní služby.

Důležitým krokem k legalizaci nových struktur v ozbrojených silách je rozhodnutí maďarského ústavního soudu (z března 1992) o zrušení platnosti starých služebních předpisů. To umožnilo mj. i činnost zájmových svazů v ozbrojených silách. Byly zavedeny historické maďarské uniformy, symboly a vyznamenání. Výchovná práce se zaměřuje na hlubší poznání maďarské vojenské historie a tradic. Církve mohou opět působit v ozbrojených silách.

Problémy jsou v personální oblasti. V roce 1991 opustilo armádu 4000 důstojníků a poddůstojníků, z toho jen 280 odešlo do důchodu. Plat vojáků z povolání se zvýšil o 16,5 % při 37 % míře inflace. Odpovídá 300 až 500 DEM měsíčně. V systému vojenského školství působí dvě vojenské střední školy a Vojenská akademie „Miklós Zrínyi“. Velká pozornost je věnována jazykovým kurzům.

Nyní má Maďarsko relativně nejmenší generální štáb v Evropě, přizpůsobený vyvíjejícímu se celoevropskému bezpečnostnímu systému (KBSE, NATO, ES a ZEU), který předpokládá vytvoření malých autonomních generálních štábů národních ozbrojených sil. Bojové jednotky mají mít postupně charakter sil rychlé (okamžité) reakce. Rezort Ministerstva obrany má údajně dobré kontakty

s vojenskými institucemi USA, SRN, Velké Británie, Francie, Itálie a dále je intenzivně rozvíjí. V průběhu hodnoceného období se zlepšily vzájemné vztahy ozbrojených sil se společenskými organizacemi, politickými stranami, církvemi a zájmovými organizacemi. Prestiž ozbrojených sil i vojáků se zvýšila a obyvatelstvo reálněji posuzuje potřebu ochrany státních hranic a obrany Maďarska.

Současná vojenská technika je podle možností modernizována. Předpokládán nákup levného materiálu bývalé NLA NDR byl dočasně pozastaven v důsledku jugoslávské krize. Předpokládá se i větší připravenost ozbrojených sil pro zásahy při přírodních, ekologických a průmyslových katastrofách. K tomu mají být vytvořeny odpovídající síly a prostředky.

V maďarských ozbrojených silách s má uskutečnit restrukturalizace a **reforma vojenského vzdělávacího systému**, přetvořit motivační systém, vytvořit status vojáka jako občana v uniformě a připravují se další změny.

Perspektivně nejasné je i zajišťování výcviku nových pilotů, prováděného dosud v dřívějším SSSR. Není rozhodnuto, zda pilotní výcvik bude zajišťován v Maďarsku nebo v zahraničí. Dosavadní počty pilotů mají dostačovat ještě 2 roky, potom bude nutno zabezpečit jejich doplňování a přeškolení (piloti proudových letounů létají údajně až do 50 let). Bojový výcvik nově vyřazených pilotů pokračuje u útvaru po dobu 5 let. V této době ročně nalétají 85 až 90 h, které jsou doplněny 30 až 40 h na simulátoru (pro MiG-21). Zkušební bojoví piloti I. třídy nalétají v průběhu již jen 70 h. Měsíční plat pilota proudových letounů je 12 až 15 tis. HUF, tj. 375 až 470 DEM.

BEZPEČNOSTNÍ POLITIKA A ZMĚNY VE VÝZBROJI

Bezpečnostní politika a ozbrojené síly Maďarska procházejí obdobím zásadních přeměn. Bezpečnostní politika se svým pojetím přibližuje neutrálním stře-doevropským státům, ozbrojené síly se považují za krajní prostředek obrany před ozbrojenou agresí. Maďarská ústava zakazuje rozmísťování ozbrojených sil cizích států na svém území. Základní údaje o povoleném vojenském potenciálu Maďarska v rámci smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě uvádí tab. Ozbrojené síly mohou mít maximálně 100 000 příslušníků.

Tabulka

Kategorie zbraní	Povolený limit (ks)
Tanky	835
Bojová vozidla	1 700
Děla ráže 100 a více mm	840
Bojové letouny	180
Bojové vrtulníky	108

Za možné druhy ohrožení považuje Maďarsko růst mezinárodního napětí, ohrožení státních hranic nebo vzdušného prostoru, válku, přírodní, ekologické a průmyslové katastrofy a vnitřní nepokoje.

Početní stavy ozbrojených sil se snížily ve srovnání s rokem 1988 o více než 30 000 vojáků. Počet jednotek se snížil přibližně o 15 až 20 % a zbraní, zejména útočných, o 35 až 50 %. Postupně mají být zrušeny všechny útvary operačně taktických a taktických raket. Početní stavy ozbrojených sil mají perspektivně dosáhnout 0,6 až 0,8 % celkového počtu obyvatelstva.

* * *

Maďarsko, podobně jako např. Polsko, má zájem o moderní západní výzbroj. Mezi prioritní požadavky patří mj. radiolokátor protivzdušné obrany a identifikační zařízení letounů. Hlavní překážkou modernizace jsou vysoké ceny západní výzbroje a nízký podíl investičních výdajů vojenského rozpočtu. Z vojenského rozpočtu ve výši přibližně 1 mld. USD připadá jen 10 % na nákup výzbroje, 90 % tvoří personální a provozní výdaje. Přesto Maďarsko hodlá v následujících pěti letech modernizovat ozbrojené síly vojenským zařízením západních zemí (hlavní prioritou mají stíhací letouny). Každoroční náklady mají činit přibližně 100 mil. USD. Parlament zároveň schválil požadavek vojenského letectva na zakoupení západoevropského identifikačního systému IFF pro bojové letouny a uvolnil částku 1,1 mld. HUF, což odpovídá vybavení asi 100 letounů (MiG-21, MiG-23, Su-22) tímto zařízením. Pro zvýšení účinnosti a využitelnosti bitevních, dopravních a výsadkových vrtulníků maďarských ozbrojených sil se rovněž uvažuje o jejich vybavení družicovým globálním systémem určování polohy - GPS (Global Positioning System).

-RH-

DIVIZNÍ GENERÁL ING. JAROSLAV FAJFR

* 5. 3. 1883 Louny

† 8. 8. 1974 Praha

Generál ing. Jaroslav Fajfr jako dlouholetý přednosta III. (leteckého) odboru Ministerstva národní obrany před druhou světovou válkou pozitivně ovlivnil výstavbu československého vojenského letectva jak po stránce vojensko-taktické a výcvikové, tak po stránce materiální.

Maturoval na lounské reálce a poté studoval na Vysoké škole technické v Praze, kde v roce 1923 vykonal státní geometrovskou zkoušku. Za první světové války nastoupil službu v rakousko-uherské armádě u dělostřeleckého pluku 28 jako záložní důstojník. V červnu 1916 byl zajat na ruské frontě u Olyky a ihned se hlásil do československých legii v Rusku, ve kterých se stal jedním z organizátorů dělostřelectva. Brzy se stal

velitelem 3. baterie II. dělostřelecké brigády, začátkem roku 1919 pak velitelem 1. divisionu téže brigády a v květnu byl už jmenován velitelem 1. pluku lehkého dělostřelectva. Do vlasti se vrátil v roce 1920 v hodnosti podplukovníka.

Absolvoval vyšší dělostřelecký taktický kurz v Metách ve Francii, následující rok informační kurz pro generály v Paříži-Versailles. Tehdy jako plukovník zastával funkci velitele 1. polní dělostřelecké brigády. Krátce po svém jmenování do hodnosti brigádního generála se začal věnovat tehdy moderní složce dělostřelectva, proti-letadlovému dělostřelectvu. Jeho organizaci studoval ve Velké Británii i ve Francii. Po ukončení informačního kurzu pro generály v Praze byl ustanoven velitelem dělostřelectva Zemského vojenského velitelství v Košicích a v roce 1927 pak

přednostou III. odboru Ministerstva národní obrany. Následující rok byl povýšen do hodnosti divizního generála.

V nové funkci mohl plně uplatnit jak osobní vlastnosti, tak své bohaté zkušenosti a znalosti vojensko-odborné i technické. O vážnosti, s jakou se nového úřadu ujal, svědčí skutečnost, že se sám podrobil pilotnímu výcviku a vykonal zkoušky předepsané pro jmenování polním pilotem letcem. Ve své funkci šéfa (velitele) československého letectva kladl vždy zvláštní důraz na pečlivý odborný výcvik leteckého personálu, na studium a uplatňování nejmodernějších technických novinek.

V září 1938 působil jako velitel letectva u hlavního velitele československé branné moci na Moravě a zúčastnil se také jednání v Moskvě o sovětské letecké pomoci Československu.

Když se ve tři hodiny v noci 15. března 1939 dozvěděl o rozhodnutí k německé okupaci a rozkazu prezidenta Dr. Emila Háchy předat veškerý materiál bez odporu německé okupační armádě, jednal s brigádním generálem Aloisem Vicherkem o situaci na letištích, zda by bylo možné zařídit ještě něco k eventuálnímu odletu i proti danému rozkazu. „Zjistili jsme,“ vzpomínal později generál Fajfr, „bohužel, že v důsledku povětrnostní situace, prudkých větrů, je start na všech letištích již absolutně vyloučen. Všechna letiště pak byla již o osm hodině ranní dne 15. března 1939 obsazena Němci pomocí tanků a pancéřových vozů, ale rovněž ani jedno německé letadlo během 15. a 16. v důsledku povětrnostních poměrů nepřiletělo. Pamatuji se, že dne 16. března 1939 podařilo se toliko dvěma československým letadlům z letiště v Akně Slatině, odstartovat do Rumunska, přičemž před odletem ostřelovala maďarské postupující vojsko. Tito letci byli však po přistání v Satu Mare odzbrojeni a pod eskortou vráceni zpět na československé území, odkud se jim podařilo prchnouti do ciziny...“

Později připomínal, že tehdy „byl spíše připraven na to, že dojde k boji, než na rozhodnutí, které jsme se v poslední chvíli dověděli. Z toho důvodu také byla nařazena pohotovost a do poslední chvíle se čekalo na příkaz nadřazených míst k akcím. Pokud je mně známo, poslední stroj, který se ještě za přijatelných povětrnostních podmínek mohl vznést, byl anglický dopravní velkoletoun, který se vznesl někdy v odpoledních hodinách 14. března 1939 z Ruzyňského letiště a který měl zařízeno radiospojení s několika evropskými stanicemi za účelem vedení letu. Těchto možností ovšem postrádala naše letadla vojenská, nehledě k tomu, že povětrnostní podmínky se po odletu tohoto letadla zhoršily do té míry, že znemožnily jakýkoliv start vůbec.“

Od prvních dnů nacistické okupace působil v domácím odboji, v němž koordinoval odchod českých letců do zahraničí. Zapojil se pochopitelně i do činnosti Obrany národa a v květnových dnech 1945 se zúčastnil Pražského povstání u velitelství letectva.

Byl potom sice povolán do činné služby a formálně přidělen k hlavnímu štábu velitelství letectva, ale současně mu byla udělena dovolená s tím, že 1. září 1945 ho přeloží do výslužby.

Jako vojenský důchodce byl 12. dubna 1949 zatčen a rozsudkem Státního soudu v Praze z 3. srpna 1949 odsouzen pro zločin neoznámení trestného činu podle § 35, odstavec 2 zákona č. 231/48 Sb. k trestu odnětí svobody na tři roky,

dále k peněžitému trestu 10.000,- Kčs a ke ztrátě čestných práv občanských na pět let. Ve vazbě, respektive ve výkonu trestu, byl od 12. do 16. dubna 1949 a od 16. června 1951 do 18. března 1953, kdy byl propuštěn na základě rozhodnutí prezidenta republiky o udělení milosti.

Při obnově trestního řízení byl Ing. Fajfr rozsudkem Krajského soudu v Praze ze dne 17. prosince 1964 v celém rozsahu zproštěn původní obžaloby a plně rehabilitován.

PhDr. Zdeněk Vališ

OBSAH

Podplukovník doc. RSDr. Oldřich Mašek, CSc. K brannému vědomí společnosti a armády	3
Plukovník RNDr. Jaroslav Mirovský, CSc. K informačním službám na Ministerstvu obrany ČR	7
Plukovník PhDr. Karel Jícha Překoná AČR zátěže a pozůstatky minulosti?	17
Major Dr. Štefan Danics, CSc. Cíle zahraniční politiky a bezpečnost	28
Plukovník Ing. Egon Kratochvíl Organizační struktura jako systém	32

VĚDA, ŠKOLSTVÍ

Podplukovník doc. Ing. Josef Šiller, CSc. Současnost a budoucnost vojenských věd	39
Plukovník prof. Ing. Karel Novotný, CSc. Vědecká činnost v podmínkách naší armády	43
Plukovník doc. Ing. Arnošt Vraný, CSc. Systém dalšího vzdělávání důstojníků v Armádě ČR	49
PhDr. Zdena Rosická, CSc. Motivace a výuka dospělých	55
Plukovník Ing. Svatopluk Veselý, CSc. Program mezinárodního vojenského vzdělávání IMET pro Armádu ČR	58
Plukovník doc. Ing. Karel Pichl, CSc. Jaká je všeobecná vzdělanost uchazečů o studium na Vojenské akademii v Brně	60
Plukovník doc. Ing. Stanislav Schorm Vysoká vševojsková škola obrany (Francie)	68

STRATEGIE

Plukovník Ing. František Valach, CSc. Strategická válečná hra „s volným průběhem“	76
---	----

Podplukovník Ing. Vojtěch Němeček K využití československého stálého opevnění	88
--	----

Z KONFERENCE CATE '93

Plukovník MUDr. Jozef Zákopčan, CSc. Zdravotnická služba k profesionalizaci AČR	95
Podplukovník doc. Ing. Miroslav Siska, CSc. Počítačové modely v komunikačních systémech	98
Doc. Ing. Václav Talhofer, CSc. Možnosti využití vojenských geoinformačních systémů v civilních institucích	102

NÁZORY ČTENÁŘŮ

Podplukovník doc. PhDr. František Ochraňa, DrSc. Některé zkušenosti z personálního managementu	107
---	-----

INFORMACE

Možnosti vzdělávání příslušníků ozbrojených sil USA	117
Změny francouzské obranné strategie - sázka na vesmír	121
Ozbrojené síly Maďarské republiky	127

PERSONÁLIE

Divizní generál Ing. Jaroslav Fajfr	135
-------------------------------------	-----

Vydává Ministerstvo obrany České republiky - GŠ AČR

Adresa (pro poštovní styk):
Redakce časopisu VOJENSKÉ ROZHLEDY
MO - 64
160 01 Praha 6 - Dejvice

Umístění redakce: Tychonova 1, Praha 6.

Je rozeslán podle rozdělovníku.

Tiskne Vojenský zeměpisný ústav, Praha.

Plk. Ing. Robert Kraus (šéfredaktor), telefon (330) 45 311,
pplk. Ing. Richard Hašek (zástupce šéfredaktora), telefon (330) 45 316,
Jaroslav Furmánek (redaktor), telefon (330) 45 315,
Jaroslava Matušková (tisková redaktorka), telefon (330) 45 318.

Redakční rada: genmjr. Ing. Pavel Jandáček - předseda redakční rady, genmjr. Ing. Emil Antušák, genmjr. Ing. Oldřich Bárta, plk. Ing. Miloš Fikar, Ing. Josef Fučík, genmjr. PhDr. Tíbor Hochsteiger, CSc., genmjr. Ing. Karel Hrubý, plk. Ing. Ladislav Klíma, CSc., genmjr. Ing. Miroslav Kostelka, plk. gšt. Ing. František Kozák, genmjr. Ing. Karel Kuba, plk. Ing. Petr Lužný, plk. Ing. Zdeněk Mrázek, plk. doc. Ing. Petr Němec, CSc., plk. prof. Ing. Karel Novotný, CSc., pplk. Ing. Jaroslav Paleček, genmjr. Ing. Miroslav Petr, PhDr. Antonín Rašek, Ing. Milan Štembera, CSc., plk. gšt. Ing. Miloš Šustr, genmjr. Ing. Jan Vintr.

Ročník II. (XXXIV). Toto číslo bylo dáno do tisku 20. 8. 1993. MKČR 6059, MIČ 47751.